

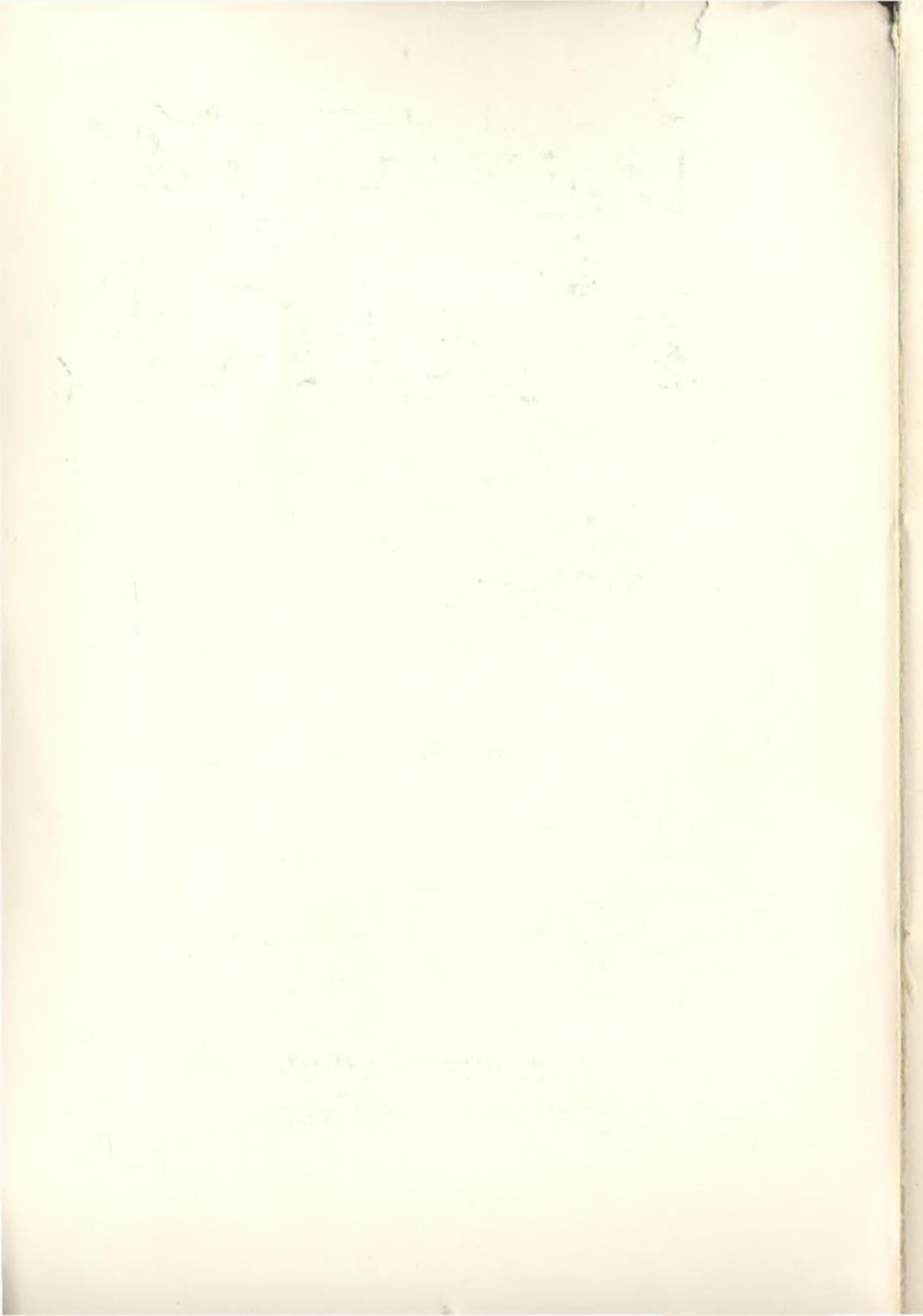
RUDOLFO FRANJIN MAGJER

ZAPISCI SA SELA

PRIPOVIJESTI KNJIGA PRVA.

1907

član

35,00

12

RUDOLFO FRANJIN MAGJER
ZAPISCI SA SELA *****
***** KNJIGA PRVA

DRAGUTIN RENARIĆ:

VINJETA 1.

OD ISTOGA PISCA :

- „*Slavice*“. Pjesme i pripovijesti za mladež. Sa slikama. Osiek, 1905. (Velika osmina, str. 94.) Uvezano . . . . . K — 80
- „*Presadi*“. Pripovijesti i pjesme od njemačko-čeških oml. pisaca. Sa slikama. Osiek, 1905. (Velika osmina, str. 68) Uvezano . . . . K — 80
- „*Porivi . . .*“. Epske i lirske pjesme. Knjiga prva. Osiek, 1905. (Mala osmina str. 72.) Broširano . . . . . K 1·20
- „*Za cvjetne mladosti . . .*“. Pripovijesti i pjesme za mladež. Osiek, 1906. (Mala osmina, str. 126.) Uvezano . . . . . K — 80
Uvezano u platnene orig. korice . . . . . K 1·60
- „*U pjesmi i priči*“. Antologija savremene hrvatske omladinske književnosti. Osiek, 1907. (Leksikonski format, str. XIV+584. Sadržaje 264 izvornih što pjesama, što pripovijesti od 92 autora, od kojih je povrh toga priopćena biografija sa prijegledom književnoga rada.) Broširano . . . . . K 5·—
Uvezano u platnene orig. korice . . . . . K 7·—
- „*Sa sijela i prela*“. Pjesme, priče i pripovijesti za mladež. Sa slikama. Zagreb, 1907. (Osmina, str. VIII+67.) Izdao o svom trošku i predgovor napisao Franjo Bartuš. Uvezano . . . . . K — 80
- „*Hrvatska mladost*“. Pjesme i pripovijesti za mladež. Knjiga prva. Osiek, 1907. Napisali i izdali: Rudolfo Franjin Magjer, Franjo Sudarević i Josip Žerav. Sa šest izvornih crteža od Rudolfa Valića. (Velika osmina, str. 94.) Uvezano u plat. orig. korice . . . . K 1·—
- „*Zapisci sa sela*“. Pripovijesti. Knjiga prva*).
- * * *
- „*Porivi . . .*“. Epske i lirske pjesme. Knjiga druga (pod tiskom).
- „*Rasad*“. Pjesme za mladež. Sa izvornim crtežima i akvarelima od Vladimira Becića (u rukopisu).
- „*Zlatni orasi*“. Priče i pripovijesti za mladež. Sa izvornim crtežima i akvarelima od Vladimira Becića (u rukopisu).
- „*Zapisci sa sela*“. Pripovijesti. Knjiga druga (u rukopisu).

*) Sva ova Magjerova djela dobivaju se u knjižari: Radoslava Bačića — Osiek, I.

RUDOLFO FRANJIN MAGJER * * * * *

ZAPISCI SA SELA

SA IZVORNIM CRTEŽIMA,
DRVOREZIMA I AUTOTI-
PIJAMA PO FOTOGRAFSKIM
SNIMCIMA OD: DRAGUTINA
RENARIĆA (KRIŽEVCI), RU-
DOLFA VALIČA (PRAG), VLA-
DIMIRA BECIĆA (MONAKOV)
I JOSIPA ANSCHAU-a (OSIEK)

OSIEK, 1907. TISKU I NAKLADA
PRVE HRVATSKE DIONIČKE
TISKARE
ČISTA DOBIT NAMIJENJENA JE ZA
PODIGNUĆE STROSSMAYEROVOG
SPOMENIKA U OSIEKU
CIJENA JE KNJIZI
BROŠ. K 1:50 A ORIG. UVEZ K 2:50

Öve crtice napisao sam u seoci Sljivoševcima (z. p. Donji Miholjac u Slavoniji) tijekom god. 1906.—7. i iste još godine objelodanio u sljedećim časopisima i novinama :

- „B a n o v a c“ (tjednik, Petrinja);
„F r u š k o g o r a c“ (tjednik, uređuje Viktorija Risaković-Jugović, Petrovaradin);
„H r a v t s k a K n j i ž n i c a“, knjiga prva (izdaje „Matica Slovenska“ u Ljubljani pod uredničtvom Dr. Frana Ilešića);
„N a r o d“ (tjednik, Požega);
„N a r o d n a O b r a n a“ (dnevnik, uređuju Dr. Vladimir Kovačević i Dr. Franjo Papratović, Osiek);
„O p ē i n s k i G l a s n i k“ (tjednik, Zagreb);
„O s j e č k i T j e d n i k“;
„O s v i t“ (tjednik, uređuje Gjuro Džamonja, Mostar);
„P o b r a t i m“ (beletr. oml. polumjesečnik, uređuje Ferdo Živko Miler, Zagreb);
„P r o s v j e t a“ (knjiž. zab.-pouč. beletr. polumjesečnik, uređuje Emilij Lászowsky, Zagreb);
„S a m o b o r s k i L i s t“ (ljetovališni polumjesečnik);
„S v j e t l o“ (tjednik, Vinkovci);
„V j e s n i k ž u p a n i j e v i r o v i t i č k e“ (tjednik, Osiek).

G R A D S K A I S V E U C I L I S N A K N J I Z N I C A
OSIJEK

871330888

S V E U C I L I S T E
J O C H A M J U R J A S T R O S S M A Y E R A
U O S I J E K U

G R A D S K A I S V E U C I L I S N A K N J I Z N I C A
O S I J E K

Broj inventara: 381.469

Datum: 18.6.1975

Dragi gospodine i prijatelju!

Citao sam Vaše „Zapiske sa sela“, te Vam rado odgovaram.

Malene su to slike i različite vrijednosti, iz kojih se ali vidi Vaš prelijepi dar za opisivanje situacijā, raspoloženja, za druženje slikā iz spoljašnjeg i unutrašnjeg života.

Vanjskim obilježjem ovih crtica ističem kao Slovenac zadrugarstvo i „kiljer“. Da li ima u ovom vanjskom obliku slavonskoga života i zdravu unutrašnju organizaciju? Vjećna nevjernost u ljubavi i braku, nasiљa vlastele i pijanstvo — to su „slike sa sela“, dakle sama disharmonija, a malo koja crtica kaže svjetlo života.

Želim, da se u svakom obziru diže Slavonija, koju ljubim baš tako kao što Sloveniju.

Vašu crticu „Strn“, koju je objavila „Matica Slovenska“ za god. 1906. u I. svesci „Hrvatske knjižnice“, čitat će odsele i Slavonija. Čako bi uopće moralo da bude. Što se čita u Slavoniji, moralo bi biti poznato i u Sloveniji i obratno.

Vi ste svojim redom već mnogo doprinijeli i ovom kulturnom nastojanju, kažući se time vrijednim zemljakom hrvatskoga vladike Strossmayera.

Samo naprijed!

Vama od srca odani

Ljubljana, 25. travnja 1907.

Dr. Fran Jlešić.

DRAGUTIN RENARIĆ:

VINJETA 3.

ZAPISCI SA SELA

JOSIP ANSCHAU:

GOD U ŠLJIVOŠEVCIМА.

DRAGUTIN RENARIĆ:

VINJETA 4.

DJED I UNUK

Selo pusto i prazno . . .

Žuta prašina titra u zraku i na onoj pripeci sve gore tabani, kada se stupa po onom kamenom taracu, što se pružio tamo do nakraj zadnje potleušice. Nekako sve utihlo, kao mrtvo...

1

= = Indi bilo to -- --

= A 'di bilo, dâdo. — à?!

— — Čut ćeš već, indi bilo to . . . — opet će Mitro Mi-
trovićev i kao malo popostajući, da odalne od umora. Onda je
pogledao važno svojim blijedim očima, i samo da što više na-
vratiti pažnju maloga Danila, kimne glavom jedamput dva i:
Sinko, to ti j' ono o podzemnom kralju sa zvjezdanom krunom
na glavi i vatrenom bakljom u ruci. Da, da; . . . : to ti j' bio
kralj velikoga carstva i velikoga blaga . . . Pa ti j' taj imo kuću
— šta j' naša crkva — šta? . . . sto takovih i više 'oš bila
njegova. Pa istom ograda! Nisu to tarabe, ni pleteno šiblje —
ajá, to su t' daske pa sve zlatom okovane, 'est, tako t' to. Bilo
to indi — — — — —

Mali Danilo slušao to isprva tako požudno, tako mirno i sa zanimanjem, da je znalo proteći po nekoliko sati, a on ni da bi se pomaknuo na onoj podrtoj hrastovoj klupi, koja je od silnoga sjedjenja i izlizana i sjajna kô ona stakalca, što vise na onom velikom svijećnjaku u srijedi crkve. Gutao on svaku riječ, svaki slog, svaki glas, a očima ni da trene. A dâdo samo gungja onim krupnim i mekanim staračkim glasom i uvijek — a bilo to u pripovijedanju vrlo često — ponavlja svoj: bilo to indi... 'est, tako t' to — — —

II.

Mitre Mitrovićev sprovodio zadnje dane u sina svoga i već bio navičan na ono jednolično karanje i psovanje.

— Ajd, ajd stari... makni se ti s puta... šta tu dangubiš...

Isprva je on znao po cijele sate radi toga prosuziti, gdje bilo, trti zakrvavljenе oči od plača i ništa ne jesti. Neopisiva bol i ono isprekidano jecanje bilo mu i utjeha i melem i sve.

U onoj začagjenoj sobici znao on tako jadikovati, i samo bi izlazio od prijeke nužde, kad bi ga piskutljivi glas snahe izvabio, da na što pripazi, ili glas crkvenoga zvona na jutarnju misu. Tu bi njemu kao odlanulo. Zalazio uvijek u jedna klecala, pognuo se nad onu hrastovu dasku, koja je bila sva natopljena od voštanica, pa tek onda, kada je došao zvonar da zazvoni podne, prenuo bi se Mitre kao od dugoga sna i sjetio se: treba kući u kiljer. Rastanak od crkve bio mu teži već od doma. Onaj njegov nesigurni hod bivao nekud sporiji i što se više približavao kući, to je sve više popostajao, samo da što kasnije zakorači preko praga svoje izbe.

Osama, pa ono rijetko njegovo druženje s ljudima tako ga preobrazilo, da nije društva nikada ni tražio... nije u sebi osjećao ni želju, da s kim god što i prozbori. A ako bi ga tko slučajno nagovorio, to su mu ona uvijek ista pitanja bila tako nepoćudna, da nije ni odgovarao, već samo pogledao onim zatugjenim staklenim očima svojim, kimnuo nezadovoljno glavom i ni ne osvrčući se pošao šutke dalje. Živio tako i život njegov prolazio ututanj bez i jednoga vedroga dana u nepovrat. On se tako uživio sam u se, da mu nije bilo svega toga ni žao... baš ništa. Snuždio se i zamr'o već živ na ovom svijetu i sam sebi znao često reći:

— E Mitre, Mitre... susto s' i smirio se kô onaj kamen tamo na drumu, koji se samo skotrlja s mjesta u vagaš, a onda iskoči ispod točka kô na silu i smiri se dan dva. 'Est, duše mi mo'e, i ti s' taki... Mitre, Mitre, u što t' život, kad nema za te ljubavi ni mrva, a tol'ko si je želio pod svoje stare dane... Tu bi ga sada spopalo ono i toplo i bolno ganuće, ono nešto od čega se i najledenije srce topi i oživljava. Odmah je stao pomišljati na sina: Eto i on... ako su već drugi, da j' barem drukčiji on. Pa barem časom. Al, da... nikad ni jednu milu, nikad ni zere zahvalnosti, ništa... već samo — i Mitre prosuzi.

Tako je to bilo dan na dan. A bilo to drukčije prije, dok je on bio još malo jači, pa uvijek dijelio i šakom i kapom. Svi zadrugari, kao odsjećeno, odbaciše ga sada pod stare dane kao kakovu nepotrebnu stvar i nijesu o njemu vodili više ni računa . . . čak i njegov jedinac Ado. I da nije bilo u njega one žilavosti i još dosta dobro sačuvanih mišica, on bi smalaksao davno . . . još tamo oko pedesetih, a evo njemu osvanula već i šesdeset i peta.

III.

Nadošla tako i šezdeset i šesta. Pa baš na sam njegov rogjedenan — taj dan zapisao je stari Mitre u svoju »pismaricu bogoljubnih pisama« — sinuo svjetli trak u dojakošnjem njegovu životu: rodilo mu seunuče — Danilo.

Mitre da poludi od uzbugjenja. Nikako mu to ne će u glavu. I dok su zadrugari veselo tu radosnu vijest došaptavali jedan drugomu, dotle je Mitre tr'o ruku o ruku, gladio osijedu glavu i otirao čas oči od suža, a čas se opet smješkao i onako sav razdragan smijuckao u pô glasa sred onoga tijesnog kiljera. Zaboravio Mitre sve, pa i onu tugu svoju, i nakon onoga prvoga uzbugjenja ponišljao samo na jedno: što će njegov sin Ado, kako će mu on to ujutro saopćiti. U toj neizvjestnosti prolazili mu sporo sati i on je jedva dočekao zoru, pa da može ući i pozdraviti svoje unuče.

— Apo, apo — o moj . . .

— Sine — zajeca stari Mitre, ugledavši oko pete, baš kad je zvonilo jutarnje pozdravljenje, svojega Adu.

Svjetla zraka — drugi i novi život svanuo od toga dana Mitri Mitrovićevu.

IV

Prolazili dani i od maloga Danile postao lijep obijesni dvogodišnji dječarac. Kako je bilo preko ljeta mnogo posla u kući i svi zabavljeni, to je dječarac bio prepusten sasma paski djeda. On je dijete kupao, hranio, tetošio, učio prve korake, prve riječi --- sve. A onaj mali stvorak primao je i primao i u tom primanju i odrastao vitak i lijep kao rana jedra rumena ruža. Pa kad nadošli dani, gdje duša žegja onih slatkih priča, onda je Mitre sjeo uz svoga Danila i počeo: Indi . . . bilo to — — —

A kad bi se dječarac umorio slušajući i padaо u drijem i usnuo, onda bi se obično Mitre bacio mišlju u prošlost i ni-

kako da dokuči, kako je u ono bijedno njegovo stanje pao ovaj angjelak, koji mu ulio u dušu novu snagu i napunio ga tihom srećom i pravim spokojsvom. U takovim časovima sjetio se i svoje sijede glave i kako je toga mnogo već štošta prohujilo preko njega, i evo sada, gdje se već primiče konac, sada na domaku života eto tek osjeća i čuti ono, što je toliko željkovao — toplu, iskrenu i nesebičnu ljubav, koju mu daje ovo nevino djetence. I dvostrukom ljubavi privinuo bi Mitre spavajućeg Danila i cjelivao ga vruće i dragao dugo . . . ah, dugo.

V.

Dok je Danilo željkovao samo djedovih priča i njegovo okrilje, dotle mu je dan prolazio i brzo i ni da bi mu nanio jednu brigu. Redovito su išli u crkvu, iz crkve kući, sjedjeli na onoj podrtoj klupi ili na ledini u voćnjaku, a za nevremena u Mitrinu kiljeru, gdje je dječarac proboravio malo ne svu svoju prvu mladost.

Jednoga dana zaželio mali Danilo da ide malo igrati se u susjedstvo.

— De dâdo, samo malo.

— Ajá, nij' ono drugar za te, aja . . .

— Ali dâdo — — molio Danilo još usrdnije. Dragi moj jedini dâdo . . .

Mitri se na to raznježilo srce.

— Pa dobro; ali samo malo.

— Samo malo . . . — i Danilo odmagli u susjedstvo.

— Nek ide dite, nek uživa . . . mislio on poslije toga.

Megjutim prošlo već davno to ma o, a Danila nema natrag . . .

Sad bi već mogao biti ovdi. Valjada se zaigrao — — —

Za nekoliko dana morao Mitre sam po Danila, da dogje sa igre.

Mitre planuo. Ono toplo čuvstvo ljubavi pretvorilo se u takim časovima u žalbu, kajanje, i on je krupnijim riječima ukorio Danila.

— Vi's ti njega . . . kako on to smije . . . pa ti, Danilo, za koga bi' ja dao svoj život . . . pa zar ti tako fališ tvom dâdi, ti Danilo — —

— Ali dâdo, dragi moj dado . . . nemojte tako . . . to mene boli . . . i dijete zaplače skrušeno.

Onda je opet sve bilo dobro.

Ti su se prizori doduše češće ponavljali, jer je Danilo bio od naravi živ dječarac, a i ona njegova mladenačka krv željela sebi

srodnu krv, ali to nije ipak zato smanjilo ono Mitrino tiho spokojstvo. Samo onda, kada bi mali Danilo stao poslije takove igre pripovijedati, kako onaj njegov drug mali Petar znade se penjati po najtanjem drvetu i najstrmijem krovu, ili kako je jednom jedan drugi — Vidoje — pregazio Karašicu, a onda na drugoj strani odvezao mlinarov čamac i dovukao ga prijeko, namrštilo bi se i skupio obrve i kao razljutio se na Danila, da on takovo šta pripovijeda.

— To niј' lipo, ajá ; djeca trebaju da s' čedna, pa da ne balandruju, već govore o lipim stvarima i ne da se samo jakare i anjicaju. Ajá . . . i djed stao kao mahati rukom, da pokaže, da on to ne voli.

— Treba bit' kod kuće, svršio Mitre.

— A 'ko č' uvik i sjediti, ne mogu to dica — Danilo će onako iznebuha.

Mitre je u tom odgovoru, koji ga se neugodno dojmio, ipak vidio samo istinu. On je bio osvjedočen, ako je Danilo i samo dijete, da je to previše, kad on zahtijeva, da čitav dan čuči uz njega. Ali ono nešto u prsim, ono u srcu . . . Mitru je bilo žao, da i drugi, bio tko mu drago, uživa, a još više, da dijeli ljubav s Danilom . . . Ne, ne, Danilo je moj, samo moj . . .

VI.

Približavala se tako i sedma godina Danili i dan, kada će prvi put u školu, a Mitre obolio. Isprva se vukao od ognjišta do petnjaka, a kad mu se tijelo osulo gubavim krastama, zabranio općinski liječnik svakomu pristup u njegov kiljer. Hranu i pilo stavljali su mu na prozor i samo katkad privirili zadrugari i njegov sin na okno, da vide, što radi. Maloga Danilu nisu pustili ni blizu, samo da ne bi ugrabio i on tu užasnu bolest.

Međutim dječarac već više dana polazio školu, učio u knjigu, a Mitre od boli propadao i padao u sve veću bijedu. Bio je strpljiv u bolesti, ali ona osama . . . ta ga je ubijala. Pa onaj mir i ona dosada — — — — —

Topli proljetni traci izvabili i Mitra iz kiljera. Potpunih osam mjeseci čamio je osamljen i danas mu je liječnik dozvolio, da se smije prošetati bašcom, a i nema više opasnosti, da bi se s njega mogla prenijeti na koga njegova bolest.

Tko srećniji od djeda samoga? On je doduše i protiv zabrane govorio s Adom i zadružarima i propitkivao za Danila,

premda s njim nije ni jednom mogao ni riječcu da prozbori. Zašto su na njega toliko pazili, to je znao dobro, i ma da su imali potpuno pravo, njemu je to ipak bilo žao, ali je morao pregarati.

Točno poslije deset sati eto Danila.

Onaj svečani i lijepi proljetni mir narušio srdačni prekinuti starački usklik i jecaj maloga Danila. Šutke u zagrljaju dugo su uživali nakon osam mjeseci onu toplu ljubav i lagodno ēućenje i tekar poslije podne preć dva sata, nakon velikoga pripovijedanja, otišao Danilo od djeda i opet u školu.

Kada se poslije četiri sata povratio kući i stao mnogo toga pripovijedati, djed je i onako oslabljen i bliјed samo gledao onim mutnim očima svojim i sam sebi nije vjerovao . . . nije mogao. Njemu se činilo, da je on dijete, a Danilo odrasli čovjek, koji je stekao svojim životom mnogo iskustva i postao zreo i pristao čovjek, čija svaka vrijedi po mjerova zlata. Kada je zatim Danilo ozbiljno stao pitati o nekojim stvarima djeda, čitati po »čitanci« i pisati svoje zadaće -- Mitro Mitrovićev uvidio je jasno, da je između njega i unuka nastao veliki jaz, koji biva sve veći i kojega on nikako više ne može smanjiti ni za mrvu.

— Ne, ne; nij' to više onaj moj mali Danilo . . . nije — izusti jedva čujno, a suza krupna spuzila mu niz navorano lice. A zadругari u potaji govorili :

— Skoro će Mitru starost srvati u grob . . . 'oće skoro.

RUDOLF VÄLIC:

KRUŠNA PEĆ.

STRN

Pripiće sunce . . .

Ona žuta ilovača — inače teška i hladna — raspucala upoprijeko i sve se runi u sićušan prah, a ono raspucano zjalo od dana do dana biva sve šire, dublje.

Srpanjski je vrući dan i ona zapara ubija i lišće i cvijeće . . . i čovjek rasteže umorna uda, na koja kao da je pao veliki teret, tišteći svojom težinom i cijedeći znoj do zadnje kapi . . .

A selo — ovo maleno selo, okruženo kestenima i lipovim drvećem sa zaprašenim lišćem, miruje na svojoj ilovastoj grudi. Ljudi gotovo ne izlaze iz svojih klimavih kućica i začagjenih kiljera, već leže ili sjede u kakovom kutu u debelom hladu i vode divan. Čavrljaju o ovogodišnjoj žetvi i dok se jedan tuži, dotle drugi zahvaljuje Bogu . . .

— Id' Boga ti . . . kô b' nama nadav'o — â?! Urodilo dosta, kol'ko i treba, pa fala Bogu . . . Dobro j' i ne dô Bog gore . . . eto.

— 'Est, tako j' to . . .

— Ima pravo . . .

— Baš tako . . . — odsijeće napokon četvrti, a onaj staratelja Tadija samo žmirucne svojim škiljavim zelenim očima i stane, onako zadovoljan sam sobom i povlagjivanjem zadrugara, kimati nekud kô važno svojom prosijedom glavicom.

— Jà, ja — â . . . dobro j' tako i ne dô samo Bog gore... Lipo j' nama, a dobro i previše. 'Est, duše m', est' . . . Onda je malo ušutio i zahvatio mlohayim ustima sape, pa na čas odahnuo.

— Jà, ja — â . . . opet će on. Viš' ti, dè, kako j' ono Tanašiji pa njegovoj babi Saveti . . . vi's samo. A nekad prvi gazda u selu . . . prvi. Najbolje zato mir . . . dobro j' pa fala Bogu — i staratelja završi. Nije mu se danas više ni dalo, a ovamo opet ova nesnosna žega, a ta suši grlo od razgovora i

ne da slobodno divaniti. Kao po dogovoru bivao žamor o ljetini sve slabiji i čas se pridigne jedan zadrugar, pa ode u svoj kiljer, čas drugi i svi tako.

A sunce — ono raspaljeno sunce pripiče; zrak sve igra, raspucano zjalo zemlje biva sve šire i dublje, one stabaljke sve se savijaju i zakovrčavaju i deru na pola . . .

I.

Tanasija Vrbešić i njegova zakonita žena Saveta pabirče već od jutra po tugoj strni i kupe onako drhtavom i slabunjavom rukom sve vlat po vlat . . . zrno po zrno.

Tanasija, bijel kô ovca, grbavih legja jedva se drži na nogama, a onaj znoj, koji se pomiješao sa žutom prašinom na navoranom njegovu licu i četinjastoj bradi, sve se cijedi niz uši i šiju i ostavlja trag, kô voda, kada poslije pljuska dere površinom zemlje. Njegove poderane lanene gaće i košulja sve se lijepe uz tijelo, a kako se sagnuo do zemlje, razgalila mu se opaljena legja, a kosti rebara iskočile prst daleko nad kožom.

Saveta, slabunjava starica, još sporiye se povlači za Tanasijom. Ona njezina krežuba usta, pa lice, posuto žutocrnim bradavicama, pa ona crnina, koja je od nevremena već sasvim pozelenjela — pravi bogalj. Svaki čas se uspravljuje, a onda poravnjava svoj opreg i brižljivo vadi iz njega bočicu i — —

-- Tanasijo . . . ima 'oš malo, pa gučni . . . De, ja! č' da uginem kô pašče od te slabine. Tanasijo — oh . . .

On onda, da ne zakasne, pusti i pabirčenje, pa hvata za bocu.

A pabirčenje to ide sporo . . . jako lagano.

— Skupi ti ona mašina (tu riječ je osobito jakim glasom izgovarao) svaku mrvu . . . sve. Ta t' mašina -- satrla ju nebesa! — ne da više čoeku siromahu ni danuti, nikada . . . ne da t' ona. Vi's, Saveto . . . da vidim, kol'ko smo toga nakupili danas.

Saveta pokaže u opreg, a Tanasija zakima glavom . . .

— Ni za dva deci . . . ni za večeru. Treba 'oš da s' kupi. Ajd, babo, dè . . .

I svaki krene na drugu stranu onako bosonog i pun ogrebotina od strni. A one suhe slamnate vlati sve šušte pod nogom i zaderavaju pod kožom i ranjave noge prokravljaju.

Tanasija i Saveta klonu.

Saveta sjedne, a Tanasija samo se tupo zagleda u onu nepreglednu ravan i zastenje glasno.

— Ne mogu više . . . dosta j' za danas, ne mogu . . .

— 'Oš malo . . . to nij' ni za dva deci . . . šta j' to . . .

— sokolio Tanasija. Pa onda može nas do sutra prestići Andrišin Rokoš, pa čoro Ilja . . . De, 'oš malo, il' ne će biti od dućan-džije ništa.

Ove zadnje riječi kanda pomogoše, i ona se pridigne.

— Drâgo, drâgo . . . Tanasiyo — ô — Tanasiyo, pa pod stare dane . . . Vi's, vi's . . . kaz'la sam ja tebi: nemoj, čoeče, dirati u ono, što ne umijemo mi, da, da, što nij' za naš soj — i baba počela po svojoj staroj navadi predbacivati mu sadašnju njihovu bijedu. Nije ono bilo za nas, pa eto . . . ne b' ni to danas bilo 'vako . . . ne bi.

II.

A bila Saveta iz najvigjevnije kuće u selu. Dolazili momci u snuboke sa sviju strana i od svakoga soja, ma ona htjede Tanasiiju — —

— Pa eto . . . šta m' možete. Ne ć' drugog . . . ili u bunar . . .

I živjeli oni dobro. Djecu već othranili za ženidbu i udaju, a onda došlo zlo u njihovu kuću . . . došlo raspadanje.

Sam Tanasija više puta kazuje:

— I onda . . . onda neki od naših ljudi odoše u Ameriku, a grunt svoj dali bud za što. Dè, ti, Tanasija . . . kup' ti to . . . pa dob' ćeš jeftino . . . nudili oni. Ja eto imo dice, pa mislim: bi' će to dobro za nji' . . . samo odakle para — â?! — Bio onda 'oš na životu onaj naš upravitelj — ne vidio nikada lice nebesko . . . ne vidio! — pa meni ravno u brk: Bać' Tanasiyo, ako tebi treba novaca, samo ti k meni u općinu, pa koliko tebi treba. Dobit ćeš ti iz »sparkasine udruge« na svoj grunt uz intereš od sedam forinti na sto. Pa to ti na pet godina, a onda možeš prolongirati . . . I tako t' ja digo na svoj grunt — kô da i danas gledam — pet hiljada forinti . . . pet hiljada. Nij' to šala . . . Zemlju sam razdilio megju dicu i na nji' prepiso, a onda živio neko vrime kô bubreg u loju. Najstarija divojka dvi nedilje dana zatim udata, ona moja dva sina nadarena gruntom . . .

a ja, ja pet hiljada duga! Pa sinovi prodali svoju zemlju i ošli u Ameriku. Nesretna ta Amerika! Ošli i — kažu — progutalo i' vel'ko more. Ošle moje nade, ošlo sve moje . . . Oj — ôj . . . i tada je obično Tanasija zarida kô ljuta godina, a njegova Saveta urlikala i bacala se od plača na koljena i grizla i čupala kosu.

— I onda . . . nekako oko šest mjeseci morao sam plaćati kamate, pa ono za člana, šta l' je ono bilo? — pa za nekake uplatne dilove, a ovamo ni para, ni dice, ni grunta. Udarile zle godine, velika skupoča, a općini daj opet porez, pašarinu, namet, rabotu i . . .

I tu počinje sada pravo stradanje njegovo. I dok su drugi stjecali, proširivali svoj imutak, dotle je on jedva smogao od plodine toliko, da namiri nešto kamata za onaj dug . . . Ne može ti ono od tako pedlja zemlja i samo s četiri ruke . . . ne ide to nikako . . . govorio Tanasija — — — — —

Bilo to lanjske godine u to doba.

Nedjelja je . . .

Ljudi izmiljeli iz onih podrtina, a poslije večernje ravno pred kuću Tanasije i Savete. Skupilo se tu čitavo selo. Nastalo guranje, metež. Sve nekoliko po nekoliko raspravljaju u hrpi.

— Nij' to trebalo biti . . . ne b' do toga ni došlo, da j' bilo soli u glavi . . . ne b', tako j' to.

I Andro Koprivanac izbeći svoje bjelkaste oči i naškubi usne.

— Ne b' da, da . . . kô po dogovoru kimnu njih nekoliko, a onda ušuti sve u toj hrpi.

Andro se zamisli, pa će opet nešto da kaže. Znao on, da njegova, kao glavara sela, vrijedi za deset drugih, zato i premišljavaše dugo.

— Já, tako t' to . . . pa uz taku 'oš dicu, moro Tanasija propasti.

— Moro . . . moro . . . odjekne povladjivanje.

— Pa ono njegovo žedno grlo . . . (tu je podigao glas)

— i to ga ubilo.

— Ubilo . . . tako je.

— Rakija, pa 'oš špira. Nema tu danas one prave, kô prije. Okrsti nju Joško pet puta, prije nego j' mi pijemo. A Tanasiji ulije pô vode, kad slabo i 'nako plača . . . A i sad — kažu — da s' nakresao špire, pa s babom hrče u kiljeru — —

— Valjda i ne sanja, da c' doći gospoda — uplete se jedan od mlagjih, da i on nešto kaže.

Dotle je i megju ženama bilo živo.

— Čuješ, teto Ana . . .

— A?

— Kažu ljudi, da s' dužni šest hiljada . . . šest hiljada.

A Ana samo se podbočila, one tanke njezine podbočene ruke čine se kô ručke od debelog lonca . . .

— Kako, šest hiljada . . . šta j' to? . . . Deset . . . je, je; deset hiljada i pet forinti imaju oni duga u šparkasi.

— Samo ako nij' i više . . . neka će krezuba.

— A šta j' kod Joške — â? . . . opet će važno teta Ana. Šta j' tamo za špiru, pa za kru'?

U to nastalo gibanje i žamor se stao utišavaći.

— Dolaze gospoda . . . eno!

Mir i napeto isčekivanje.

Pisar Šimo stao na to čitati: »Odpisom slavne kr. kotarske oblasti pod brojem . . . od . . . 190 . . . u korist . . . veresijske udruge u . . .« i t. d. — i t. d. — — — — i dražba započe.

Uz ono stereotipno: Tko da više? . . . Prvi put . . . drugi put . . . samo se čulo potajno šaputanje i odgovaranje . . .

Još iste večeri sjedjeli Tanasija i Saveta onako mamurni od špire, pa od potištenosti i sramote — šta li? — tamo na kraju selskoga pašnjaka . . . Drugi su dan nekako izmolili, da smiju noćivati kod nekih daljnih prijatelja i drugova, a onda stali obilaziti od kuće do kuće i tu komadić kruha, tu koji filir, pa gutljaj špire — i novi započe život — — — — —

Popustila žega . . .

Oni prvi crvenotamni traci večernjega sutona padali, a Saveta i Tanasija pogagjali se Joškom za pabirčeno klasje.

— Gospodar Joško . . . daj barem tri. Šta j' za nas dvoje samo dva deci . . .

— Smilujte se, bi' će sutra više . . . — izmuca Saveta.

Kad su potrošili zaslужeno, stali teturati iza bašča, da gdjegod prenoće. Onako na pô mrtvi od umora i starosti jedva su koračali po onoj ledini i pomicali se šutke naprijed. Odmicali sporo i u onoj tami izgubili se kô dvije tamne sjene . . .

* * *

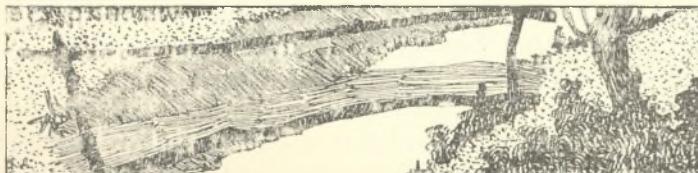
Saneno i mekano zagrijavalо srpanjsko jutro. Išao sam po svojoj navadi, da se naužijem svježega zraka i onc svježosti tamo podno Papuka i Krndije.

Kako je noćas jaki pljusak pokupio dobrano prašinu i napunio jaruge do vrha vodom, veselo su ronile guske u onu mutnu vodu i kljuvale po svojem perju.

Tamo iza bašća skupilo se više seljaka, pa vuku nešto iz šamca.

Podjem onamo.

. . . A Tanasija i Saveta ležali su nakažena lica, a od one žute zemlje i mulja sasvim zamusan i blatni. Ljudi nagagjali, kako su se zagušili i dospjeli u ovu baru . . . dok se ono saneno jutro uozbiljilo i za čas navuklo na se gomilu kišnih oblaka zatutnjilo gromornom tutnjavom — — —

RUDOLF VALIĆ :

BRVNO.

MJESEČEVO SVJETLO

Proljetna ljupka noć i prvi mjesecevi traci provirkuju iza gomilastih oblaka . . .

U malenom i tijesnom kiljeru pružila se na niskomu ležaju pokrivena petarom sve do vrata ljepušasta Ajkica Lice joj sve već izblijedjelo i kô da se vora, a usnice poplavile, mlohave. Zatvorila oči kô na silu na san, a onda pogledavala unaokolo po onomu mraku. Prvi znaci groznice već su otezali klonula uđa, a ona zima, koja se tako nečujno uvlači i mili pod kožom, razmahivala svoju moć sve jače i jače.

A vani se sterala proljetna ljupka noć Onu seosku tišinu prekidao samo prekidani lavež pasa, kukurijek pjetla i nadugo hrzanje i disanje marhe, koje je brujiло i treslo zastojanim uzduhom, kô kada šume oni brzovjni stupovi.

U pokrajnjem kiljeru plakala vremešna starica. Šćeúurila se slabašna, obučena u donje odijelo i podlaktila o zaslon postelje. Ona tišina uzburkavala i nadimala još jače njene uzrujane grudi, i ona je jecajući prisluškivala i prisluškivala: miće li se Ajkica u svojoj postelji.

— Je li joj bolje? Bi l' pošla do nje? Bi l' — — ?!

Onda se sjeti večernjeg prizora, i da ju njeni Ajkica ne će da ima u sobi, pa zaniječe glavom i jecajući onim promuklim glasom zavuče se pod perinu. Ona toplina, pa umor i starost naskoro podvostručenom snagom staricu obuhvatiše, i ona se sve slabije i slabije otimlje, trza, a onda ju onaj slatki umor tako obuzme cijelu, da se oči sklope same i ona u onom dremuckanju samo se klanja i sagiblje glavu, dok napokon ne pre-

vagne na ma koju stranu i sanja onaj lijepi san mladosti, koji joj u ovo doba često dolazi . . . sve dok ju koji hrapavi glas ne trgne i baci opet u svagdanji život — — —

Moglo je biti već oko jedanaeste u noći.

Ajkicu hvataše neki drijem, od kojega je neka kô pritajena ruka odagnavala ono, što dolazi iza drijema. Njezino je lice oblila laka rumen i ona je na pô besvijesna gledala i čudila se, kako je njezin kiljer rasvijetljen nekim lijepim svjetlom izrazite boje, i pričinilo joj se, kô da nešto šušti, bruji, struze . . . Da tu neugodnu šutnju tim šuškanjem zabašuri, na silu se okretala, samo da postelja strugne, zaškripi. Htjela je već zovnuti i babu, ali onda se sjetila odmah njezinih navika . . . pa pogotovo u ovo zadnje vrijeme, i večernjeg prizora i — to je njezinu vatrustinu kô potpalilo — i ona se uzruja i ljufito namršti.

— Sita s' već njenog trabunjanja . . . ne — ne — è . . .
Nikako.

Sada je zašutila na čas. A ono i opeta nešto kô zašušti a njezine oči kô da se prevukle nekom gustom koprenom. Htjela je da ih otvori, i borila se sama sobom, ali onaj šum, pa ona ugodna umornost tako ju obuzela, da se nije mogla odhrvati . . . nije mogla, a borila se . . . borila jako — — —

— — — Mjesec — velik i pun i rasvijetljen mjesec pomolio se sav u sjaju iza oblaka i doplovio na lijepu čistinu neba. Njegovo smiješljivo lice zaokružilo naokolo i na pregršti bacalo blijedozlatne zrake; a ove su zašuštile i naglo padale po velikoj zemlji, po poljanama seoskim i cvjetnim pašnjacima . . .

Ajkica je odmah zamijetila i taj šum i šuškanje zraka, da je to ono bajno mjesčevo svjetlo, radi kojega se i posvadila sa svojom staricom Bajom. Sada joj budne žao, što ju je baš danas отправila od svoje postelje i rekla, da ne treba uz nju bđiti, a ni pričati o onim . . . da, kako mjesec ono, pa — —

— Al eto . . . sadikar ja to gledam i čujem sve i vidim. Ju, Bože, ju — u — û . . .

Onaj zadnji glas izrekla je tako tiho, nekud kô bojažljivo.

— Samo da m' ne bi čuo, samo . . .

Njeno čugjenje raslo kô kvas u koritu, pogotovo kada se sve ono, što je ona dosele samo slušala iz ustiju stare Baje, evo pred njenim očima obistinjavalo. Bila je čisto vesela, da je

sama i da samo ona to sve gleda i čuje. U ovoj neizvjesnosti zakucalo joj srce jače, a grudi se nadimale i talasale od uzrujanosti . . .

— — — A mjesec je svegj bacao širom one lijepo zrake, i ono sitno poljsko cvijeće zakimalo i stakom i rascvatenum pupom i rosnim listom . . . Šum bijaše tako jak, da je Ajkica trzala se i čas pogledavala ovamo, a čas onamo. Nije mogla da se dosta načudi, a opet je ona evo sve gledala cvijeće i — o Bože, o Bože — i kako se to cvijeće pretvara u ljepušaste djevojčice, na kojima sve dršće i trepti ona svilena bijela odjeća, a ona zlaćana kosa sve šušti . . . šušti. I što je samo Ajkica trepnula očima i onda ih otvorila: na onoj velikoj poljani ne bijaše poljskoga cvijeća, već zbor vila, koje su koračale po zraku, kao što ljudi običavaju po zemlji . . .

— Ju Bože, ju Bože . . . i uzdah čugjenja za uzdahom tresao njezinim grudima, a onaj znoj sa čela i lica curio niz obraze, za vrat i niz tijelo . . . Neobuzданo i veselje i veliki strah obuhvaćali Ajkicu i u njoj se porodi velika čežnja:

— O da sam tamo i ja . . . o da sam i ja njihova drūga . . .

— — — Zbor djevojaka podigao se i do mjeseca samoga, i tu sve posjedale, a mjesec se njima na pozdrav smiješio, slatko smiješio, a onda progovorio svečanim i krupnim glasom: O da ste zdravo! O da ste zdravo!

Zbor vila djevojaka samo podcikne, a onda kô po dogovoru zapita mjeseca, kako će se danas pozabaviti. — Kako?! Ja ēu vam pričali o onoj velikoj tajni . . . — Zar kako smo ovamo dospjeli?! — Da, da . . . kako ste postale moji podanici.

Od začugjenja Ajkica onijemila i nije ni prstom makla. U njoj je rasla uz onu čežnju i znatiželja . . . velika znatiželja.

— Pa kako to mjesec samo lipo divani kô gospoda! Pa kaki mu je samo glas! Kô da j' okrugao, mekan i zvonak kô ona zvončeta, kad zazvone u crkvi na podizanje. Kako j' . . .

Tu je naglo prestala i samo da sasluša što pozornije svaku mjesecu riječ.

— — — Da, da . . . ah, one večeri! Ja sam vas dnevno pozivao, a vi ste odlagale dan za danom, bile ste neodlučne. A ipak vam je sada život mnogo i mnogo ljepši, mnogo i mnogo ugodniji nego i najvećega bogataša, nego i najvećega dostojaanstvenika tamo na onoj sićušnjoj zemlji, neznatnoj zemlji, gdje jedino cvijeće — lijepo šareno cvijeće uživa u vječitoj ljepoti,

koju i mi uživamo. O kad bi nas ljudi pojmili, kada bi razumjeli naš svijet priča — svi bi ostavili svoje odaje, svoje zadušljive odaje, koje im samo truju i prikraćuju onako kratki život . . .

— »Zadušljive odaje . . . one prikraćuju i onako kratki život« — tako j' kazao . . . baš tako. A ima i pravo, istina j' to živa . . . 'est, duše m' moje. Eto i u mom kiljeru, i tu . . . Ajkica je i nehotice opazila, i što je na to više pomicala, to joj je jasnije bilo, da je njen kiljer pun otrovne zaduhe, i ako odavde skoro ne pobegne, da će morati umrijeti. Umrijeti! To je bila strašna za nju riječ, jer ona još želi živjeti, evo ovako kao ovaj zbor djevojaka, ah, ovako . . .

— — — Sad gdje vas gledam u najljepšoj ljepoti, govorio je dalje mjesec, gdje vidim vašu sreću, uživam, a znam da i vi uživate: Po danu biti ljepušasti cvijet i gledati i slušati ljude onako iz prikrajka, a noćom biti moji podanici i sprovoditi u ovim nebeskim visinama vaš lijepi život. A taj će trajati, dok je svijeta i vijeka, i vi ne ćete nikada znati, sve dok budete moji vjerni podanici, niti za tugu, niti za bol, niti za trpljenje . . . Da pak možda još koju novu drugu privesti možete u naše kolo, reći ću vam, a i vama je slobodno: Treba samo htjeti čista djevojačka duša, pa kada ono odbija ponoć zadnjim kucanjem zvona, i umije se u potoku, nad kojim blistaju moji traci — njezina je želja ispunjena onaj čas, i ljepši joj život sine, ona je vaša druga — — —

— Treba samo htjeti . . . ponoć . . . 'mit lice . . . u potoku 'di s' traci . . . i eto . . . o Bože! — i Ajkica se probudi. Tresla se kô šiba na vodi, a niz njezino slabašno tijelo sve se cijedio znoj. Prvo što joj bijaše, zapita se, koliko je sati i zaokruži kiljerom. Sav rasvijetljen, kao u svečano ruho zaognut činjaše joj se prijatnjim, a kako su traci i titrali i sve jače rasvijetljivali, Ajkica po nekoliko puta trene očima, pa kad opazi, da je tek pô dvanaeste i da na nebu plovi svegj ono isto smješljivo lice, koje kao da ju zove, — pridigne se sa postelje i na brzu ruku prebaci na se nešto odijela, a zatim otvori prozor. Vlažni i hladni noćni zrak nahrupi svom snagom, i Ajkica onako srvana od bolesti zaljulja se lako, i da ne upane, suzdrži se i zahvati za prozornicu. Onda se sjeti svojega nauma i ne okljejavući ni časak popne se na prozor, spusti oprezno dolje i

udari prijekim putein kroz baščine. Potrči jako, svegj ozirući se, da ne bi udarila krivim putem.

Sa crkvenoga tornja udari u to tri četvrta na dvanaest, i oni mukli udarci zatutnje unaokolo.

Ajkica se lecne. Sjeti se dalekoga puta tamo do prvoga potcka, što se vijuga iza državnoga druma blizu šume »Šikarice«, i u taj čas osjeti, kako ju ostavljaju sile, a po tijelu osjeti, kako ju odjeća zčebe. Korak joj bivaše tromiji, i ona se spotakne i pane. Teškom mukom pridigne se slabim rukama i klecajućim nogama potrči preko druma. Još nešto puta i ona skrene staro-putinom do potoka, nad kojim je izdaleka opazila baš onaj traženi znak, gdje se mijesaju traci mjeseca sa pjenušastim lakin talasićima potoka. Od radosti cikne i da će podvostručenom silom zakoraknuti, ali sapa ju izda, noge klonu. Teška umornost sputavala ju u tijelu, i ona očutje i bol i probadanje u prsim i kako joj dršću noge i kao da su od same hrskavice: sve dršću, ljlajaju se i ne mogu . . . ne mogu naprijed, a da se baci, možda bi prst ruke mogla zamočiti u talas potoka.

Uto se sa tornja oglase četiri jaka udarca: bim — bim — bim — bim . . .

— 'Oš samo malo vremena . . . 'oš samo malo. Isuse, pomogni . . . sadikar m' samo pomogni.

Ajkica se baci onako slabašna i prstima se odrine nešto naprijed . . . Sa crkve su onda odbijali krupniji udarci: bam, bam, bam . . . , a ona je svegj zabušivala prste u mulj i pomicala se naprijed besvijesno, živući samo u čežnji, kako će zagrabitи obim šakama onu pjenušastu vodu sa svijetlim zlatožutim mjesecčevim tracima i izliti sebi po licu.

Crkveni sat udarao je još preostale udarce, i prije no što je dvanaesti odjeknuo: Ajkica se naglo nogama odrine i u isti tren zahvati pruženim rukama vodu . . . Mukli udarac zvona i talas uznemirene vode smiješali se u čudan pljusak, ali ga je naskoro nestalo u onoj mekoj proljetnoj noći, u kojoj se pun mjesec tako dobroćudno smiješio . . .

*

U svu zoru, dok se u Ajkičinoj kući strkaše zadugari, dva se seljaka zadovoljno smiješila.

— Eto j' tu . . . kô b' to reko.

-- Ja, to t' je Bajino bajanje. Uvik ti ona punila toj curi glavu, pa ko zna, da j' nije misec kô misečarku zagnjurio u taj potok.

-- Bilo sad što bilo, ajd' da ju ponesemo kući; pa kad već 'vako Bog dô, bić' barem za nas više i prida, a i veselije karmine*) . . . karmine — ē.

I bilo tako.

RUDOLF YALIC:

TIHO ZAKLONISTE.

---

*) Karmine = posmrtna čast u našega seljaka, kad mu je u kući mrtvac. Toga dana tko mu dogje u kuću da „pogleda mrtvaca“ bude ponugjen rakijom, krkešima (vrst kolača), pogačom i što je već pripravljeno za tu zgodu.

BĀDNJĀK

I sada se razgorio. Plamen je lizao one čvoraste kvergetine i udubine, hrastovina raspucavala i na vanjskom dijelu kore, gdje se još zelenio mā, kapale sitne kapljice vode i cijedile se po pepelu banjka. Od časa na čas razgorila se klada jače i ona čagjava kuhinja rasvjetli od onoga lijepoga crvenoga plamena i kô poljepšana zavarava oči, a Pera se od zadovoljstva nasmiješi.

— To mo'e . . . sve to sazidale mo'e ruke, mo'i žuljevi. Pa nij' ni ružno . . . nije.

I tako je vatra gorila i pucketala, a plamen i lizao i sukljao sve jače.

Pera Tasametov odmarao se na nisku tronošcu bez zaslona i grijao ozeble noge i tr'o ruku o ruku.

— A — â . . . bio baš vraški posao . . . vraški.

One njegove crne oči zacakle i rašire se kô u mačka i neka zloradost pomiješana ugodnim samočuvstvom odsijevne na onim mrežastim vorama i Pera se od nekoga slatkoga uzbujenja pomakne na stôcu.

On je bio uvjeren, da će zato, što je tu kladetinu na taj dan ukrao od vlastelinstva poživiti za stalno još desetak godina. Istina, on je danas uranio dok je još cijelo selo spavalо -- al što za to? Malo je pretrpio i od pritajenoga onoga straha i bojazni, koja čovjeka sve golica po koži, mreška ju i sitnim bobiljicama osipava . . .

— Ja al' vridi . . . vridi za nekol'ko godina življenja. A to s' baš nigdi ne mož' kupiti . . . ajà, Da s' može ugnjavili b' oni tamo (on nije ničije ime spominjao) . . . oni tamo. I samo b' oni ondakar žil'li. Al' 'vako: jok valaj braco! Fige nijima i crvenoga šipka. Fige bome. Ha — â . . .

-- Jà, to t' je Bajino bajanje. Uvik ti ona punila toj curi glavu, pa ko zna, da j' nije misec kô misečarku zagnjurio u taj potok.

-- Bilo sad što bilo, ajd' da ju ponesemo kući; pa kad već 'vako Bog dô, bić' barem za nas više i prida, a i veselije karmine*) . . . karmine -- è.

I bilo tako.

RUDOLF YALIC:

TIHO ZAKLONISTE.

---

*) Karmine = posmrtna čast u našega seljaka, kad mu je u kući mrtvac. Toga dana tko mu dogje u kuću da „pogleda mrtvaca“ bude ponugjen rakijom, krkešima (vrst kolača), pogačom i što je već pripravljeno za tu zgodu.

BĀDNJAK

I sada se razgorio. Plamen je lizao one čvoraste kvergetine i udubine, hrastovina raspucavala i na vanjskom dijelu kore, gdje se još zelenio mā, kapale sitne kapljice vode i cijedile se po pepelu banjka. Od časa na čas razgorila se klada jače i ona čagjava kuhinja rasvijetli od onoga lijepoga crvenoga plamena i kô poljepšana zavarava oči, a Pera se od zadovoljstva nasmiješi.

— To mo'e . . . sve to sazidale mo'e ruke, mo'i žuljevi. Pa nij' ni ružno . . . nije.

I tako je vatra gorila i pucketala, a plamen i lizao i sukljao sve jače.

Pera Tasametov odmarao se na nisku tronošcu bez zaslona i grijao ozeble noge i tr'o ruku o ruku.

— A — å . . . bio baš vraški posao . . . vraški.

One njegove crne oči zacakle i rašire se kô u mačka i neka zloradost pomiješana ugodnim samočuvstvom odsjevne na onim mrežastim vorama i Pera se od nekoga slatkoga uzbujenja pomakne na stôcu.

On je bio uvjeren, da će zato, što je tu kladetinu na taj dan ukrao od vlastelinstva poživiti za stalno još desetak godina. Istina, on je danas uranio dok je još cijelo selo spavalо -- al što za to? Malo je pretrpio i od pritajenoga onoga straha i bojazni, koja čovjeka sve golica po koži, mreška ju i sitnim bobuljicama osipava . . .

— Ja al' vridi . . . vridi za nekol'ko godina življenja. A to s' baš nigdi ne mož' kupiti . . . ajà, Da s' može ugnjavili b' oni tamo (on nije ničije ime spominjao) . . . oni tamo. I samo b' oni ondakar ži'lji. Al' 'vako: jok valaj braco! Fige njima i crvenoga šipka. Fige bome. Ha — å . . .

Ona pocrnjela klada sada je bila u najdivljem plamu i njezino pucketanje smiješalo se zvonkim smijehom Pere. Onaj bezbrižni smijeh sladio i vedrio mu staračko lice i sada kô za okladu ječio i odzvanjao, a ona prazna kuhinja samo odjekivala monotno glas po glas, a od časa se i sama kô nasmiješi, kada ju poljepša razbuknuti oganj sa svojim zamamnim crvenim plamenom.

Mogla je biti pô na treću poslije podne i ono zubačo zimsko sunce mililo polako po onom zaplakanom nebu, a traci su lijeno i kô preko volje silazili po onom kvrgastom granju i drvlu i nad skoravitu ravan.

Pera ogrijan ostavi kuhinju pa se odšulja u sobu od ulice, koja je gledala kroz jedno nahereno okance u ono nekoliko potleušica iz kojih se crni dim, a same se bijelile i caklile od sjajnog snijega.

Prostor taj pred njegovom kućom mjerio on očima već više od pedeset zimâ, a uvijek našao kakovu sitnicu, koja mu zabavljala duh.

Danas je bila sva ta okolina pusta i prazna. Nekoliko ševa sve bijele od inja skakutale i kljuvale kljunom po zamrznutim busama. Katkada ovamo dolijeti po koji češljugar, a onda je obično sletio i po koji vrabac i cijela ta družba znala se uskomešati, dok najposlije nijesu odletile i ševe i češljugari, a banili se bezobrazni vrapci.

To je Peru razljutilo i on je u takovim časovima planuo

— Et' i tu ima gospode... pa baš ta prokleta vrapčad... muktaši. E, da s' ja... (što, to nije kazao) d'o b' ja njima već po repu... bi. Jà 'vako šut' pa trpi. I 'di нико не ће, ту ti, Pera, jà... kad tako Bog d'o, a ljudi ne ћe da promine.

U to dječarac od jedno pet godina istrči saonicama na ulicu. Bio je ljepušast i svijetle kose, koja je provirivala pod crnom šubarom, a očiju plavih kô plaveš ljetni. Svoje je saonice dovukao baš preko puta od Perine kuće prislonio nad šamcem, onda sjeo na nje, nogom odrinuo i igra započe. Dolje u šamac spuzio se kô munja, a onda je obilazio i vukao se lijevo do najniže strmine, popeo gore i opet otisao na staro mjesto. Tu je igru ponavljaon onom vedrom djetinjom nebrigom, a Pera se sav obeznanio... protrnio na tijelu...

Nije on bio kruta srca, ali djecu baš nije rado gledao. Ne zato možda, što su mu činila kvara — to je on rado praštao, već što je to njemu bilo u ovo nekoliko godina kô priogojeno. Prije je on bio kô lud za djecom. Onda je služio u velikoj zadruzi i kad je koja mlada snaša htjela na prelo ili u kolo, a smetalo joj dijete, onda ako nitko nije htjeo — Pera je primio službu dadilje. On je onda povjereni mu čedo Ijuluškao onako povijeno u koritancu dok je ono svojim malim očicama žmirucalo i veselo gutkalo. Kada se rasplakalo, Pera odveže oprezno one lanene uzice, izvadi dijete i kô pravi otac buška i premeće iz ruku u ruku, nugja mu slatku krpicu sa zamotanim izgrijenim kruhom i bijelim šećerom, pa ne primi li — onda ga ljubi, tepa mu, drágâ i sám slatko guče . . .

— Må, Pera, a šta s' ti vraga ne ženiš?! Ta ti b' bio za oca kô stvoren. Tvoja b' te žena blagosiljala i kad b' bio u grobu . . . bi, duše m' mo'e . . .

Tako su mu od dana u dan govorili, a Pera, kô da i nije muško, samo se smijlio na snaše.

— Nij' 'os došlo mo'e vrime.

— Pa kad će, ako nij' već sadikar?! Ta, et' svršio s' soldačiju, a već t' bome i trideseta na ledj'ma . . . žen' s', Pera, svaka c' cura za te . . .

A Pera to sve čuo i ne čuo. Bila onda u zadruzi neka Boja, lijepa i kô mlijeko bijela lica, a oči . . . O te oči! Te su se oči upiljile duboko Peri u dušu i on je bio za Bojom kô lud

— Nju — nju — nju . . . Samo Boju — —

Njegova vedra narav kô propala u zemlju, a i posao nije mu više išao od ruke. Svuda je činio kvara, postao smušen i srnjao po kući šutke. Kad bi opazio Boju, zažario se u licu, on se od neke vatruštine strese i bude mu kô djetetu kad se uplaši. Ponikne glavom i kad bi se tek ono šuškanje odjeće ljepušaste Boje tamo pod kiljerom izgubilo, pogleda za njom, a nešto slatkoga prostruji njegovim tijelom . . . on oživi. Sada mu išlo sve od ruke kô kakvom čarobnjaku. Veselo popijevao, obijesno skakakao i govorio zadružarima kojekakove besmislene peckavice sve dok nije ona čudna vatruština splinula od obijesti i dok nije ohladio i postao i opeta nebrižan za sve. I čim je sada nastupilo dulje razdoblje i prolazilo više sati, a da nije mogao opaziti Boju — postajao nesnošljiviji Smrknuo se i što god je radio — radio je preko volje.

Dosadilo to napokon starešini zadruge.

— Må, ljudi božji, taj naš Pera kô da nije čiste sovesti ... 'Nako — i on završi rukom pred čelom — 'nako, kô da j' malo skrenuo na drugu stranu ...

Još istoga dana otkaže on službu Peri.

— Dobro ... pa ić' ču. Må — Pera se zamisli. Uozbijlo se i kô sasvim drugi Pera nagovori starešinu.

— A kako b' bilo ... ja bi se ženio. Dajte m' Boju.

Starešina, ne nadajući se toj prošitbi ni u snu, zakima čudno glavom.

— 'Oć'te — å?!

— Dogj' sutra, pa ču t' kaz'ti.

Ovo je bio prvi dan i prva noć, kada je Pera u svom životu osjetio, što je to gospodstvo. I što se dulje vuklo to obećano drugo jutro — Pera se osjećao potištenim, prostim sluganom.

— Sad vidim, da nis' ništa ... baš ništa. Ni 'voliko, kolik' crno ispod nokta.

Drugo jutro vijećao starešina Bojom. Predočio joj njezin budući život i da ju je on primio kao brat njezinoga pokojnoga oca, pa da kako ona želi, da će on tako i raditi. Njoj je doduše bila već i dvadeset i šesta, al što zato. Roditelji joj ostavili i soka i smoka, a kad je toga, bit će svega. A napokon ona je iz gazdinske kuće, pa će se već udati.

Kad je Boja čula, što želi Pera, zaplaka od boli.

Starešina, da sebe i nju izbavi iz neugodnoga položaja prekine razgovor i brže poruči Peri — da Boja ne će za njega da se uda ...

Pô godine kasnije sazidao si Pera svoju kućicu i svojim prigospodarenim novcem okućio, a vrijeme prolazilo i njemu se činilo kao da sniva neki dugi san, a samo se budi, kad treba posijati, požet, jesti i što već svaki čovjek mora, da se živi.

... Onda je rijetko izlazio. Uživio se sâm u se i nije trebao svijeta, a koliko je trebao, lako je privredio. Preko godine iskopao po koji zdenac i eto zimine. Da mu progje vrijeme polazio je crkvu i tu sjedio u klecalama sve dok ga nije zvonar opomenuo, da će zaključati crkvu. U nedjelje ili svetkovine nije išao u crkvu, samo da ne dodje u nodir s ljudima.

— Ovako s' niko ne brine za me i ne zna barem, kako m' je u duši ...

Jednoga dana sjedio u klecalama, a moglo je biti oko po na dvanaeste. Vrata zaškripe, a dvije snaše donesu iz susjednoga sela dijete na krštenje. Peri postalo neugodno. Skutrio se u klecalama i jače zabušio misli u glavu, a oči ni da bi pomakao sa patrica.

U to je došao i župnik.

Babica onako mekanično, tek što je pozdravila, zaprede svoj obični razgovor, odlučno i jasno, a kuma samo se stisla uz krstionicu i sva dršće držeći novorogjenče.

— Molimo njenoga velečasnoga . . . to je dečko. Sin, znate, molimo . . . Boje Martinove, što j' bila u vašem selu u Pavoševoj zadruzi . . .

— Boje Martinove . . . sin.

Pera poblijedi kô krpa, pokupi šešir i patrice i ne osvrčući se ni lijevo ni desno sune kroz vrata.

A kada je došao u svoju sobu, bacio se na rasprostrtu petaru i zaridao kô dijete. Suzio je i plakao, a u grlu sve grcao . . . grcao i tresao se od plača.

Sada je izlazio još regje i u crkvu nije više išao. A djecu — tu je zamrzio i ni jedno nije smjelo mu na oči. Desilo se kadšto, da je susjed poručio što po djetetu — a to je obično zlo prošlo. Pera kô pobjesnio od srgjbe i zgrabio ga za šiju i istjerao.

— Marš . . . cuki . . . pa kaž' tvomu ocu neka m' po derišćadi ništa ne poručuje, jal' ēu te drugi put izbiti — —

* * *

Pera odjednoč planuo jače. Dijete ovo sa saonicama, pa pomisao na Boju uzavri njegovu krv. On očuti neku zvijersku jakost i prepoznavši u onom djetetu, da je to nitko drugi već Bojin sin, skoči od prozora i maši se za jedek. Na brzu ruku splete ga u troje i smisli paklensku osnovu.

— Izbit ēu ga na smrtno ime . . . 'oču, duše m' mo'e, pa mā — — izbit ēu ga, neka zna za Peru Tasametova.

U tren oka dovukao dijete sa saonicama na srijedi sobe.

Dječak je gledao sav zaplašen preda se zamrznutih ručica i sav crven od zime u licu svojim lijepim plavim očima. Nije znao, a ni slutio, što taj surovi čovjek hoće s njime, zašto ga je otrgao i pobunio u igri.

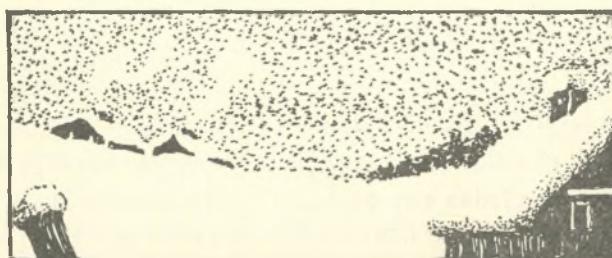
— A — à . . . onako zlobno i pakosno progungja Pera i stisne jače onaj ispleteni konop, a lijevom rukom maši se dječakove lijeve ruke.

Dječarac podigne glavicu i onim lijepim plavim očima svrne kô pitajući Peru: Što je? Što želiš?!

To djete — njegova nježnost — pa one lijepe plave oči dječakove kô protresu Peru Tasametovu. On zadršće . . . osjeti neku toplu slabinu u tijelu i suzu na oku.

-- Dite . . . slatko dite . . . de ogri' s' malo . . . 'oš: ja č' ti dati — — i on pobrza i izvuče ladicu iz stola. Na, eto t' malo kalotina . . . evo i medenjaka — — — — —

Na banjku buktio u divljem plamenu badnjak, pucketao i praskao, plamen lizao i rasvjetljivao začagjenu kuhinju, a vani se steralo zimsko predvečerje i spuštalо meku i slatku -- tajinstvenu svetu večer . . .

RUDOLF VALIĆ:

U SNIJEGU.

SITA

Otkad je Tunja Vialić napustio svoj dojakošnji samotni život i podao se novomu, društvenijem, propadivo na očigled baš kô i ostarjela voćka, koju baštovan — onako od volje — presadi, kad se već osuši s proljeća na drugo mjesto.

— Nij'to bilo za mene, pa eto . . .

Dan dva nagovarao lijepo i obasipavao svoju ženu i pozdravom i hvalom i razgovorom, samo da ugodi tom čeljadetu, od kojega će ga tek smrt rastaviti na silu.

Nedjelu dana kasnije bio on sasma drugačiji. Zašutio kô klada, ženi ni bijele, a dušu u se. Jutrom bi se dugo valjuškao po krevetu, tamo do devete, a onda zlovoljan ustao i stao oblačiti. Onako podbuhljih očiju od besanice i trom, kô da ga kô preko krstâ odalamio, natezao one kajševe preko crvenih suknenih obojaka i kolikogod se dugo i redio i oblačio, na njemu je sve visjelo bez sklada i u najvećoj neurednosti.

Isprva ga to tako ozlojegjivalo, da je od onoga jaganjca postao najveći i huljitelj i psovač. Niye študio ni najveću svestinju. Pa kad se malo stišala srčba, a prevladao razum, sam se stídio doduše svoga nedjela, ali ono čuvstvo odvratnosti i nebrige tako se u njemu uvriježavalо, da je on kroz pô sata i opeta postajao ljutit, svaka ga sitnica uzrujavala i on planuo kô ris.

Sirota njegova žena, koja je mislila u domu Tunje Vialića naći mir i poštovanje pod stare svoje dane —naišla na zlo, pravo prokletstvo. Istina, on njoj nije ma ni jednu krupnu još dobacio, ali to što je on sam sebe izjedao, sam sobom psovao, grđio i svagjao se, pa ona njegova šutnja, kad ga što zapita — to ju je izjedalo i ona čim i malo samo odane od posla: šćeućuri se u kakvom budžaku pa prosuzi kô ljuta godina.

Pa da se u to ne upliće ostali svijet, bilo bi joj još kako tako, ali on ne miruje, svaka sitnica kod njega naraste kô balvan i zlo još veće gotovo. Pa onda dolazi čas jedna strina, pa drugi deda, pa se to udara u divan, a svaki svršava jednim te istim, stereotipnim svršetkom:

— Tako j' Bog 'tio, pa dè . . . šut' pa trpi. Bi' Ć bolje . . . 'oće.

— 'Oć'da . . . ali kada? Kada — å?!

A Tunja Vialić samo čutao i grizao one čekinjaste brkove.

*

Došla i korizma. Poklade rano prošle i još se držao snijeg. I dok obdan malo popuščalo, po noći se zamrzlo i skoravilo kô kamen, a nova zima udarila.

Tunja Vialić ostario za ovo dvije nedjelje kô da su dvije godine dana.

— Bolestan brate . . . to j' na njemu jehtika, a bi' Ć da ga i mora siše po noći.

San nikako da mu dogje na oči, već nekakove crne sanje, pa onda uvijek dolazi mu u glavu pokojna Ejica Martinova. Sva je obučena u vjenčano ruho, na glavi vjenac, pa kô da ga prekorava, nešto baje, ma on to ne razumije i u onom polusnu sa drugim slikama tako ti se to njemu pred očima sve ispremiješa, da kad se probudi, ne može nikako da si u cijelosti predoči cijelu sliku. To ga po staroj navadi uz običajnu već srčbu još više rasplamti, a što mu je najneugodnije: glava mu se pričinja velika kô bure, a u njoj šumi neki bijes . . . pa sve šumi i bode . . . šumi.

Jutrom za jutrom sve gorje

*

Ejica Martinova bijaše već ravno trideset godina — pokojna. Bila je za života i lijepa i jedra i mlada kô kap rose, ma hladna kô kamen, a odlučna i oštra, kô onaj mali okruglo-debeljasti kamen, na kojem Talijan Tanatta brusi seoske britve.

A Tunja Vialić vrugoljast — obješenjak od glave do pete. Pa onda ono njegovo zadirkivanje u djevojke. Nekoje se tomu od dragosti i radovahu, jer je on bio dečko od oka, a ovamo pun i okrugao i lijep kô djevojka, imućan, gazdinski jedinac, dok su ostali momci kô badrljice i nekako neotesani, pa ih djevojke samo od običaja moraju begenisati, kad babo i maja zagrmi :

— Drž' se ti 'noga, pa 'noga, jal' ne dam ti pod šamiju. A zapovijed roditelja, to ti je u ženitbi svetije i od veće važnosti, već svi carski zakoni. A tek šamija! Ta zamamljiva kapa, koja se ni pred carem ne skida.

— Ta t' mami cure, dok s' 'oš u košuljici i trčkaju po šamcevi . . . ta t' mami kô čečelema.

Toj će one sve za volju učiniti . . . sve.

Ejica Martinova mislila drukčije. Ne zato, jer je ona htjela na vijeke djevoljati, već jer si je ona ljubav pomicala mnogo ljepšom i svjetijom, već što to njezine druge običavaju, koje danas vole ovoga, a sutra već drugoga. A najposlije se uđa za onoga, koji imade najviše zemalja i dogje prvi. S tim se ona nije nikako mogla sporazumiti. Ona je od naravi više razmišljala, a ono, što je osjećala, nije tako u bescijenu povjeravala. A to je baš bilo ono, što ju tugjilo od onih drugih djevojaka, a momci se po gotovo ustručavahu ljubavnim ponudama, da joj se približe.

Jedini Tunja.

Što je njemu napokon bilo primiti nekoliko psovki, pa makar i ženskih bubotaka. Isprva to ni ne ide drugčije.

— Najprije se cure stide, onda se srde i ljute, a poslije . . . onda su t' mekane kô vosak. Treba t' to samo znati vrime — — I Tunja obješenjački migne, a onda opet u zadirkivanje, dok najposlije ne ašikuje kô paša sa svima. I sve hoće, samo ga bježi Ejica, pa Ejica.

— Ček', čekaj . . . bi' ćeš već i ti meklja . . . Pa onda nis' ja valjda kurjak, da ču te jiti (jesti), jal' aždaja.

Udarili sada u smijeh i sprdnju i momci i djevojke, da je on kukavica, da luduje za Ejicom, a ona ga i ne gleda, prezire.

Tunja planuo. Na Ejicu se pred momcima iskalio do zla boga, a odlučio, da će tako i njoj u lice. Pa kad ju prvi put susreo i htjede pred njom zakoračiti, pa da ju najprije sustavi i zaprijeći put preko brvna: Ejica stane sama Ono njezino hladno lice poprimi neki zažareni izgled, oči, one lijepe crne oči zacakle kô stakalce u crkvi i ošinu ga oštro.

— No, da s' posto već i 'ajduh nis' znala, al' sadikar vidim. Sram t' bilo! U mojim si očima od danaske — šuša . . .

Više od mjesec dana nije poslije toga prizora Tunja zalazio ni megju momke, ni ašikovao, nije posjećivao večernje sastanke, ni kolo, ništa. Zavukao se i zabavio poslom, pa od kuće ni

makac. Ali zato u prsim. Tu je kuhalo, vrilo. Svaka žilica mu podrhtavala, a krv ključala i pekla kô žeravka Njemu je bilo da poludi od čežnje i želje, da makar samo vidi Ejicu, pa da mu oprosti.

— Ejice . . . vi's . . . molim te . . . oprosti . . . dé.

— Ne é' . . . ne mogu.

A Tunja onda gledao za njom, kô izgubljeni sin, i dok bi drugi zafíéuknuo i odagnao veselom mišju taj mali neuspjeh, on se stidno okrenuo, sakrio gdje na tavanu i plakao kô dijete . . plakao dugo i dugo, sve dok nije svu bol isplakao, a neka ugodna slut i nada stala prišaptavati : Nemoj, bit će i to već jednom drukčije . . . bit će

Drugi put isto tako

— Ejice . . . vi's . . . molim te . . . oprosti . . . dé. Ubit č' me tuga.

— Ne č' . . . za sada 'oš ne mogu.

— »Za sada . . . za sada« — Tako mi j' kaz'la I Tunja da iskoči iz kože od veselja. Preokrenuo se sasma, a i život mu bio ljepši i ugodniji. Onda mu još češće dolazila pred oči lijepa Ejica, njegovo se srce prelilo . . . prelilo od ljubavi. Nitko ne bijaše sretniji od Tunje, pa kad ju treći puta zapitao, a ona samo zatvorila one lijepe velike crne oči i — ne znajući ni sam kako — osjetio njezinu mekanu ruku, kako podrhtava, kako dršće u njegovoj ruci, a nešto slatko silazi i topli im i usne i grudi — — — — —

Ovo je bio najljepši tren njegovoj mladosti, a naјslagiji one večeri, kad mu je tihim i mekanim glasom prišapnula:

— Tunja . . . ti nis' za mene više Tunja, već: Tunjica. Evo, da — i ona se maši za njegovom rukom i prenese nad lijevu stranu grudi — ovo srce, to malo srce kuca samo za tvo'e . . . samo za tvo'e. I kuca'će dok budeš i ostaneš 'vaki, kô sadikar . . . 'oće.

Nedjelju dana kasnije, kad su se prvi puta navijestili u crkvi, pala Ejica u tešku i dugotrajnu bolju. Ljudi govorkali i govorkali. Mnogi obijediše i samoga Tunju, dok nije smrt učinila svoje i Tunja ostao — bez svoje drage Ejice, za kojom je mladovao do svoje pedesete godine života — — —

Isprva se to dopalo selu i odobravali mu riječu i činom, a kada postao samovlasnik, stali već dodijavati s porukama da

neka dogje u ovo pa ono selo na večeru, pa na ogled Pa onda, da to nije dobro, a i Bog kazni onakovo samotovanje.

Prijatelja i prijateljica imao kô gljiva iza kiše, ali on za to haje i ne haje, ostao onakav kakav je bio za mladosti Ejice. Jedino mu ostalo veselje: pomisao na Ejicu i jedna velika uspomena, nekoliko vijenaca sîte*) koje je splela vlastitom rukom njegova Ejica i kitila se njima na polnoćnoj misi. To je on čuvao kô oko u glavi i pozatakivao za grede nad njegovom posteljom. Pa kada je redio i pometao svoj kiljer, pazio je uvijek, samo da se jako ne zapraši i usčuvao svoju uspomenu sve do svoje starosti . . . sve do onoga dana, kada su ga ipak prijatelji i prijateljice predobili za se i on se dao nagovoriti.

-- Imaju oni donekle i pravo. Starost ide, a bi' će i slabosti. Pa ondakar, kô će m' i prigledat, ako obolim? Svaki će grabiti sebi, a to j' ščeta velika . . . imaju pravo. Žena j' to pametna, pa onda ona proživila 'voliko kô i ja sâm, pa kad budemo skupa, bi' će nam ugodnije. Pa dè, 'oću.

I tako se Tunja Vialić, onaj nekadašnji Tunjica pod stare dane oženio.

* * *

Kada se danas probudio: glava dvaput jače šumi, no jučer, a pričinja mu se, i da je dvaput veća od najvećega bureta. U licu pozelenio kô gušter, a oči krvave i mutne. Da si još jednom dozove u pamet cijelu sanju prije nego će pogledati oko sebe: zažniri jako, a drhtavim prstima prekrije lice i zabuši u perinu. I sve video iz nova.

Ejica došla u bjelini, vijencem na glavi, pozvala ga odlučno, da se okani svega i da podje za njom. Pružila mu i ruku, a ta je bila hladna kô pravi led. Oblilo ga čudno čuvstvo, zavrtila besvijest i kô neko ludilo. Jedva je skupio toliko snage, da je istrgao svoju ruku iz njezinih ledenih i jecajući odgovorio:

-- Pust' . . . pust' me; ne — ne ē', . . . t — ti s' hladna.

-- Hladna? Ja? Ja — tvoja Ejica?! . . . Zar tako ti meni — ti — † . . .

Onda ga odrinula s nevjere jako i zgrabila nekom nevidljivom snagom sve svoje vijence od sîte spletene i udarila ga u lice.

*) Narod zove sîtom neku travu, od koje djevojke vade vlknasto srce, a od njega pletu vijenac, kojega nose na glavi jedino na polnoćnoj misi.

— Na, eto t' sadikar . . . to t' je moje prokletstvo — i isčeznula netragom.

Tunja Vialić drhtao svegj jako, zubi mu svi cvokotali i jedva jedvice da se uvjeri o svemu, odgrne perinu, spusti ruke s lica i pogleda plašljivo unaokolo . . .

Danje svjetlo rasvijetlilo cijeli kiljer onim zimskim još zubatim hladnim tracima, a cijelo njegovo posoblje, a najviše krevet, bijaše zaista pun mrvica i sitnog praha, a grede na stropu prazne i puste, samo gdjekoji strši kočić, na kojem su visjeli vijenci.

Sada je bio potpuno uvjeren, da je tu bila Ejica i da je proklet do groba . . . proklet do groba.

RUDOLF VALIĆ:

VINJETA 1.

DEDAK VANJA

Nije tako ni star, koliko ga postarala tuga. Rijetko kada izlazi na sokak ili ide malo na divan. Uvijek samo čuči i čuči kraj banjka, pa ili dremucka ili prebire zrnca na patricama, dok poblijedjele usne šapuću kô na molitvu ili se zamisli o boljim prošastim vremenima, pa misli . . . misli. Znade ga tako i glava zaboljeti u kojoj kô da nešto šumi i vrije kô kada zakuvava voda u kotlu na onom začagjenom tronošku. Više puta se opet — a to je najčešće — šćeućuri kô nakisli vrabac pa ni mukajet, Šuti pa šuti. U takim časovima, a to biva obično kada ga družina i zadrugari izgrde, iskaraju, a za ništa i on zaplače, pa sve se gnjavi u suzama, grca, stenje . . .

O kako bi rada potužio se komu, razotkrio svoje boli, pa pr mu bude lakše. Ali komu — komu?! Njegovi paze na svaki njegov kret, svaki korak. Ne smije ni u ambar, ni u smoćnicu, ni u štalu — nikuda. Kad bude podne i doba da se ruča ili večera, dobace mu kô psu.

— Na, evo i tebi . . . ajd' nosi pa jedi u tvome bugjaku . . .

I dok tako kraj prostrtoga stola sjedi sva družina i veselo čavrila, on tamo u zapećku kuka osamljen i drobi mrvice kruha i preko volje. Što pojede, to je samo da se jede. Ne osjeća gladi, niti mu hrana prija kao nekada, kada je znac i samo suhu koricu tečno i sa slašću pojesti. Ovo što mu pružaju daju mu jer moraju ma i preko srca, a baš to dedaka Vanju boli i peče. Baš to mu je žao.

— Drago, drago . . . znao bi sam sebi govoriti. Zar je to hvala i zafalnost meni, koji sam sve to stekao svojim rukama. Ja sam i' nji'o kô dičicu, prepisao svakomu dio po dio, pa zar sada pod stare dane to mi je plata? Drago, drago . . .

Nadošlo tako i lijepo pramaljetno doba.

Jednoga dana rano zorom stao se oblačiti Vanja. Družina još u kiljerima hrkala u snu, a on sjeo pa će moliti na patrice. Po nekoliko puta opetovao iste riječi i nekud sav zaokupljen drugim mislima uvijek se zabunio i onako nesabran prestao moliti.

Čudne su danas njegove misli. Cijelu je noć probdjeo i snovao, što inače nije običavao. I plakao je gorko, čemerno... Bilo mu žao ove kuće, gdje je ugledao svjetlo božje, gdje je proživio mladost svoju; ali on je čvrsto odlučio raskrstiti se s njome.

— Idem, poč' ёu u svit bili... kud me oči moje dvi vode. Drago, drago, da baš pod stare dane, al' što ёu; ne mogu više podnašati nji'ovu nepravdu... ne mogu. Nač' će se valjda milosrdnih ljudi, pa ne ё umrli od gladi. Treba samo zamoliti, treba... I Vanja se rastuži kako, zaplače. Postalo mu teško oko srca, tako jako, kô nikada dosele u životu. Nije ni opazio, da su već i zadrugari poustajali, da prolaze kućom i da ga svi nekako čudno i neobično posrđnim smiješkom gledaju i svegj jedan drugomu zlorado namigivaju. Vanja je kupio iz raznili uglova sobe tralje svoje, ostarjelu torbu i već se mašio za neku štapinu, pa da će izići.

— Kuda ćeš — a?!

— Idem.

— Kuda, a?! otegnuto će i opeta jezičava još mlada neka snaša.

I dok se tako znatiželjna družina stala kupiti oko Vanje, stajaše on još čas dva kolebajući, pogleda ounakolo i suzom na oku on će na oproštaju:

— Ostajte s Bogom!... Idem... Ne mogu, eto... ne mogu ostati — —

— Pa idi.

— Baš ćemo plakati... — javi se drugi piskuljivi glas.

Vanji da pukne srce. On je prečuo pitanja i njihove uvrede. Ali rastanak od rodnoga doma. Od svoje djedovine... To boli, boli jako.

U to doskakuće obijesni petgodišnji dječarac, pa će ravno dedaku svome.

— Ded' Vanja! Ded' Vanja!

A on kô da je prečuo cijeli svijet, pa i taj dječiji glasić.

— Al' ded' Vanja, bać' dragi . . .

Vanje se obazre. Mali Damja primi ga za ruku.

— Idem i ja s tobom. Smijem li? upita glasom pun vruće molbe.

Dedak se obeznario. Srce mu se stislo nenađano jako i on se kao lecnuo. Eto, gle, govorio sam sebi, to dite . . . Da, da; eto to me 'oš jedino susreće milo i nudi svoju ljubav. I on bi sa mnom. U to se sjetio svojega nauma, pa Damjine molbe.

— Ne mo's sinko, ti sa mnom. Ja č' u svit.

— U svit? Pa sam, bez novaca?! . . .

Dedak samo progungja nešto kao u neprilici i otare u potaji nekoliko krupnih suza.

-- Idem, sinko . . . Obijat' č' tugje pragove, kad me, eto viš i sam, u kući ne trpe, ne vole . . .

— Al' ja — ded' Vanja — ja — ja tebe — vo — vo — lim
— — i mali mu Damja obuhvati obim rukama noge i stane
grčevito jecati: Ostani, ne — idi, nemoj . . . ili — ja — i —
ja — č' — — sto — sto — — bom — — — — — —

I dedak osto opet u domu; a ta zgoda — on sam kaže — da mu je najmilija uspomena, jer je te noći usnuo slatko i spokojno, a sutradan počeo živiti nekud kao lakše — novim životom.

Sasma se pomladio . . .

RUDOLF VALIČ: STUDIJA.

PRIJE VEĆERNJE

Spustili se sunčani traci na ovo blato i mulj po cesti, i kao da nije blato, već sjajno i hrpa do hrpe porasbacano neprozirno stakalje. Utihlo sve u tišini zimskoga života, kojeg budi od drijemeža ono jednolično kapanje rastopljenoga snijega niza podrti trstikov ili slamlnati krov. Sumorna seoska tišina . . . I kola prolaze rjegje. Ako koja i nabasaju, pa skrenu kroz selo, onda ono drndanje rasklimanih točkova postaje još nejasnije od lupe, dočim velike vode sve kljačkaju i vagašem pišti i šumi.

Kvrcnulo upravo četvrt na dva i mukli tutanj odmah odjeknuo i dovabio dva derančića. Prvi nešto kudrave kose navukao danas na se bijele flundre, koje, samo da se sagne, razpucale bi uzduž i poprijeko.

--- Mâ—ta—â . . . oj! . . . otegnuto će svojemu drugaru, koji se šuljao už crkvenu ogradu. Mâ—ta—â . . .

A Mata onako bosonog, još u dugačkoj košulji samo šukne desnim rukavom i nekud kô lakši odskakuta cintoru.

— Zvonit ču ja — —

— A — jà . . .

Došao u to treći.

— Ne budali; zvonit ču ja. Adâ, koji bi i mogao? — i gurnuvši jednoga na jednu, a drugvga na drugu stranu, -- maši se užeta.

I kad odbilo pola, a on stao potezati za uže . . .

— Pu—pu—pušt' . . . ne — ne id' . . . ček' . . . branio se ovaj od napasnika, koji ga smetahu kod zvonjenja. Ali ovi počeli i opeta. Napokon ovoga to razbjesnilo i on gurne napadača nogom, a ovaj na nenadani hitac ljosne na kamen i u tren oka mijeha se vrisak sa romonom mjedenoga zvona — —

— — Bim — bām, bim . . . bām . . .

— Tadajo, kako s', kako? . . . upita starkelja Gjakin, sve popostajući na uskome taracu. Kako, ha? — zakima važno i sjedne tik Tadaje.

Ovaj samo zažmiruca očima. Hu, hu . . . sipljivo zakašljuca i samo strese glavom.

— Tako, tako . . . eto. Znaš, došla starost, pa valja, da s' kajem za grihe — Gospodi Bože, došla . . . i on i opeta zarida i rapavo zakašlje tako jako, da mu sve pucalo u grlu i šobonjilo kô prazno bure . . .

U to se stalo približavati crkvi i drugo ljudstvo. Izmililo iz onih mračnih stanova i sve po nekoliko stupa odmjereno, teško. I dok obično jedan govori, drugi se izbadaju s kojekakovim prikrpmama.

Tako će baš jedan:

— Gle, a—a—â . . . Zatim namigne na onoga starkelju: Vi's ti onoga, vi's . . . kako se samo uslinio od razgovora . . . kako jako. A ni ne vidi onu grbu na legjima — —

— Kaka grba, ded' Brugjo, kaka?! Zar ti ne vidiš, da to nij' ni grba, nij' ništa . . . adà baš ni bele . . .

— Id' ti, nisam ja tikva, već sida glava. Ne mislim ja grbu kô što j' bila u one deve od onih komendijaša, već . . . hu, hu . . . grba ti j': ona njegova crna duša . . . crna kô u sotone koža — Bože m' mi prosti! . . . A sad 'oće, da j' opere . . . sada. Da bome. Trebao bi punu kacu sapunice, da s' očisti i voz češagija . . . A baš onu sirotu Soku spravio pod ledinu . . . pod ledinu kô da i nije bila slika čovika, već pašče . . . E -- ê . . . to ni Bogo ne prašta! . . . Nego 'oće l' to da zazvoni skoro na drugo — â?!

I jedva što je dorekao, zazvoni i opet onaj treći, a onu dvojicu slabijih odgurne na stranu.

-- 'Oš malo, 'oš malo čemo s' podivaniti . . .

Čim je Brugjo to izrekao, a neki će opet da spomenu starkelju onoga, što divani Gjakinom.

— Sirota Soka . . . eto što j' čovik . . . bila pa nij', a on se 'oš vuče i obija crkvene pragove . . . a bila to cura kô jabuka srčikova, ali smušena, svojeglava, čudna. Nikoga ni da pogleda, već samo svog' Tadaja pa Tadaja . . . A on gdje bolje tu dulje. U Sokinog babe bila kuća masna, a u Tadaje brkovi suhi kô

čekinje u ježa . . . Eto tako j' to bilo. Došlo i vrime poklada, a on u prosce Sokinima. Dan prije bio on kod udane Gjenke.

— Šta?! izbeći ona. Ti 'š me ostaviti sada, pa Soki — šta?! . . .

— Šta s' dereš, to ti ne č' hasniti . . . ne mož' više . . . da Ti s' žena, a meni treba cura —

— I njenog dade kesa — ha?!

— A ne tvoj jezik. Dosta.

— Šta?! . . . Zar tako ti meni poslije naše Ankice i Nike? Žalosna t' majka, a meni sramota — ha?! i otrčavši do banjka zgrabi tronožak i lupi svoga dragoga u čelo, pa u lice, i on jedva odnijeo živu glavu . . . jedva. He — he — hé!

— Kaz'li to ljudi Soki. Ona s' našla uvrigjena, al' u prkos sviju ostala uz Tadaju. Od to doba malo poblidila i ništa više. A kad joj ja ono 'ednom kaz'o: Soko, 'oš s' cura . . . 'oš ima vrimena. Nemoj da zagrizeš . . . pogji za drugoga . . . Ona meni ravno u lice: A šta ti, Brugjo, jezik t' otpo — da Bog do! — mlatiš bajdava slamu, gdi t' je glavurda twoja — a?!. . . Druge nedilje bilo vinčanje, pozvali i mene, a ja, da ne uvridim njezine, došo. Na taj dan njezin Tadaja nakreso se kô panj . . . ni ruho sa sebe nije skinuo, a ni pitao za snašu. Da umire Soku kaz'li: tak' to biti mora, tako j' svuda kod svatova . . . Dva dana kasnije izmlatio kangijjom tako Soku, da j' odležala dvi nedilje u krevetu. Nije bilo posli' ni šest nedilja, baš nekako oko Gjurgjeva, a on nju opet udri, pa udri . . . Ona sva poplavila, pa od sramote iz kuće ni makac.

— Id' od njega, ne daj se tući, nis' ti pašče, a ni rabota . . . bud' pametna.

— A šta t' misliš — a?!. . . Jezik ti otpo . . . 'di t' je glavurda twoja — a?!. . . i ona stala sipati kô iz kabla onako po svome. Bilo mi je žao . . . Sirota Soka . . . Al' bila j' eto, da . . . čudna do zla Boga. — Kô da onda već nije bila ni pametna, Urekô ju valjda njen Tadaja, pa mu nij' ništa mogla, a ni preko svoje volje. Ureko! Zlo j' to golemo, veliko zlo. Nema tome lika . . . nema na svitu. Ona blidila i blidila i preko noći usanula . . . Umrla bez popa i bez sviče . . . A on bio i opet nakresan. Nju zakopali, a on se probećario, a kad došao iz carske službe — drugi čoek . . . sasma se prominio. Ne piće, ne puši, nikud ne skreće — samo u crkvu . . . Al' to ne pomaze. Izjest' će mu onaj crv srce. 'Oče, ljudi, vidjet' ćete . . .

To ne prašta ni Bogo . . . ne može, jer bi svit podivljo, adă, kako bi to i bilo . . . kako?

A starkelja Gjakin svegj razgovarao s Tadajom i onako i nepazice odmagliše u klecalu.

Zato bijaše živilje megju drûgama. Govorile puno, a sve jedna drugoj naimešta šamiju, poravnjuje nabore na skutima, zablaćene cipele briše o mokru ledinu i jedna drugu gleda, koja je ljepša, deblja, u struku tanja, a u licu rumenija . . .

Pa kad ono zazvonilo na skup, pogjoše u crkvu. Prestao i Brugjo i svi — — I dok je Tadaja u crkvi zurio u Isukrsta, a drhtavim rukama prevraćao kuglice na patricama i drhēućim bez-nagjem šaputao nekud kô uzrujan, pun trzaja blijedio i blijedio, a duša ledila mu se kô kad se smrzava, dotle je vani kapalo s krovova kuća, a ono jednolično kapanje mutilo seosku tišinu i miješalo se s bruhanjem orgulju i glasovima litanija . . .

Golo drvlje otresalo sa sebe zadnje kapljice, budilo se na novi život. A tamo pod ledinom sirota Soka nije o svemu tome vodila ni računa, niti što znala.

Ama baš ništa . . . ni zere. Snivala vječni san. A za pokoj duše vijala se molitva pokajnika.

RUDOLF VALIĆ:

VINJETĂ 2.

U KVĀRU

Svjetina nahrupila na velika vrata. Za čas i ona sveta crkvena tišina splinula, a ono guranje i žamor prigušenih riječi, šaputanja i smijeha odjeknuo. Na protivnoj strani uz kameni tarac pred školom, čekao već četnik Isajia i premetao iz ruke u ruku onaj drndavi općinski bubenj. Izbečio one zakrvavljenе oči i spremio se, da ureduje.

- Burum — bum — bum — burumbum . . .
- A — à . . . — važno otegne knez.
- Pa de već 'ednom.
- Udri, Isa—i—o.

A on samo čeka, dok se malo smire. Ne osvrće se ni na koga, već ravno preda se, pa onda tek što migne malo očima, zaokruži glavom u naokolo.

- Daje s' na znanje . . .
- Ne zvrndaj ti onol'ko, 'oću da čujem . . .
- Daje s' na znanje — i četnik zagrmi jače, a glas zabruji pun srčbe i lice mu se zacrveni jače.

Jedno petnaest koračaja uz crkvenu ogradu stajao Tomašev Imra, pa načulio ušesa Od dosade grebao noktima onu zelenu mahovinu s hrasta, a petom lupkao po ilovači.

Dotle Isajija natezao službo-uljudni svoj proglaš.

Imra prestao noktima grebsti i nogom lupkati i što je dulje onaj gungjao i stao preplitavati jezikom o nepce, to je on od sada bio ko na iglama. U glavi mu zašumilo, a prsa samo da ne puknu.

— Ljudi, — umovao on — bi' č' to danas posli večernje. Daje s' na znanje — tako je četnika valjda naučio sam

naš notaroš . . . Ne b' on zno tako pametno započeti divan sam od sebe. Da, da, i Imra sam sebe stao uvjeravati o svemu, što je netom čuo od četnika uz bubanj. Poljar! He-he-he-è . . . Nij' to šala biti u takome selu, di ima i mnogo gospode i bogati gazda. Al č' ja zasoliti onom strik' Taji, pa onoj grba-voj Marenij, pa . . .

— Nevoljo jedna, 'es ti nakrenio tom tvojom bučvom, jal si — — —

— Nemoj ba—bo — branio se Imra ženi.

— Šta nemoj?! Dè ti — eno — da — i ona jedva nasmagala sapu. — Šta?! Opel naše guske zatvorili, opet, a ti tu sām kō drvena Marija buljiš u te buse . . . 'Es ti krštena duša, 'es ti — — —

II.

Kada je sutradan rano jutrom spremao jelo u torbu, smijulio se kō mlada na brk gjuvegjije, smijulio i pošao iza baščina staroputinom.

— Vrag živi, Boga mi 'est, ta moja baba. Pa kako sam ja samo i mogo juče zaboraviti na se i tako ostati zadnji od ljudi, a da nis' ni opazio, kad su mi pred nosom izmicali? Pa ošo i Isaija, presto i divaniti, a ja ga 'nis' čuo . . . E, pamet, valjda malo stala — i on zakoračio brže, a očima stao rezati na sve strane.

Hladni jutarnji vjetrić zujio tiho i polako svoju jednoličnu pjesmu i samo je šturak katkada zapištao jače ili zašuštalo ono tanko vlače punim klasovima, koje se i žutilo i caklilo od zore i savijalo do zemlje.

Imra se podao svom dušom novome zvanju. Sav se zduvao u licu, a ipak ustrajno koraca uskim puteljcima, pa sve gleda, gleda oštro i ni da trene. Više puta mu se pričini, da ugleda u čijem žitu nekoliko mladih prasica, ili koje pile, a kad on bliže, a to iskoči zec ili prepelica. Toga se dotači — on Imra — ne bi se usudio nipošto, ni za živu glavu.

— Nemoj, ti balvane, da s' zaboraviš!

— Ma, ženo, nisam ja valjda poludio, pa da me išpan. Nij' to ni vridno za jednoga šugavoga zeca ili fazona (fazana) gubiti glavu, a ni mraziti se spajiji. Pa onda ja kō poljar toga ni ne smem, već samo naše.

U takovom razgovoru proveo je juče cijelo veče do kasno u noći i što je o tome više govorio, to je ono samočuvstvo bivalo sve jače i u njemu se uvriježio neki osobito jaki ponos, da je on sada kô — najmanje — po notaroša. Slične misli vrzle mu se i sada po glavi.

— Reda treba, reda . . . Ali onda bi se sjetio strik' Taje ili grbave Marene i — onda bi on po starom zaboravio na pravdu i na red --- kako je on obično krstio zakon --- i preko reda sam sobom goropadio se na svoje neprijatelje. — Alaj ēu im zasoliti, 'oću, duše mi . . . znati će već oni, kô sam ja.

III.

Kroz nahukano i mrasno i zaprašeno maleno prozorno okno prodirali srpanjski traci i prpošno igrali po zadušljivoj niskoj sobici. One začagjene grede samo da ne štropošću od truleža, a oni raspucani zidovi — onako kô klimavi starci — tužno bulje u taj svježi život ljetnoga jutra.

Suhonjava starica od jedno šesdeset godina prevraća se na petari, a onaj njezin rapavi kašalj sve raskidano dršće i odbija se čudno i sliči glasu umirućega, dok ona slama pod njom šušti i krevet pucketa . . . pucketa.

Marena Pačarizova boluje jedno dvije nedelje i niti što jede, niti što ište Samo spava, a kada se probudi, bunca i — dogje li k sebi — zovne svog Tomicu, kaže mu koji savjet i opet usne, a plašljivi dječarac samo se pomakne na klupčici i zaplače kô ljuta godina.

Danas se nekoliko puta probudila i stala u glas vikaći :

— Tomica — guske — gnjavi — ne daj — iš — iš — iš . . .
Onda se smirila.

Nakon četvrt sata trgnula se tako jako i onako sva oslabljena skupila svu jakost, sjela na krevet, a rukama stala tjerati oko sebe i mahati.

Oko devet sati probudila se i opeta, a onda stala otirati smrtni znoj sa čela. U tijelu je podrhtavala, a srce samo da ne pukne. Prisnilo joj se po drugi puta, da je gledala, kako Imra vija njezine guske. Bile su u kvaru i sad su poljareva svojina.

— Imra, nemoj, oprosti, to je prvi puta, pazit' ēemo. — I stala usrdno moliti.

— Čekaj gade, sada š' znati kô sam ja, čekaj! Ja gazda, poljar, ne praštam.

I onda Imra Tomašev uzeo gusku po gusku, pa svakoj zavrtio glavu, vratne kosti sve škripe, pucaju, a krv sve šika. Kada je zakrenuo glavu i zadnjoj guski onda sve zgrnuo u hrpu.

— Imra, nemoj, tako t' Isusa, dosta j' već toga!

A on okrutno nastavio šutke dalje. Uhvatio ju za ruke i svezao o stup gjerme, a onda zagrabilo rukom onu zgrušanu krv, i stao joj rivati u usta tako dugo, dok nije stala osjećati, da joj tijelo ledeni, a noge klecaju. Jedva je mogla kriknuti i zavikati: — Brže, Tomica, ne daj, ne daj ni za Boga — guske — poljar — i onda se probudila.

U onom prvom strahu pipala prstima oko ustiju, da li ima zgrušene krví, a onda stane pogledavati, gdje je ona hrpa ubijenih gusaka. Maleni Tomica skočio od straha u stranu i pogledao zabezeknut na majku, ne znajući, što se to zbilo s njome. I tek onda, kada je po treći put čuo mekani njezin glas, gdje traži vode, ojunačio se i prišao k njezinom krevetu.

— Tomice!

Ona se silila da pita, a znatiželja ju gonila na to. Vidjelo joj se na licu, da blijedi, one sitne se oči mute, a usnice podrhtavaju jače.

— Kô j' sada poljar?

— Jučer 'oš, da, pa ja sam t', majo, već kazoo, da j' bać' Imra. Znaš, onaj bać' Imra Tomašev, koji me jednom istuko jako. Da, da, ti s' majo, onda inatila njegovom Stanom.

Marena ušuti i zaškripi krnjotkami.

Tomica je još neko vrijeme čavrljao o Imri, kako su njega juče izabrali u općini ljudi za poljara, pa kako je on rekao, da će biti strog i da neće nikomu oprostiti. Ušutio je tek onda, kada je Marena zaklapala oči. Mislio je, da će usnuti, pa treba da bude mir i da se šuti.

— Dakle je ipak on . . .

I ona se zamisli i u tim mislima osjeti se kô pomlagjena, zdravija. Svaki kamečak uočila Marena i oživila u sebi davno usnulu uspomenu na Imru. Onda je bio još mlad, jako mlad, ali u cijelosti nije se promijenio ni mrvu za ovo nazad preko četrdeset godina. Istina, ne ašikuje više drugim djevojkama, ali zato ona njegova pakosna narav. Ta, ta . . . ta je ista. Ona je onda bila jedra djevojka i da je trebalo, skočila bi i u bunar za Imrom, a on mrtvo puhalo, imao samo debelo za ušima. Kad bi otišao od njezine kuće — tobože svojoj — onda je obilazio

najpokvarenije zakutke i tamo se povlačio, pijančevao i dao, da mu isisavaju mladost. Udario onda i u kartanje i dnevnu besanicu.

— Ma Imra, ti s' podbuho u očima.

— Nij' to ništa.

— Al' tvoje zdravlje, pa kako č' to biti kašnje . . . nemoj ti tako . . . nij' to dobro, a ni lipo. Pa onda druge mi kažu, da — — —

— Šta — ä? Kaž' samo, dë !

— Druge, znaš, — i Marena se nećkala kazati istinu.

Imro ju stao onda zaklinjati, da kaže.

— Pa ono, o nekakvoj, da zalaziš babici — — —

Tu je prekinula tijek misli i rukom otrla znoj s lica, kao da želi odagnati ono dalnje, radi čega je patila i u potaji mnogo prolila suza, velikih kô grašak.

A znoj — onaj hladni znoj, curio joj niz lice i sada, gdje je sjećanja za mlađih dana prispopodabljala prosnivanim snom, koji ju potresao do u dušu, zadršće od boli, a u grudima stalo se kô da sve kidati i ona očuti ponovni umor. Oči se stale zaklapati, disala je sve tiše i tiše i samo su one tople zrake šuškale sijedom kosom i prpošno verale zadušljivom izbom.

IV.

Moglo je biti pred podne . . . Sunce pripiće jako. Zrak sve igra. Selo pusto i prazno. Zapara i nesnosna vrućina. Tabani sve gore od ugrijanoga taraca, a zemlja puca i buse se mrve.

Imra ide sred druma i tjera oveći čopor gusaka, a batinom zamahiva. Onako zaprašen pazi na svako guse, samo da mu ne bi kakogod umaklo, i sve dršće od veselja. Cijelim putem prebire u glavi, koliku će udariti globu, pa koliko će to biti. Jesti im neće dati ni malo, dok vlasnik ne dogje prijaviti, da će ih iskupiti.

U takovim mislima salijetavahu ga na putu nekoje žene, pogledavajući, da li možda nisu njihove guske, a Imra se na to ni ne obazire, već samo goni, zamahiva batinom, odalami po koju gusku i kreće dalje. Onaj zlobni smijeh sve mu se toči s usana, a ona pakost biva u duši sve jača i yeća. Tako prispije i do svoje kuće.

Tu ga je dočekao mali Tomica. Onako plaho kraq se po dvorištu i tiho pozdravio.

— A—ä, ti s' to, gadove !

Tomica zaplače.

Imro se sada ustobočio, pa stao vikati iz svega glasa:

— Šta 'š tu — ha? Govori, jal' ču te 'vako — i zamahne batinom od glave do pete.

— Mo . . . molim, ba — bać' Imra — — —

— Šta?! Kaki bać' Imra, šta? — i on stao se goropaditi na dijete.

U to došla njegova Stana i stala grmiti po svome:

— Nevoljo jedna! Jezik za zube! Šta s' dereš tol'ko na to detence, a nis' ga ni pito, što 'oće . . . i rašt' je doša' . . .

To ali ovaj put nije pomoglo. Imra je tako uzbjesnio, da je batinom odalamio i Stanu i maloga Tomicu.

— Nabolje — napolje — jal' ču vas — na—po—lje!

Jak vrisak i plač odjeknuo pred Imrinom kućom, a on onako razgoropagjen samo je udarao i naganjao čopor gusaka, pa kada ih dobrano izmlatio tako, da je perje letilo iz gusaka širom po dvorištu kô snijeg, onda ih istjerao napolje.

— Na, pa sada i' nosi. Ja sâm s' uzeo svoju plaću. He-he-he-he-he-ê — — —

*

Čopor gusaka, kojeg je poljar Imra Tomašev našao u kvaru, pripadao je vlastnici — u to doba dana već pokojnoj — Mareni Pačarizovoj.

RUDOLF VALIĆ: STRAŠILO.

NA MAJURU

Marš! Napolje! Jesi li razumio? Još samo danas, a sutra gledaj da ideš . . . ni časa!

I on bijaše od toga trena ništa, a do malo prije gazda majura. Onako pognute glave otetura jedva do kuće, da tamo sve saopći, a onda . . . onda?! . . . I ono zujanje i šumljenje u glavi još jače mu raskidavaše starački mozak, a ona nagrešpana koža sva se osula znojnim bobuljicama i sva oladila od lednoga znoja, unutrašnje muke.

Te iste večeri opraštao se njegovom kćeri kršni momak Aljo.
— Gjeno . . .

Topla mjeseca noć provlačila se kroz lipino granje, a oni blijedoliki traci sve 'se prepleću vršikom krošnjā, koje kô red kapa nanizano, šute i stoje, a blijedoliki traci samo se prepleću . . . prepleću . . .

Jedra i puna plavušasta moma nije ni zamijetila onaj njegov drhtavi glas, pun neke pritajene čežnje i topline. Ona se zagleđala u dalj tajanstvene noći.

— Gjeno . . . i opeta šane Aljo.

Ona se trzne. Sjetila se, što taj usklik ima da znači. Bujica, potok suza prosuzi s njenih očiju. U grlu se kidali nerazumljivi glasovi, od kojih se grudi nadimahu jače, a ipak nije izustila potpunu riječ . . . ni jednu jedinu riječ. Pa kada je onako šutke otišla da legne, stala se prekoravati, zašto mu nije razotkrila srce, zašto mu nije rekla, da njen apa nije učinio ama baš ništa, što se ne smije, već samo ono, što je po savjesti bio dužan učiniti? Što bi učinio i Aljo, da ima sedmero neopskrbljene djece, kada se obitelji pomoći može — — — — — — —

Na složenim petarama dugo u noć prevraćao se s jedne strane na drugu Aljo Andrijić. Nije to bio čovjek onako mekane i tanke duše i srca, pa čim samo lagacno dune povjetarac, a on da se skupi u klupko pa da emindri ili jauče. Ali Gjena, ili kô da . . . ni sâm nije znao što bi to moglo biti, danas ga preokrenulo. Kad je gledao njezino lice, pa one suze, a njemu kô da je pucalo sve . . . baš sve. Inače je Aljo bio u ašikovanju vedriji, po gotovo u društvu Gjene, koju je zavolio onako od prave ljubavi. Pa da je što na stvari. Ali da, evo . . . Gospoštijino žito poželi u vrijeme i u redu spravili u kamare. Posla ne bijaše, jer još nije bio prispio stroj za vršenje, a drugi bi želi ali nema ljudi. Gazda od majura, da nešto zasluzi, pošao za to vrijeme drugome u nadnicu, a gospoštijski išpan, pristav — šta li je već? — dočuo zato i eto, da . . . A ovamo mu opet prirasla srcu Gjena. Paze se oni još od malena . . . i Aljo ne znajući ni sam kako, stao se sve više prevraćati i svijati u klupku. Neki čudni bijes stao u njemu kipjeti, kuvati. Ono inače smješljivo lice stalo se mrgoditi i nabirati, a gnjev svud razmahivao jače i jače . . . uvlačio se u svaku žilicu, košćicu.

U jutro stupio očitom voljom na posao, da koga nekoliko puta odalami i da iskali svoju jarost.

Eto u to išpana.

- No, je su l' otišli?
- 'Esu.
- Čuješ, sinko . . .
- Molim pokorno . . .

— Ti si valjan momak . . . [Dâ; za neko vrijeme budi gazda. Ali pazi! Najprije: batine, pet forinti globa, a onda — i zamjenik gospoštije mane nogom nekom važnošću i značenjem — onda napolje. Jesi li razumio?!

— Molim pokorno . . .

Aljo da iskoči iz kože. Raskolačio oči, a od nenadane sreće sav se tresao i stao previjati.

Pô sata kasnije na mrtvo ime izlupao je nekoga biroša, koji mu stao i zaprljao olaštene čizme. A on krenuo zatim ravno u prvo selo. Pred kućom seoskoga kneza malo popostane i nakašlje se kô u neprilici, a tada ravno pred domaćinu.

- Strik' Marijane, hvaljen Is's . . .
- Na vike bio amin.
- Ja doša' do vas, da . . .

— Kako, sinko — â?!

— Eto doša' da . . . postao gazda . . .

— Gazda?!

— Postao gazda, a sâ . . . pa treba mi kućanica i . . .
eto mislio na vašu — — rado b' iz bolje kuće . . .

-- E pa zdrav bio, pa evo ruke . . .

I Aljo pio odmah i malu i veliku rakiju i za par dana
doveo kući svoju zakonitu ženu — — — — — — — —

A tamo čak u drugoj općini šćućurilo se devetoro čeljadi
oko banjka. Dok sitnija djeca bezbrižno trču na pletenoj asuri,
a starkelja otac kašljuca i pita sve kroz suze: Kako ćemo? Što?
Kuda? — dотле Gjena uzdiše potajno, toplo, pouzdano:

— Nemojte tako, apa, majo . . . doć' će Aljo — znam ga
ja u dušu — pa će nam pomoći. 'Oće, dobra je srca . . . doć'
će on skoro.

VELIKI PETAK

Čim su djeca otišla, slabunjava starica nekud kô osvježena, pomlagjena i nekim tihim zadovoljstvom posjedne uz ognjište na oniski hrastovi tronožak. Skrstila ruke, one drhtave i slabašne žuljevite ruke, i samo je gledala danas onim zakrijesnulim očima, a duša njezina, koja je do čas prije uživala sva upokojena, sada je već stala podrhtavati i željkovati . . . Čežnja, ona tiha čežnja, koja najprije tiho zakuca, a onda lagano izmili, već se pojavljivala.

— Sam' da s' skoro povrnu . . . sam' skoro.

I starica sva zaokupljena svojom svagdašnjom mišlju, samo da joj unučad donese kakvu radosnu vijest od njene kćeri, zažmirucne nestrpljiva, pa samo da se syladava u iščekivanju, poravna nabore na opregu i pomakne se na stocu — — —

Marena Petrina sprovodi tako dan za danom. Jučer je od jutra rana kupila i tražila po cijeloj kući, premetala sve ladiće ormarâ, police, kiljer, što bi sve mogla poslati za okrepnu svojoj Plaveši. I onda je uzela zadnji svoj sitniš i kupila nešto malo šećera, limunovih korica i »bab' Mare rošćića«, pa umijesila neku vrst laganih krkeša. Marena je bila uvjerenja, da će ti kolači osvježiti njenu Plavešu, a kad će ih jesti, sve će se rastopiti u usnama. Pa onda ono veselje, koje će proizvesti te milošće. Istina, ona još nije sasvim ozdravila, ali karta, za koju je sama Plaveša kazivala u pero, glasi doslovno: »Malo mi bolje, al još

nisam sasvim ozdravila. Al dat će Bog, pa ču vam ondakar i opeta za koji dan pisati . . . A taj dan imao je biti po njenu računu sutra . . .

— Sutra č' to biti zastalno.

I zato, čim svanulo jutro, otpredi ona sa zamotom »milošća« unučad u susjedno selo, da zamole tamo u općini »kogagod od gospode« a »'oć to i pisar Šima« . . .

— Viš viš . . . on č' to najprije. Ta naš je to čoek, a i ja s' ga nosala, dok 'oš bio 'volicni . . . Sam' t' njemu daj novac i ov' zamotano, pa č' on već da napiše i onu cedulju i da . . . on č' to već o'praviti u varoš Plaveši. Sam' kaž', da j' to za nju, on ondakar već zna, kako č' . . . ajd, ajd . . . de'te, dico — —

A kad su već bili malo odmakli, istrča za njima Marena

— Ljuboje- ē . . . Ilija—â . . .

Unučad stane.

— Ček'te . . . u općini . . . oko četvrte . . . jal' došo kaki glas . . . karta . . . pismo. Nekat' za to zaborav'ti . . . to j' važno. Plaveša m' obećala, baš danaske . . . indi — — —

i veseli dječaci stisnuše se jedan uz drugoga, pa udariše najprije drumom, a ona skrenuše tamu na izinaku sela, kod one drvene klade preko brvna poljskim putem do klenovog gaja. Isprva su trčali ovamo onamo, preskakivali posijane lije žita i vodne jarke, koji su odvodili suvišnu kišnicu. Uto već dospješe do šipkovih džbunova, koji su raštrkano uzrasli na seoskom pašnjaku i gdjegdje se osuli zelenjem. Ovo je bilo prvo mjesto, gdje su malo otpočinuli, otvorili svoje male torbice i rezali rez za rezom onoga zbijenoga i kiselastoga raženjaka, i kô starci udarili u divan.

— Baš sam ogladnio.

— Dobar je krū'.

— Pa 'est.

Tu su malo ućutali.

— A Ljubo-ē . . .

— A — â?!

— Ma ko da j' malo nakiseo . . . pa kisi.

— Jà . . . i Ilja zavrти главом. — Vi'š, брате, да . . . то т' вако бити и мора. То ти ј' . . . да; како с' оно каže? То ти ј' . . . но, свију ј' таки.

— Ниј' боме, не; ето т' кнезеви. Они ижу кру' ко да ј' земићка — —

— Еј, кнезеви . . . зато ј' он овдика глава, а наш апо ј' у 'мерики. Ја, па кад он тамо згрне 'рпу дуката, ви'ћеш ти, да є'мо и ми имати кру'а кô кнезеви. Би'ће онда и гуžvare, а не само kiselice, сам' dok пошаље — — — сам' dok пошаље . . . ја, ал он не шалје, већ шuti. А ви'š, Ljubo-ê . . . то ниј' ни лipo. Није . . . ада.

— Шта није?!

— Није, да . . . О'шо у 'мерику, мјаја с' разболила, па тамо кука у вароши, баб' Marena увикар плаче, а он не шалје вовача. Не volim ga . . . ni ov'liko (и dječarac drcne nokat o nokat), па ето . . . Kaki ј' то отац, кој' с' за кућу ни не brine . . . kaki — а?! Bolji nam наш strik' Pavo, већ 'ваки . . . 'ваки — —

— 'Ваки — апа . . . заврши Ilja, и оба се подигну, па да ће dalje.

Уто приспјију и у саму шумици и опазе торanj župne crkve susjednoga sela. Sa tornja izbijalo jedanaest sati.

— 'Ош мало, па є' i podne . . . treba s' požuriti, jer oko dvanaest kreće поштар из općine. Dè, поžuri, da prije no pozvoni, stignemo na misto . . . dè.

Dok je Ilja govorio, Ljubo je se ogledavao i пошao brže. Čuvši riječ »podne« i »zazvoni« kô trzne se i sjeti današnjega dana. On kao pametniji, па још узато »škular« znao je mnogo više, nego i njegova baka, jer je znao u knjigu. Čitati doduše још није znao, ali poznавао је већ слова, а то znači mnogo. Zato i popostane naglo, а чело namršti jače.

— Ne zvone danas podne... jok. Niјe se zvonilo tu (u župi) ni juče . . .

— A kako kod нас?!

— Kod нас . . . код нас ниј' župnik, па zvonar, znaš našega andrljastog zvonara . . . On т' juče zaboravio, што ј' i kako ј', па misto da ј' čegrto, on zvonio. Al' dobit' ће on za то. Platit' ће on to skupo: deset kruna »štrofa« . . . deset!

Prošli i prve kuće sela, a onda udarili ravno put visoke zidanice.

— Molimo . . . ovo . . . poslati.

Debeljušasti upravitelj se nasmiješi dobroćudno i samo vikne:

— Šimo . . . de ovo zaprimi i pošalji . . . Dobro, djeco, dobro . . . Idite sad malo u crkvu, pa se tamo zabavite do poslije podne, a onda se navrnite po »poštu« . . . po »poštu« —

Došao napokon popoldašnji poštar i razvezao špag, a listovi i karte se prospu. Gospodin upravitelj letimično progleda nabrzo list za listom, a onda mu kô zapne oko na jednoj karti.

— Ha . . . evo, to je za vas. De, ovamo, vi mali Lacičani.

I dok su Ljuboje i Ilija nestrpljivo iščekivali, da im se uruči pismo, pa da još prije mraka stignu u svoje selo, dотle je upravitelj nabrzo pročitao i bilo mu kô neugodno.

— Evo ta karta . . . kazat čete kod kuće, da ovo piše primarni liječnik i javlja, da je točno u . . . sati, toga i toga dana (bilo to jutros) umrla provijena otajstvima umirućih Plaveša Šimunićeva. Dakle kažite baki: Umrla Plaveša Šimunićeva . . . tako, a sada evo pa idite — —

Dječaci su još čas dva čekali, i dok je Ilija smješljivo pogledavao svakomu u oči, Ljuboje je protrnio u čitavom tijelu, ponikao očima, a laka rumen oblila mu lice.

— To . . . to j' moja majā.

*

Vani je padao prvi mračak, i dok su se dječaci žurili i nabrzo izmjenjivali korak za korakom, manji je Ilija svegj prioprijedao i obijesno čavrilo.

— Al' je ono lipo . . . jako lipo. Pa kako samo Isus leži u samome cviču, a oko njega puno . . . puno kandilaca. Pa to gori i gori . . . Pa kol'ko tamo na onoj ponjavi ima puno krajcara . . . kol'ko puno.

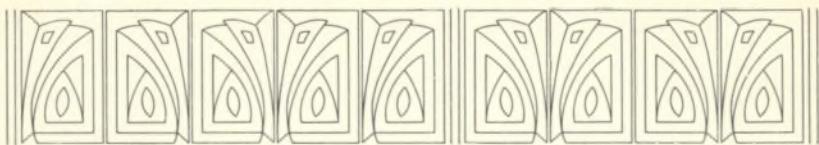
Vani je padao sve gušći mrok. Starica Marena nestrpljivo iščekivaše djecu i radosnu vijest, pa da li je već sada prispio onaj zamot na žugjeno mjesto. A tamo u velikom gradu, baš u to vrijeme, u jednoj osamljenoj dvokatnici, pred kojom je po sagjen krasni perivoj, škrinuše zabravljenha željezna vrata i izagju kola.

Bila to crna mrtvačka kola, sa priprosto crno obojadisanim lijesom, koja su krenula bez svećenika i ljudi put groblja. Ono drndanje kotača po onom kamenitom taracu odzvanjalo je zاغlušnom bukom i smiješalo se sa žamorom bučnoga grada . . . velikoga bučnoga grada, koji je uvijek puna cilika i pripravan, da zapjeva svoju veselu i prpošnu pjesmu . . . pjesmu nebrige.

RUDOLF VALIĆ:

PROPELO.

USKRSNA ZVONA

I one prve rumene i narančaste trake večernjega sutona, što napunjavaju srce čovječe nekim lagodnim čućenjem, koje titraju u času svoga umiranja nekom ljepšom, izrazitijom bojom — spuštale se iza rubova one tamne plaveti krševitih gorâ . . . A oni oblaci — one brežaste gomile i one sitne pahuljice isprva bijele, poslije zagasite i sive, odjednoč kô da su protkani zlatnim koncima . . . razilazile se, kô davni sanci kada se pomaljaju u duši i splinu brzo kô i ona zadnja sunčana traka — i stali kupati u vatri plama.

Muk, svečana tišina — — —

— — — Zapada sunce . . .

Kraj prozornoga okanca svegj čući Damja. Onako zgrbljen podlaktio se na stô, ispružio dugačke krake, a prste zabušio u kudravu kosu. Zagledao se na ulicu i prije na one ljude. Zagledao se . . . a oni to već od jutra drljaju i ravnaju drum. Oni obijesni atovi sve poskakuju na onim pobijeljenim, tvrdim busama, pa kada zupci — oni gvozdeni šiljci, na one rasklimane svoje zube nabodu komadinu žute ilovače sve puca i sva se runi, a onaj lanac pod koji su upregnuti čilaši sve žbrenca, zvekeće . . . zvoni i zvoni . . . zvoni kô srebreno zvonce prošastijeli ljeta.

Poslije nadošle djevojke . . . jedre, pune i mlade djevojke, da pomeću drum i tarac do crkve. Onaj obijesni piskutljivi smijeh, pa ono podcikivanje mladosti prvoga živoja i ono talasanje nabreknutih grudi kroz one tjesne lanene košulje, pa onaj tanki i vitki struk . . . one žive kukinjaste, crne, vatrene slavonske

oči i o —— sve, sve je to stari Damja uočio iza onoga na-hukanoga okanca, svemu je on posvetio ma i jednu misao samo jedan oštri pogled i mnogo uzdisaja — šta li? — iz onih tijesnih svojih i razdrtih prsiju.

Damja Kaladžija, stari nježenja vukao se ovo zadnje vrijeme isprva iz kreveta do praga, malo do kućnih vratiju, a već dva dana od petnjaka do uličnoga okanca. Sobi su mu morali gri-jati — ma da je bio već vrući travanj, jeo nije skoro ništa, govorio malo . . . Ali za to u glavi . . . tu j' bio život. U duši njegovoj — —

— Evo tu . . . baš ovdi, kô da je malo na od grudnice . . . vidi . . . tu »moj svit« — moje lipo mišljenje.

I dok su ga ostali zadrugari gledali puni tronuća i sami-losti, on je svoju koščatu ruku turio u njedra i stao napipavati . . .

— A — a — â . . . evo ga . . . tu kuca. To . . . to ti j' život i sve . . . Kad tu pukne i onaj: kuc, kuc, kuc . . . razdere tanku kožicu — onda, adâ i kako b' drukčije bilo . . . onda stane življenje, i onda č' Damja otegnuti papke . . . 'Oće, duše m' moje . . . 'oće — i on nekoliko puta, onom tupom nebri-gom i nehajem, zakima prosijedom glavom . . . Onda č' barem početi onaj drugi život na drugome svitu i onda . . . onda. — To je naglasio velikom nadom i nekud kô trijezniye. One velike oči raširiše se još jače, a ono, navorano lice stalo se rastezati i stezati . . . blijediti, a one krvne žilice nabrekle i napunile se krvlju . . .

Damja, da odahne malo, spusti se nuz okno i nasloni razgrijanu glavu na prozornicu . . .

. . . A to se pred njim pružila ona ista ulica i one iste kuće . . . sve isto, samo oni kestenovi nekud kô jako mladi, još su privezani uz kolje i opleteni trnovim šibljem, da se blago o njih ne ošukiva. I crkva ista i onaj cintor i — ne, ne; ono uže od velikoga zvona sasma novo . . . Sasma. Zna to Damja vrlo dobro. Kad on potegne i poskoči ono prvi put sa zemlje, drugi kucaji idu već lakše i uže se kô samo provlači kroz onu provrtanu hrastovinu i poteže veliko mijedeno zvono. Sve puc-keta ona hrastovina i škripe oni debeli balvani, a zvono najprije muklo zabrunda, onda zacijukme, pa kad se malo razčiste oni prvi glasovi, onda zabruji . . . zatutnji . . . zaromoni . . . Bože i Gospode! . . . Onda zastruji ona pjesma nad pjesmami, onaj slatki šapat, koji toliko toga priča zvonaru Damji.

— Hi—hi—hî, da, da . . . kroz nos će starkejla crkvenjak. Hi—hî . . . gospodina učitelja, no . . . vidi . . . taj naš Damja, t—t—t—va—vam je dečko . . . Dečko, go—gospodina . . . (malo je katkada mučao) — bi'će to čoek, d—da mu ne će biti para . . . duka m' i svi svetica . . . bi' će to 'vako. — —

Damja to čuo i ne čuo. On samo namršti čelo, skupi obrve, pa za uže . . . poteže i sve mu se odzjapiva i košulja i raširuje uznojene grudi.

Čim odzvoni stane kružiti očima, pa čim koja reduša s punom korpom na glavi hoće da progje kraj crkve, Damja pred nju . . .

— Sele . . . snašice, a kuda — à?! . . . Vi'ti nje — jù! ju! . . . Pa dè m' se nasmi', dè dušice . . .

— Id' ti do vraka . . . 'el gja'o saš'o u te . . . ili: Man' me se, jal' će te nogom . . . 'oču u — — kud stignem. Man' še ti ženâ . . .

Bilo ali, kojima se to dopalo, pa mjesto da požuri u polje, stane se hincati s Damjom. Kô ne bi volio Damju, kad je on pun života, krupan i jedar kô ružica rana, a vitak kô pruće. Pa onda ona njegova kudrava kosa i ona nasmijena usta . . . Znao on za to, pa i izrabljivao svaku zgodu i u svako vrijeme, prikraćivao kratki život ugodnom tom promjenom.

Danas kô da se zagledao u ono mladu kestenje. Eto idu reduše, on odzvonio odavna i ni ne miče se sa onoga crkvenoga tornja. Mnoga snaša popostala i nehotice — nema Damje . . . kako to? Pa prije on uvijek bio pod cintorom i čekao . . . na druge, a od juče, danas?! . . .

A Damja sve napinje oči kroz one drvene pukotine i pogledava sa cintora tamo u jedno dvorište. Nikako da uoči ono, što želi. U to odbilo na zvoniku pola na jedan, a tamo u onom dvorištu zaškripi gjerma. Damja se trže. Onežile na sljepočicama iskočile na pol van, a one njegove oči kô da na koga strijele. stale igrati. Od uzrujanosti stao se nestrpljivo namještati kraj onoga zaprašenoga zida u zvoniku i disati naglo i kao da mu se svaki dal i kida u dvije pole.

A Marićeva Luca zasukala rukave sve iza lakta, a skute podvezala, pa sižu jedva do koljena . . . Pa čim Luca uspravi se malo i stane otresati rublje u zraku, a ono iza oplećka zbijeli nabreknuto kao jagodice: Damji poteče vrela krv jače po žilama, zakipi i on kao od obmame kakove zatvori oči i šakom

uhvati se za čelo, pa sve čeka . . . čeka . . . A Luce ispira ruho i zapjeva zvonkim djevojačkim glasom kakovu tugaljivu slavonsku pjesmu, čiji otegnuti: oj! . . . odjekne kao nujni akord i u onom drhtavom jeku zaori na onoj dalekoj i nepreglednoj ravni čak tamo do Papuka . . . Odpjevavši nekoliko kistica, zastane i baci pogled prema crkvi.

Damja poskoči kao ofuren i potegne lako za uže i jedan mukli kucaj otegnuto zabruji . . . pa kada dopre do Luce, ona stane i kao zastigjena skupi skute, korito i praćak, pa će do potoka . . .

Od juče o podne Damja drugi čovjek . . . promijenio se od pete do glave, pa nikoga ni da bi pogledao . . . ni za živu glavu. Susreo Lucu. Nosila ona ručak u polje mjesto njihove snaše i bila reduša. Kad ona da će pokraj crkve, Damja pred nju.

— Luce . . . i on već htjede da vraguje s njome.

Ona samo što zarumeni do ušiju, zadršće od nenadanoga napadaja i kao ljutita Damji u lice:

— Indi sve istina . . . živa istina o tebi, Damja . . . Vi'š a ja nis' 'tjela virovati ni za što . . . nikako.

Onda se okrenula od njega i pošla nešto bržim korakom naprijed, a u potaji obrisala dvije krupne suze . . . Kad već odmaglila tamo za jedno desetak kuća, okrene se na Damju i kao da želi ugušiti nešto u srcu, zakorači još jače i namršti čelo, da je sve zašuštila ona vrana kosa i oni ukrasni cvjetići.

Damja isprva мало од neprilike, a ovamo opet od stida gnječio rub od kaputa, ogledao se na sve strane, pa i za Lucom, a onda pošao kući, da malo prospava. Kako bijaše zemlja sva vlažna od proljetnih kiša, a on kao zvonar ima samo brigu s crkvom, povali se u svojoj sobi na onu slaminjaču i stane zaklapati oči na san, da mu ne smeta sunce. Stao se i namještavati kao kvočka kad sjedi na jaji, još jače stiskati oči — ma ne može da usne, već sve nešto kao šuška u glavi, a ovamo uvijek Luca u mislima.

— Pa zašto ona meni ono reče — ä? . . . Pa čim je više stao misliti na nju i razglabati onaj cijeli razgovor, tim je bivao kao smućeniji, zaboravniji. Tek pomisli na ovo, zaboravi što hoće, a uvijek samo Luca . . . pa Luca.

Onda ga stalo i peći u prsima i bilo mu je žao, eto . . .

— Nij' to ni lipo, da sam i nju onako napo . . . Boga mi nij'.

Uz ove boli i duševnu borbu pojavilo se: kajanje, ono pravo pokajničko kajanje.

— Moga' sam joj kaz'ti barem, da s' ne srđi, da nije ono ništa od istine . . . indi . . . već šala, pa da ne č' više, ak' to ona ne voli . . .

I Damja čvrsto odlučio ne uvrijediti više Lucu, jer je to djevojka poštena, pa i ona mu se mili, a one druge ne će više ni pogledati . . . Samo da ju ne uvrijedi, da se ne bi žalostila.

Malo kasnije obilazio Damja Lucinu kuću i pogledavao iz daleka: vraća li se ona kući. I on ravno pred nju. Malo ga trnci stali podilaziti po čitavom tijelu i korak postajao nesiguran, što bliže bijaše do Luce. Na jedno pet koraka smeо se i on i ona tako jako, da su se i približili, a nisu ni pozdravili. On je u tom času bio tako nesabran i nepripravan, da je jedva izustio njezino ime. Onda počeo onako običnim pitanjima o sasma nešto trećemu. Najkasnije ipak promucao, da ne će više s nikim vragovati, ni . . . da . . .

— Isusa m' moga . . . Luce . . . samo t—tebe . . . 'Oću duše mi 'vako, kô što t' kažem. Samo s' na me ne srđi, ne žalosti . . .

II.

Bilo tako skoro svaki drugi dan.

— Ču'eš, babo — stari će svojoj ženi, pa naše dite baš marljivo. Vi'š ti naše cure. Pere t' ona kô da j' kaka snaša, a ne divojka . . .

— Ma vidi . . . samo j' nešto kô slabija ovo nekol'ko dana . . . Pa uvik piva one pisme, što nekuda, kô da su žalovite — â ?!

— Nij' to ništa . . . piva cura, pa eto . . .

A kad tamo, pere Luce na potoku, a Damja inspira. Pa da ona Damji: skoči u vodu! — on bi i to. Sve bi on sada za svoju Lucu. Drugi čovjek . . . sasma se promijenio.

Onda jednoga dana trebala ona i opet doći ovamo da pere. Damja već čekao. Spustio se i mračak, a Luce nema. U selu već govorili, da nju miluje Damja, ali gdje je danas, zašto nije došla, to nije nikako mogao doznati. U veče išao kući, a onda oko sedme u toranj. Zvonio nekud polagano, kô preko

volje i svaki čas pogledavao u Lucino dvorište. Tamo se razastro mračak, nigdje nikoga, nema ni Luce. Kad došao kući, svi mu stali zabrndevati :

-- Baća, ne valja t' poso . . . aja . . . Kako s' to danas zvonio . . . kô da si nogama, a ne rukama potezo — â?!. Ajd' ti takovoim zvonarijom u tralje . . . u kokošinac.

Damja na to ni bele, već u krevet, a u jutro rano da zvoni već oko četvrte jutarnji pozdrav.

I opet ništa . . . nikako, da dozna šta je Lucom . . . Da nije bolesna? — Ili se možda srdi? -- Opazili to njegovi, pa poslali kradom do Gjurokovihi, da pitaju, šta je Luci.

— Baš sada bio velečasni . . . ispovidio ju. Čitavu noć voda samo išla iz nje, a što poje' (pojede) povraća . . . Noge joj već natiču . . . ne ē' dugo . . . 'oš malo — — —

U to zavikne župnik :

-- Dam — ja — â . . . Dam — ja — â . . .

-- Evo, molim, njezinoga velečasnoga, pokorno će i službeno zvonar.

— Zvonit ćeš veliko samo jedamput . . . Ajd' . . .

A Damja samo se duboko pokloni, nekom čudnom slutnjom zadrše i odskakuta na zvonik i zazvoni.

Zvonio je kao uvijek ova zadnja dva dana, otkako nema Luce. Sada je već dočuo, da je bolesna. Obolio i on, pa mu se ništa ne rači : ni jesti, ni da radi, ništa . . . Samo šuti i prebire u glavi svaku riječu, koju je čuo kad od Luce, dok desnom nehajno poteže uže i pogledava kroz one pukotine . . . Isprva ne bijaše nikoga u dvoru, a onda se na glas zvana kupila dječurlija, pa — i Damja kao da ne vjeruje sam sebi . . . stale pridolaziti bake sa patricama i molitvenikom. Damja pustio uže, izbečio oči, pa sam sebi još ne vjeruje, ne može . . .

Onako sav srvan, blijed kao krpa i potišten pošao i on da vidi Lucu

A Luca ležala sva natečena i iskrivljena lica. Kad Damja došao do vratiju, zakivali Lucu, jer da je već stala kipiti . . .

Od toga časa prestao njegov život, a i njegova zvonarija.

Od dana na dan stario i stario . . . i evo već sa šesdesetom na legjima ovo zadnje vrijeme povlačio se od kreveta do okanca . . . Baš sada, ovaj tren čekaše i opeta na ukop. Damja nije mogao ni da zakorači, već ostao kao ukupan kod ovoga istoga prozornoga okanca i čekao . . . čekao . . .

I evo danas, poslije cijelog dnevnoga drljanja ljudi, koji su ravnali drum, a onda djevojke pometali i drum i tarac do crkve, sada, gdje su mu pred očima izmicali oni mladi kesteni sa koljem, stalo mu se pričinjati, da se svijet kupi, sprovod nje-gove Luce kreće, a on stupa za lijesom, dok zvonovi tuže sve jače, a talasanje glasova bruji i raznosi žalbu po cijelome selu. Ljudiju nestaje polako, nekud se razilaze, zvonovi tutnje i on ostaje sâm i prati svoju Lucu, a ova stala dizati pokrov s lijesa i sazivati: Dam—ja—â, Dam—ji—ce—ê mo—ôj . . . On se tom poznatom glasu obraduje i sav izvan sebe klone i pada... pada u njezin zagrljaj. — — —

I kada su crkvena zvona navijestila sa crkvenoga tornja, da počinje uskrsnuće, Damja je svegj snivao onaj — još do sada nikad nespavani slatki sanak . . . sanak pun priča i nepomućenoga mira.

Slavio je s Lucom uskrsnuće ljubavi.

— — — San drugoga života.

TRI SLIKE

I.

Jutro . . . jesensko jutro drhturi nad blatnim slavonskim seocem i one prve danje zrake — kô oni prvi traci varave nade, što bude u bezutješnoj duši neku voljkost i lagodno čućenje — prve danje zrake provlačile se i po čagjavoj kuhinji.

Svježa Šimatina, kô reduša, zasukala rukave, a na glavu prebacila okrajke bijele marame i podvezala skute do koljena. Okretnija no inače potpirivala je na iverje pod tronoškom vatru, a onda pristavila da zavrije voda. Drugi su još u kiljerima dre-muckali ili se otezali lijeno i zijevali na drugi još san.

A Svježa se požuri i stane redati, a uz to preoblačivati u svečanije ruho i kititi.

— — tru — tru — tru — ū . . .

— A — â . . . zagungja neki opori glas.

— Svje—ža—â . . . odmah za tim.

A Svježa ni ne pitajuč što, niti ne iščekivaše kakov odgovor. Skupi skute i kô zahvati ih desnom rukom, povuče za uzicu od vratiju i otvori najprije kapiju, a onda pusti goveda iz staja i otjera do čordaša.

U to žaškripe vrata i gazda zadruge zakorači do banjka.

— Indi . . . a ti s' narozala — â? ! . . .

— Znaš, bać' apo dragi . . . išla bi . . . pa da i ti . . . ono — — —

— Haju . . . haju . . . i stari samo klimbataše glavom, a oči upiljio u vatru. Ni da bi se maknuo, a Svježa uzela opreg u ruku pa sve bi nešto kazala, a ovamo ju kô strah i neka neodlučnost sputava u razgovoru i ona uzela kovrčati međ prstima rubove odijela. U tom se užarila, a one crne i žive oči stale kô

poigravati i laki se smiješak prelje s usana. Govorila je otežući i nesigurno.

— Pa dè . . . da . . . zapregneš . . . išla b' do Šimata . . . Nis' ga i 'nako vid'la već davno . . . tamo 'oš o Gjurgjevu kô da . . . adà.

Vatra se na banjku razgorila i onaj prasak od časa na čas uznemirivaše sumornu tišinu. Vani iz dvorišta čulo se muklo dozivanje, psovke, drndanje oko orugja i pripremanja za posao, pa onda pijuk gladne živadi i škripa i lupa vratiju od hambara. Za čas i svi poustajali u Gjakovagjinoj zadruzi. Najviše i najjače se razlijegao neki piskutljivi i reski glas neke stare gluhe bake, koja je znala od rana jutra, pa sve do kasno u noć zapovijedati, misleći, da i ostali ništa ne čuju.

Došla i baka u kuhinju.

— A kuda ti, gospo — â?! Kuda, dè . . . a 'ko ē' bit' onda reduša, pa 'ko ē' onda . . . juh Bože sveti, kaka j' danas ta mlagarija, pa samo da s' roza i oko gjuvegije, jal' na godovno — — —

Svježa na sve ovo nije se ni osvrtala, a ni gazda, koji je vadio lulu i nekim zahrgjalim čavlićem kopkao po zaostalom ukrućenom duhanu, a onda preokreto i istreso lulu.

— Dè, apo . . . molim te . . . bi' će t' za dušu . . . ô — i Svježa prekine drhtaj svog glasa, a oko joj zasuzi.

— A šta j' opet bilo? Šta t' je? Pa — —

— Šut' babo! — — otresne gazda, koji je do sada zamisljeno i pogureno éutao.

— Šut' ti babo, nj' to poso za te! izgovori jače, a onda tiše nadoda: — A ti, Svježo . . . bi' će t' u volji. Istina j', da b' trebalo preoravati za letnik (grahorica), dok 'oš vrime dura, al' ovamo opet mogo b' se pokvariti put, pa teško da b' kašnje u Osik do Šimata mogli. Idem ja da pripravim, a de ti nakup' što za milošće, pa 'oć'mo onda još za rana. Ajde — de — è... i gazda ode. A kad je bio već na dvoru, još je ponavljao one zadnje riječi i tresao glavom: Mogo b' se pokvariti put, al' ovamo opet trebalo b' preoravati, dok 'oš vrime 'vako dura . . .

II.

Podne . . . Po zraku se vuku one dosadne tanke niti babjeg ljeta, zapnu o koje granje, a onda se otkinu i razvuku lijeno dalje, i zapredivaju dalje . . . zapredivaju

Po nabijenoj staroputini poljskoga puta drndaju kola i sve se ruše duboki vagaši. U dalji već crveni se i bijeli osječki toranj nove crkve. Gazda nepomično sjedi, poteže uzde i šuti... Iza sjedala na pokrovcu sjedi Svježā. Od silne trešnje pruža i oteže ruke i nestrpljivo iščekuje, da već ta vožnja prestane, pa da vidi svog Šimatu i teško joj je, što nije uza nju, već je ovako prepuštena samovolji zadrugara, koji ju danomice salijetavaju i napastuju... predbacuju, da se pretvara, a onamo opet posao i vječiti pritajeni neki strah, da ne bi kô provalio u njezin kiljer. I sto drugih misli sune joj u glavu.

— Sve č' ja to njemu kaz'ti, pa neka zna kako m' je... nek' zna.

U tim mislima dospjeli i u tvrgu pred vojarnu. Tu je izlazilo i ulazilo mnogo vojnika sa šalicom i žlicom u ruci, lukavo se posmijehivali i namigivali na Svježu, a ona i bać apa, njen gazda, ravno megju vojnike da potraže Šimata...

III.

Vraćali se kući... Gazda zadovoljan, što je i taj veliki put smirio za jedno pet do šest mjeseci unaprijeda, a Svježā sjedila i dozivajući si u glavu svaku njegovu riječ, njega cijelog, drvenila i tresla se od slatkoga užbugjenja.

— Samo to t' nije ništa... baš ništa. Bila sam u Osiku, pa da s' šnjim nadivanim, a kad tamo nisam mu dospila kaz'ti baš ništa... eto A i on nekako kô zbungen, postao šutljiv i kô drugčiji...

— Tako t' to bit mora... gungjao stari. Carski j' on sadikar čoek. Vi's ima t' on već i dvi zvizde, a kô frajt ne smije t' on bit brbljav kô baba... Sam' kad s' ga vidl'a, sad j' bar mir. Znam ja kako j' to... bio sam i ja soldat... i te kaki.

Kola su i dalje drndala, a oni lančići na šaragljama zvoncikali i udarali prpošno o lojtre.

— Samo kad sam ga vidl'a, pa kad me voli... pa kad mu ništ' ne fali... samo — i Svježā kô umirena poravnala se na slami pokrivenoj pokrovcem, a ova zašuštala... zašuštala, dok cijela kola pomicala se hitro naprijed i lančići zvoncikali... zvoncikali...

E P I L O G.

Suton je padaо i već se vukao lijeni mračak, kola odmicala, a tamo u onim lijepim šumovitim osjećkim klasijama svaki zakutak oživio . . .

Na jednoj klupi sjedi dvoje i veselo čavrlja.

— Ta znate, gospojice, ja sam sretan i — — —

U to vjetar tiho zafijuka . . . zafijuka: fi—ju—ū . . .

Mračak je padaо sve jače.

A glas onaj prvi govorio je sve toplije, na silu ljepše i sve slagje, sve slagje . . .

— Pa znate, gospojice — — —

— Ali Šimata, ali — i ženski vrisak uzmuti sanenu tišinu.

A sterala se sve to tiša i tiša zvjezdana jesenska večer . . . večer obasjana sjajem mladoga mjeseca.

RUDOLF VALIĆ:

OGNJISTE.

JORGOVĀNOVO CVJEĆE

Najo, Na--ja--â . . .

. . . To on, njezin Bata.

Pa onda, kada bi on onako još slagje :

— Najo . . . milo moje . . . kako ćemo onda -- â?! 'O'sti 'nako, a ja . . . indi . . . bi' će to lipo. Znaš, ja ć' raditi dan na dan . . . 'oču, tako mi — — —

Nikako to sada Naja, da pronikne i odgoneta tu svoju kratku prošlost, a ipak je sve to bilo . . . živa i gola istina. Njoj se sve činilo, da ju okružuje neki čudni tvrdi san, a ona to sanja na onim istim petaračima i istoj onoj sobi, gdje je vidiđela prvi puta njega cijeloga, Batu — baš njega.

Megjutim su rasklimana kola drndala, točkovi škripali i padali iz vagaša u vagaš . . . Ovo treskanje i zveket lanceva bivaše sve jače, a ona lupa zaglušivala i šumu i cvrkut onih obijesnih ptičica. Kočijaš dremuckao na pletenom sjedalu, a Naja se skutrila i šećurila na hrpi sijena uz ono malo zamotanih tralja. Sjedila kô ukopana i samo ono jednolično klimbanje, pa ono nagibanje kola sad na jednu, a sada opet na drugu stranu trznulo bi ju i kô prodrmalo i ona bi u taj čas pogledala u naokolo sebe One velike svjetlo plave sanene oči poprimile bi izražaj neke duboke sjete i ovlažile se, a onda kô da se napune nečim velikim i neizmjerno jakim, kô da je svjetlo, zaiskre i zjenica se raširuje jače, a niz lice spuzi sruza jedna, pa dvije i . . . Naja stane maramicom otirati i oči i lice. Onda razastre maramicu na koljena i zabuši u nju svoju glavu, kô da ništa ne želi vidjeti, da iščezne u tami s ovoga svijeta, da se srva u ponor . . . Drndanje bi ju od svega toga prenulo.

Treškava ta vožnja potrajala samo još nekoliko časova i kola skrenu s kamenitoga druma na staroputinu. Sada joj stala i zadnja kućarica izmicati s očiju, pa oni visoki jablani, što okružuju selsko groblje i drum i sve . . . Kada je prestalo ono drndanje i zveka lanaca na kolima nije ni opazila. Tako ju ulijljala sada ova tiha vožnja, da joj se činilo, kô da je u srcu nešto lakše, a i ona bol stala jenjati . . . iščezavati nad pomisli, da će u svoj rodni dom. Tu je Naja proživjela one prve svoje dane . . . još prije jedno šest mjeseci.

II.

Jedne večeri kimnuo važno i nekud kô svečano Nadjin apa, Daja Mikiča, vlastelinski biroš. Sjedajući k večeri zaboravio se i prekrstiti.

— Ču'eš ženo . . .
 — A — â?!
 — Nek naša cura ide malo pred kuću . . . malo, pa da s' podivanimo o nečem.

— Naja izišla onda sama. Sjela onako jedra kô dren bosonoga na klupčicu pred kućom pa se zagledala u onu dječuriju, što se hanjica i jakari oko majurgazdine kuće. Vrisak i premetanje bivalo življe, a pusta igra popustila i prešla u hrvanje. Stišalo se to brzo. Gazda samo što otvorio prozorno okno i namirštio lice:

— Gadovi dječji . . . kô tu sve dreći?! . . . Bi' će globe sve po pet kruna . . . jes' čuo — bitange . . . rrrr . . . — a djeca širom.

Pet kruna — kako to majur-gazda samo lako izusti. A i bivalo tako Skrivi li tko što, on prijavi išpanu, a ovaj odmah guli pa globi. Znala to djeca, pa ga se čuvali kô sotone, samo da ocu ne ustegne od mjesecarine . . .

Proživjela to i Naja. Samo ona bila tiha od naravi, a ovamo opet otac ni čuti, da bi i ona međj djecu.

— Ajà, toga ne rodi . . . dok je meni glava na ramenu ne č' toga biti ajà . . . — govorio Daja svojoj ženi . . . Ne č' ja da mi dite strada, pa eto sramote . . . nikada.

Isprva bivalo to krivo Naji i ona smišljala, kako će da — makar na časak samo — odmagli iz kuće, ali onda poslije privikla se tom samotovanju. I dok je njen apa vozio cijeli dan

ona velika biroška kola, na dugačkom tragu, a maja išla na rabotu, dotle je ona čuvala kuću, spremala i šuškala po sobi, gdje već šta bilo.

U tome i odrasla. Otkada je na svijetu, nijesu je vodili ni na vašar, ni u selo, nikuda.

— Nek ona sidi kod kuće . . . indi. Dobra muzara s' nagje i u štali, adà . . . ima 'oš vrimena.

Druge djevojke sa majura ipak su više drugovale, družile i ašikovale s momcima, ali Naja uvijek samo u kući, kod posla. U tom samotovanju nalazila ona svoj svijet, sve svoje. Pa kad bi pukim slučajem uočila koju svoju vršnjakinju, a ova joj tada stala pripovijedati, kako joj se mili onaj Gjurokov, a njezinoj drûgi opet Jerkov Ivica, pa kako su se oni već i poljubili i kako su tamo u šljiviku — — —

— Znaš: ne mogu t' sve ni kaz'ti . . . stid me do preko glave . . . Dan na dan ti oni 'nako žive kô svoji i . . .

Naja samo onako naškubi zube ili stane gniječiti opreg, a onda onako iznebuha:

— A 'di t' maja tvoja Voja? . . . Je l' već natkala koji aršin . . . Moj apa uvik dolazi kasno, a ja opet — —

— Id', boga ti, pust' da t' sve kažem, onda reci ti što 'oćeš, Najo . . .

Današnje predvečerje došlo joj zato kô rosa na ofureno cvijeće. Grudi joj se na onom svježem zraku nadimahu i lakše i brže, pa gledajući onu vrevu dječurlije zaželi si i nehotice kaku odanu drûgu, ali ne kô ona brbljuša Mare, što uvijek naklapa o momcima, pa i o onom . . . da, ne takovu, već povjerljivu, njezinih misli, njezina soja.

Uto joj se stao primicati pristao stariji momak, na gazićinsku obućen. Išao je kô nesigurno i svaki čas se ogledavao, a u ruci držao raspupalu i rascvatenu jorgovanovu granu. Tjerao njome dosadne komarce, a i prinosio cvijet k licu i pomirisavao ga.

Naji na prvi pogled svidi se pristali došljak. Bila je doduše nenavičena gledati ovako skladno i urednoga momka, jer majurski su uvijek samo u šarenim platnenim zaprljanim gaćama, a tek u nedjelju obuku čizme i prepašu opreg. To njoj za jednoga muškarca nije bilo ni lijepo, ni pristojno . . . nije joj se mililo.

A evo ovaj baš je zato svratio na sebe njezinu pažnju.

— Je l' tu Mikičeva kuća?! . . .

— 'Est.

Naja ga samo ljubopitno pogleda, a onda opet stane promatrati njegov vitki i lijepi stas. Njezina znatiželja bivaše sve veća i veća.

— Pa otkuda, ako sm'jem pitat' — otkuda — ä?! . . . izusti Naja tako mekanim glasom, da se momak zadovoljno nasmiješio i kô podbočio na desnu nogu, dok je lijevu pružio naprijed.

— Iz sela . . . tu iz 'voga prvoga, pa č' ravno ovamo na majur . . . Onda sjetivši se u brzo: A je s' ti možda Na-na-â-ja?! . . .

Dotle u sobi njen apa Daja stao svojoj ženi razlagati i trijezno divaniti. One izragjene ruke igrale su od unutrašnje vrućine, a oči žmiruckale i namigivale važno . . . jako važno.

— Vrime j' tu i kô dugo čeka dobro ne ugrabи . . . ajà. onda ne 'asni ni: »napsuj rana, napsuj i zarasla¹⁾», ni bele, eto . . . Cura ti j' kô kvas, koji preko noći ukiseli, prekipi i raspuzi po banjku. Da, da . . .; treba zato požuriti, valaj evo prilika j' došla, a i momku nema zabave . . . A što ovo govori svit, to t' baci u gnojnicu, i ak' očeš baš u tralje . . . ne treba slušati svit, jer svit ti ne će dati kruha, ako ga sâm ne zara-botaš . . . ajà, ne rodi toga Pa onda nismo ni mi više mladi, a ni ruke gipke kô prije. Sko Ć doć i međj naše žile šuštavac²⁾, a onda rukom ni makac. A treba Naju spraviti pod šubaru . . .

— Treba indi . . . ta dite nam je . . .

I dok su stari prekrojavalii, pala i večer i zamračila kućarak i sve . . . Starac zašutio, a njegova žena stala moliti patricu za kućni blagoslov, da Naja bude valjana snaša . . .

-- Ha . . . sjetio se odjednoć stari . . . zovni ti de Naju unutra, jer će danas možda doći Žigošev Bata . . . Treba malo i spremiti — — — — —

Te noći nikako da usne Naja. Sve se prevraća u krevetu, a ovaj opet škripi, kô da nije plaćen za posao. Nikako ne će joj sanak na oči. Prošla onamo već i jedanaesta, a njoj kô da je po

¹⁾ Tako hrvatski narod u Slavoniji tješi onoga, s kojim sučustvuje, ako se neda, da će ga minuti za stalno bol ili nevolja, koja ga je snašla.

³⁾ Po narodnom bolest, od koje se osuše žile i mišićje ruku.

vijeka. Pa sve Bata, pa Bata . . . Isprva je mislila, da je to sve šala, ali kad joj on sam rekao i pitao . . . ne ne; ne mož' to biti nikada . . . stala ona sama sobom govoriti. Imo valjda i tamo cura . . . i još lipših već što — i Naja zakrene, da će se okrenuti na drugu stranu, a to zašušti i zamiriše — jorgovano cvijeće . . . Sad je stala drukčije misliti . . . sasna drukčije . . .

— Da nij' istina, ne bi on to meni dao . . . I ona stala ljubiti to svježe cvijeće. I čim ih je češće vrućim usnama obasipavala, tim joj se više uvlačio i u srce i u dušu, u nju cijelu njen Bata. Ona je bila odjednom svijesna, da ona na Batu misliti mora, a to nešto, što ju na to sililo bijaše tako ugodno, tako prelesno, da se ona tomu predala sva i još jačim čuvstvom iščekivala jutro, kada će on i opeta doći i donijeti joj cvijeća — — —

Odmah prvih dana govorio Bata svojoj ženi Naji:

— Kakva s' ti žena? . . . Nit' pjevaš, nit' se veseliš — ni ništa . . . Sam' tu čučiš . . . idem zato ja A ona je onim velikim očima samo kradomice pogledavala Batu. Onda bi ju spopala neka odlučnost i ona bi jačim glasom rekla:

— Bata . . . dragi moj Bata . . . ne idi od kuće . . . ne i — di, nikuda od mene, ne i — — —

A Bata samo zakrene petom, pa lup sa vratima. Kasno u noć, kad bi se povratio kući i stao Naju zlostavljati, ona ni da pisne. To Batu još više razgoropadilo. Da pobjesni od srčbe.

Naja trpjela tako mjesec dana, a onda poručila kući. Njena majka ravno svome Daji i stala rukama lamači.

— Jes' ja rekla — â?! Nisu ljudi zabadava govorili: Ne virujte vi Bati . . . nij' to čoek za Naju. Nij' ni za koju drugu: Bata je kô pokojna mu maja: pakostan i tvrdoglav, a miluje — kô i njegov matori apa — udane žene . . . Žalosna mu majka.

— Nij' valjda baš tako . . . nij' ni vrag tako crn kô — —

— Uvik ti tako; uvik . . . A što t' Dajo, i znaš kako j' njoj sirotici . . . kuku meni.

I stari odlučše: neka dogje Naja kući, pa «di iju¹) dvoje, ist' će i treće».

Naja trpjela još četiri mjeseca, a onda se spremila na put i evo nakon tri sata drndanja došla kući . . .

¹⁾ jedu.

Spremili ju opeta u onu istu postelju, u kojoj već dugo nije odležala poslije nje ni živa duša.

Čudna je to bila za nju noć . . . duga i gluha, kô da je vječnost bez njenoga Bate. Od časa jednog — otegli se po cijeli sati i ona je zaplakala prvi puta glasno i jako, kô nikada u životu . . .

U jutro rano premetala i pretresavala slamnjaču. Ona suha slama, pa one ljuštture od kukuruza sve su pucketale i runile se kô mrvice pod njeziniim rukama. Nije pretresla ni pô slamnjače, a to zašušti grana s nekoliko listića i požućelih suvih cvijetaka — ona prva grana jorgovanovih cvijetaka.

Dugo i dugo stajala je nijema kô gromom ošinuta kraj razrovane postelje i samo držala ono uvenulo cvijeće, dok ono njezino sramežljivo lice stalo se mijenjati i mijenjati . . . oči, one lijepo plave sanene velike oči stale se širiti i napunjavati nečim velikim i neizmjerno jakim, kô da je svjetlo, zaiskre . . . zjenica se raširi jako, a niz lice spuzi se jedna, po dvije i . . . cijeli potok suza.

— Ne mogu dulje . . . ne mogu bez svoga Bate . . . apa . . . majo . . . ne mogu ni časa. Ja osićam . . . éutim — — — tu duboko u prsima j' Bata . . . bez njega ne mogu . . . idem.

i još istoga jutra krenula Naja pješke s majura natrag u svoje selo. Išla je sve bržim i bržim korakom, a tamo negdje blizu onih jablanova, što megjaše oko malenoga groblja na ulazu u samo selo, bigljisao je slavuj svoju neobično dugu i punu čežnje — pjesmu ljubavi — — — —

ZELENA GRANČICA

Kô kada se proreže konac i Bojica, sin Mitraje Petreševa, prorezao tek na pô propupalu mladost, uozbiljio se kô starkelja zašutio kô kamen . . . kô kamen, pa nikomu ni da pisne.

Pa kad ono Mitraje zagrmi :

— Bojica — â . . . nos' to.

On nosi.

— Bojica — â . . . urad' ovo.

On uradi.

I dok starome Mitraji puca očinsko srce od ljutine i bolî, Bojica hladan kô led a šutljiv kô stijena, samo ide i ide . . radi i radi . . . i samo se čuje za njim ono hrupavo struganje opanaka.

I tako teče dan za danom, nedjelja za nedjeljom, godina za godinom, a Bojica uzrasao ravno kô svijeća, lice mu propupalo kô ruža, a nad punom se usnom osuo baršunasti i crni mašak mekanih brkova . . .

— Momak . . . pravi momak. Ma sam' da m' nije prokleta narav . . . Ta — ta Ć' i mene i njega strovalit u propast . . 'oće da

Mitraja izgubio svaku nadu. Napustio i dojakošnje zabanje u sina i stao, da se navikava na svoju sudbinu. Osjećao, da ga ta bol i to izjedanje i umara i da je onda kô slomljen u tijelu, pa i on zašutio, ako i ne rado, na silu. Još da se je mogao komegod izjadati onako do mile volje, bilo bi mu lakše. Snašao bi lakše svoju tugu, a i dani bi brže prolazili. Ovako je bio primoran kô kakav osamljenik samo zapovijeadti sinu u

poslu, i tako barem dati oduška samom sebi, a donjekle mu to i nadomješćivalo razgovor i općenje s drugim ljudima. Da je mlagji on bi makar i protiva volje Bojicu odvukao u kolo ili na sijelo i mladovao; ludovao bi s njime — ali ovako, kud je on starac od šesdeset godina pristao, pa još sam samčat, bez žene, bez ikoga svoga?! — — —

Nije onda ni čudo, ako ga je tko zapitao, kako mu je, da mu nije ni odzravio već ravno u lice zajecao, proplakao . . .

-- Zlo, veliko zlo . . . pa to sve dan na dan gore, veće, a pomoći ni od kuda. A sin Bojica . . . sin. On, da . . . Tu bi mahnuo beznadno rukom i ušutio.

O sinu nije govorio. To si je svaki u ostalom mislio, tko god je staroga gazdu Mitraju poznavao.

— A kako b' mu bilo lipo . . . kako lipo. Živ'o b' kô bubreg u loju . . . i on i stari — — pa indi . . . i mlada. A 'vako ščeta . . . vel'ka ščeta. Stari č' zaklopit oči, mladi ostarit, pa č' s' ondakar neko posl'je njegove smrti dobro da s' smije... boome 'oće. Vi't č' te vi to skoro . . . skoro, jà — — — —

Svanulo jutro . . . lijepo zimsko pokladno jutro. Staroputina se ukrutila kô gvožgje, a onaj ulicom već trubi u rog.

-- Bojica -- à . . . pust' blago.

Nitko se ne odziva.

Onda stari zovne nešto jače.

— Bojica — à . . . pust' blago . . . žur' s', de-

Nema ni ovaj puta odgovora i stari sám, da mu blago ne bi cijeli dan bilo zatvoreno, ode do staje i istjera na ulicu. Onda ravno do kiljera Bojice. Nema ni tu njega. Postelja ras-premljena, vidi se da je sinoć legao, a njemu ni traga. Stari protrne,

— Da s' nij' vrgo kud u zlo? Da nij' oš'o?! Iao menj'...

I Mitraju zaokupe još crne slutnje Nikako, da dokući, što bi bio uzrok sinovljem odsuću. To se nije još nikada dogodilo. Prvi je to put u životu . . . prvi put. Ta zadnja pomisao još ga više zabrinu i od odluci — mora, ta otac je, pitati će koga u susjedstvu, jesu li mu vidjeli sina. Tek on u misli, a ono dolazi kroz vrata sam Bojica. Malo mu poigravaju od besanice oči, a inače na njemu nikakove promjene. Nije dospjeo ni da običajnim pozdravom pozdravi oca.

Pretekao ga otac.

— 'Di s' bio — à?

Bojica samo stao uz oca, čas mu pogledao u oči, a onda ponikao, pa ni da bi trenuo očima.

— 'Di s' bio — 'di — kuda s' — šta — à?!

Bojica . . . stari Bojica.

— Sprem' štalu.

Sin ode, da sprema, a otac u kuhinju. Htio je da misli, ali glava mu tako šumi, da nije znao ni sâm, što se to oko njega i u njegovoju kući zbiva.

Drugo jutro dogodio se isti prizor, a kad treće, jedva što svanulo, Bojica pokuca ocu na vrata.

— 'Kô j' božji?!

— Ja.

— Ja l' ti, Bojice — è . . . i stari otvori, a sin zakorači nesigurno. Stao kraj vratiju i usnicom sve navlači čas na ovu, a čas na onu stranu, pa da će nešto da prozbori.

— Doš'o, da t' za—m—olim . . .

Mitraje kô da se okamenio. Kako je pritvorio za sobom vrata i onako u gaćama sjeo na postelju i na noge samo prebacio petaru a ruke skrstio — nije se ni pomakao. Stao mu i dah, a srce iz prsiju samo da ne iskoči. Rumen . . . jaka rumen zažarila mu lice.

A sin je kô malo odahnuo i zahvatio više zraka.

— Da t' zamolim za tvoju pri—privolu i bla—bla—goslov...

— Sine . . . Bojice—è . . . m—moj . . .

Dalje nije više ni jedan smogao ni riječi . . . Otac je sina zagrljio i vlastitim suzama umivao, a duša govorila duši dugo . . . jako dugo . . .

Još istoga dana odjeo se stari Mitraje Petrešev u najljepše ruho i otišao u snuboke za sina. Išao je lagan kô perce, a život mu se pomladio . . .

. . . Kô zelena grančica.

DJECĂ

I onda . . . onda je zavladao neprekidni muk i neka nesnosna tišina. Bać' Borjan — apa*) Vedrē i Omorje — samo se ušetao pa iz kuhinje u kiljer, a iz kiljera u sobu. Nikoga ni da pogleda. Natukao šešir na oči, rukama se podlaktio i samo šeće, a s čela sve curi jakim i debelim mlazom ledeni i smrtni znoj . . . Ali to on ne osjeća. A i pada pod bijelu ogrlicu lanene košulje. U ovo nekoliko sati sav se promijenio. Ona njegova vedra i vesela čud kô rasplinuta, lice se snuždilo, put problijedila, a oči od pritajenih suza podbuhle i iskočile. I hod mu je tromiji. Noge klecaju i bać' Borjan se češće podupire i suzdržava o balvane, da ne pane.

U pokrajnjoj sobi, kojoj prozori gledaju na ulicu, odmrijeva prigušen plač . . . jecanje . . . ridanje Djevojčica od kojih jedva osam godina leži nepomično na stolu, a sjajne sunčane zrake, koje se prepleću iza crvenih zastora, rasvjetljuju joj sićušno lice, koje kô da se osulo nekim tihim i spokojnjim zadovoljstvom . . . smiješak djetinje nevinosti kruni joj odar — — —

Na malenoj klupčici do stola čući Omorja, a bakica nabranoga lica i koštunjavih ruku zabušila lice kod nogu Vedre i samo jeca . . . isprekidano muca . . .

— Dite moje i željena kćerko . . . drago moje, miljenice Vedro — — i narodni deseterac sve teče kroz suze, a starica nariče i nariče za izgubljenom unukom. A taj vapaj i jaukanje dira u srce i prodire kroz kosti. I što su slabije sunčani traci uvlačili se u zadušljivu izbu, a sumrak padao kô nujna pjesma — starica je sve jače i jače naricala, a onda stala ljubiti Vedru

*) otac.

i opsipavati ju staračkim svojim topnim suzama. Njezino srce puno neizmjerne ljubavi k unučadi kidalo še i raspadalo u prsim, a krv ključala kô mahnita.

Omorja je samo nepomično čučila, a u dušu joj se uvlačio neki čudni strah, koji joj se prikazivao pred očima kô kakova avet dugih ruku i vatreñih očiju, iz kojih sve suklja dim i vatra, a padaju žeravke — pa sve to na nju, Omorju ... A to peče... peče ... peče.

I kad je bakica ponovno zajaukala muklo i zabušila glavu u ruke na stô — Omorja skupi svu snagu, pridigne se sa klupčice i uz krik potrči iz sobe i zagrli apu.

— A — apa ... m—moj ... d—dr—a—gi ... m—me—me—ne j' — strâ ... jako str—strâ — —

Bać' Borjan se trzne u misli. Popostane naglo, a onda opazivši svoje dijete zgrabi ju brže za ruku. Govorio je brzo, isprekidano.

— Ništ ... ajà; neka s' ti bojati ... neka. Nema tu nikoga ... nema ni Lud-Bojove ... Nij' on više ni živ ... umr'o j' davno. 'Est, duše m' moje ... Ne boj se ti ... jedinice — — —

Dalje nije mogao. Ta riječ mu sputala grlo i on — onako svegj držeći Omorju za ruku — privine je na grudi, a one pri-tajene suze provale kô bujica kakovoga slapa. On je zaplakao kô nikada još u životu i u suzama sve grcao poput utopljenika.

Pô sata kasnije dozvao svoju staricu majku. Ono čas prije isplakano lice poprimilo oštar i odrješit izraz. Neka ljutina igrala mu s ustiju.

— Majô ...

A starica samo podbuhlih očiju zabušila pred njim glavu:

— Drago moje, miljenice Vedro — —

— Majô ... zavikne jače, a onda ušuti naglo. Osjetio je kô da ga nešto bode po tijelu zato, što hoće da rastvori svoje srce i dušu ojagjenu pred svojom majom, kojoj ujedno želi, da saopći jednu veliku i neobuzdanu želju, što ga muči to cijelo popodne.

— Majô, i sada ... — Borjan je drhtao kô šiba na vodi i unaprijeda već osjećao neki tajni prikor i grižnju savjesti. — Ja neć' više da šutim ... ne mogu. Eto sada, tu ...

Starica je na sve to samo naricala svoju tužaljku.

— Tu j' sada kraj svemu i što j' Vedra — —

— Vedra — à?! . . . Vedra moja — —

Borjan se žestio.

— Ja, da j' ona mrtva, to s' samo ti kriva . . . 'esi.

— Ja — ja — ja — à?! . . .

— 'Esi . . . jal' ne ti, već ono tvoje trabunjanje o mrtvima dušama, pa o Lud-Bojovi . . . Neka to više . . . neka to bar Omorji . . . jal' éu ja da svisnem od tuge. 'Oéu, duše m' moje... ta bol za Vedrom ubija m' žíće i svega mene . . . svega.

Starica je grozničavo saslušala svoga sina do kraja . . . svako slovce. Skutrlila se još jače i onako kô utučena od nenađanog prikora — zašutila kô kamen. Samo je katkada uzdahnula tiho, onda onako nečujno i nevidljivo odšuljala opeta Vedri i tu se nasloni na petnjake.

U pokrajnjoj sobi bać' Borjan se dalje šetao iz sobe u sobu, a onda u kiljer, a za njim je bojažljivo tapkala Omorja i svegj se ozirala, da li ne ide za njom Lud-Bojova . . .

II.

A zapravo: Lud-Bojove nije na ovome svijetu nikada ni bilo. Ali vjerovanje dječije, koje je uvijek posezavalo za onim, što je zamamljivo, nedokučivo i isprepleteno grozotama, bilo je tako jako, da su oni i vigjevali često Lud-Bojovu.

A bilo to najviše na dan prije školskoga ispita. Tada je bio običaj, da prvi i drugi razred ide u polja i bere plaveša. Od toga plaveša spleli bi učenici trećega i četvrtoga razreda duge lance, a ovima okitili sve slike u školi i grede na stropu. Bila to neobuzdana radost mladeži. A znali su oni po kilometar, po dva i više ići daleko i brati to poljsko cvijeće, a katkada nabasati i na koju liju od svibnja mjeseca preostalih slatkih jagoda.

Bilo tako i danas.

Vedra i Omorja obukle svoje svečano ruho.

— Ajt, ajt . . . dičice moja. Samo paz'te, da ne b' Lud-Bojova . . . i starici tekle običajne riječi. Pripovijedala im već po stoti put staru priču o Lud-Bojovi, pa kako on za vrijeme žetve obilazi po staroputinama, poljima i sakriva se iza džbunova.

— — Pa uvati l' koje dite, onda j' zlo i naopako . . . Crvene mu se oči zakrijese . . . zakrijese se kô ono ugalj kod kovača, kad stane duvati ona kožnata mješina. Da, da . . . Pa onda — onda t' se oči užare — užare kô vatru na banjku . . . l onda suklja iz njih gust i debeli dim . . . dim . . . dim.

Ajo—ô—j onda—â . . . i bakica zalomi rukama, a usta skupi nekud važno na daljnje pripovijedanje. — Zlo j' onda jako, nevigjeno j' to. Poslije dima, a Lud-Bojova onda potrči za kim već bilo, kog prije opazi. Poslije dima zafijukne mu iz ustiju kô žvižduk, a onda — ajo—ô—j — onda mu iz očiju padaju žeravke kô krumpiri velike, pa koga zafate, koga zafate . . . zlo . . . naopako . . . Kazala m' to moja stara maja, da take žeravke usmrte svakoga, i onaj je onda Lud-Bojovina 'rana i što on već 'oće . . .

— Što on već 'oće . . . uzdahnu djeca tiho, samo se pogledaju plaho i odu.

Bać' Borjanova maja bila na glasu radi pričanja. Nije ona doduše znala mnogo toga, ali ono, što joj je, kako sama često upliće u razgovor: kaz'la njena pokojna maja — pripovijedala bi s nekim osobitim oduševljenjem. Ona se u takim časovima uživila sama u se, iskrivljivala lice i izbećila oči, da je bila pravi užas od pripovjedačice. Pa onda one njezine kretnje, često dizanje sa stôca, mahanje ruku, izmjenito mijenjanje glasa tako je djelovalo na slušaoca, da bi se ovaj uživio u to carstvo pričā tako jako, da je vidio i ono, čega u istinu nema, kao na pr. Lud-Bojovu.

Kako je bać' Borjanova zadruga bila velika, družine mnogo, Vedrom i Omorjom brinula se njegova starica maja. Dok su djeca bila malena, dolazili su stariji na sjelo, a onda je ona njima pričala. Ali čim su njezine dvije unuke мало poodrasle — cio svijet bio je za nju mrtav, nikoga ona nije tetošila ni mazila, već samo svoje dvije unuke, ali i samo njima pričala.

Sudrugari znali za to dobro. Najveća zavist bila baš u zadruzi samoj, gdje je još bilo i druge djece. Tako je brat bać' Borjana, koji je bio gazda zadruge, imao sina Jerkicu. A taj Jerkica bio veliki goso. Što je on htio, to je moralo biti. A inače imao dobro i mekano srce.

Jednoga dana došao on, da se igra, Vedri i Omorji Bakica je baš sjedila i djeci pričala. Čim je on unišao, a ona ušutila. Došao on drugi put — a bilo isto tako kô i prvi put.

Jerkica postao znatiželjan.

— A čujete vi . . . hâ; a što vam ono bakica uvijekar kazuje, a meni ne će?!

— Tako, da, o — — poče Vedra.

— Hm . . . priča — — izlane Omorja. Priča o mrtvom zvonaru, kako dolazi po ulje iz vječnoga svjetla, pa o Lud-Bojovi, pa — — —

Od to doba Jerkica umovao samo o Lud-Bojovi i često o njemu sanjao. On si je njega zamišljavao i gledao ga kô kakvoga dobrega čovjeka, koji ima tu navadu, da druge želi malo — samo malo uplašiti . . .

Bez daljnje posljedice prolazili dani, i dok su Omorja i Jerkica u školi bili živahni, obijesni, dotle je Vedra mučaljivo sjedila i samo mislila. Svaki šušanj pobudio bi u njoj koju prikazu, i ona se zgrozila.

Kod kuće ju otac radi toga često karao, a u takovim časovima znala bakica svoje gondže baš protivnim lijekom ušutkavati . . .

Obuka se svršila, a djeca veselo u redovima krenula po plaveš. Kroz gaj pošli u polje „Garešnica“, koje se steralo puno zlatoklasja na obronku Papuka i Krndije.

Povorka se sve više razrijegjivala i sve dvoje po dvoje krenulo u plaveš. Vedra i Omorja klicale su obijesno i bile tamo u društvu s Jerkicom.

A lipanjsko sunce baš je žarilo nad glavom. Sparina velika. Zemlja sve puca i ona crna razrovina ilovače sve se runi pod nogama.

Omorja zakrenula u oveći jarak pun titrica i plaveša, a Vedra čući u žitu pa trga.

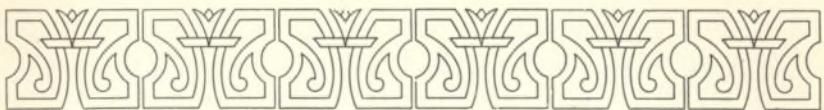
— Lud-Bojo—vâ—â . . . Lud-Bojo—va—â . . .

Krik, pridušeni krik odjekne zatim, a u žitu nešto se kô skotrlja i jaki šuštaj vlata zašušti još jače . . .

Još istoga sata donijeli su na nosilima Vedru i položili na stô — — a mali Jerkica — svegj plačući jedva promucao kod općinskoga poglavarstva, da on je htio samo malo uplašiti Vedru.

Djeca — prava djeca . . .

STAN

Jedra Vidošićeva nogama gazila podložnik i natezala čvrste lanene niti razapete na dva vratila, i iglom hitro prebirala i uvlačila crvenu vunicu. Hrastovi stan oblichen od rasvijetljene svjetiljke sjajio se sav izlizan od starosti i mnoge uporabe, a kako je Jedra često natezala niti, da laglje prepliće vunicom, to je podložnik lupao a vratila su škripala. I ničanice i pred njima drvena bila lupkali su ustrajno, i cijelom sobicom odmnijevalo je drndanje, zaglušna buka i žamor, koji je prestajao samo onda, kada bi Jedra na čas pregla za maramicom, pa da otare znoj sa čela, ili pogledavala onom brižljivom materinskom skrbi na postelju i malenu kolijevu, ili kada bi bacila pogled na one zelene petnjake — od starosti napola već raspucane, gdje je iza zapečka dremuckao njen apa, bać' Kodaja.

A uvijek on tako, kad bi ona posjela uza stan.

— Zašt' i ti, bać' apo? Lez' ragje, pa da s' odmoriš.

Bilo obično oko dvanaeste u noći, kada je Jedra već poustala, zapalila svjetiljku i tkala do jutrenje.

Danas je izuzetnu prekinula Jedra svoj dnevni red, i čim se zamračilo, upali svjetlo, a djecu polijegala.

Bać' Kodaja nije se ni izuo, već uzeo patrice u ruku, pa sio u zapećak. Govorio onim staračkim drhtavim glasom, koji je pun tvrde vjere i svete pobožnosti, raznosio naizmjence »očenaše« i »Zdrave Marije«, pa umećao »otajstva«, a Jedra tkala... tkala, i kô prijekornim i glasom zahvalne ljubavi i zabrinutosti spomenula ocu, nek legne, pa neka se odmori.

— Neka bđiti... star si, a starost treba počinka. De, apo, bać' dragi moj...

— Ne mogu, pa eto. 'Tio ja već i sâm, ma kad zažmirim, a menika sve dršće stan u očima i moram, dite, da i' otvorim,

pa da t' gledam, dite mo'e, kako ti ono, baš kô moja što j' znala Bara — laka joj gruda crna bila! — baš 'nako. A ja t' to volim, pa m' se ni ne da u krevet i nije mi ni teško. Kô da s' mladim, tako m' u duši.

Lupa je i dalje razmahivala, i vitlala i ono malo mirnoga uzduha po sobi, a bać' Kodaja nastavio »krunicu«. Molio je bez odmora i onda malo odahnuo, kad bi svršio koje »otajstvo«. Obično je onda podulje stao, zagledao se u svoju kćerku, a da osyeži hrapavo i suho grlo, nagnuo čupak sa vodom i onda se kô namjestio bolje na ono malo krpa i nastavio.

Danas nije dočekao ni da svrši prvo »radosno«, a ono mu došla pokojna Bara u glavu, pa on po nekoliko puta sve jednu te istu riječ besmisleno ponavlja.

— Bože m' prosti, kô da sam zaboravio . . .

Drugi put, pa treći i opeta. Onda »da ne griši« — zamotao patrice i objesio nad posudom svete vode.

. . . A pred očima ugleda one prve svoje dane, kada je kao mladoženja vancagom*) tesao po onoj hrastovini i istesivao prečke pa stupove, izrezivao otegače, cijepce, vratila i što već trebalo, da sastavi stan, onaj isti stan, na kojemu sada tke njegova Jedra. A bio on tada pun zanosa i mladenačke one tople slavonske krvi, i već je po nekoliko nedjelja prije toga snatrio, kako će on svoju ženu razveseliti sa novim stanom, pa baš na dan sv. Lucije, jer ona je zaštitnica pregje i njoj se zagovara stan. Tko toga dana kupi ili dobije stan, taj postaje vječan nikada se pokidati ne može, i kuća, u kojoj je taj stan toga dana unesen — puna je blagoslova, a pregja, pa da je baš kô one paukove nitи, ne puca i ne kida se nikada . . . baš nikada.

Bać' Kodaja zagledao se preda se pa kô da gleda, kako se Bara veseli, kako se rastapa od suza i kako navlače iz šupe stan u prednju sobu. Toga dana došlo je mnogo i ženâ i djece i ljudi, pa se čude i razgledavaju po sobi svaki komadić, svaki dio sadjelanoga stana, komu nema zabave ni koliko crno pod noktom . . . ma ni za dlaku.

Sada je započeo njihov lijepi život. On je pjevuckao po svome polju, redio u ambaru i oko svojega, a Bara u kući. Pa kad zakiše one prve jesenske kiše i prestane vani svaki posao — e onda je bać' Kodaja samo trpao cjepanice u peć, a lupa

*) vancagom naziva narod plosnatu sjekiru za tesanje.

od stana odzvanjala je . . . odzvanjala kô lijepa i vatrena slavonska poskočnica u kolu. Kodaj to bilo najmilije, a bio i ponos — on, tvorac te korisne sprave, koja seljaka i oblači i služi mu preko zime po koji krupniš.

Kodaja se tako razdragao u mislima, da je i nehotice glasno zakašljao, a oko mu se od neke pritajene i slatke dragosti zakriesilo i kô orosilo.

Onda se zagledao oštije pred se, i kô da želi u čudnu tajnu proniknuti, uozbilji se. Nikako da dokuči. I danas mu je to još neriješena zagonetka, koja je u njegovu životu proizvela takav preokret, da je prije nego što je trebalo ostario za preko dvadeset godina, a njegova je Bara prosijedila kô ovca.

On se samo sjeća, kako je protr'o oči oda sna, a vani su vika i žamor jače potresavali kućom nego i sam plamen. Grede su pucale, krov se stropoštivao, i on brže, da mu ne strada dijete, zgrabio Jedru i jurnuo kroz dim . . . Ljudi primili od njega dijete, a kad on zapitao za Baru, rekoše mu, da izvlači stan. Kao bez duše otrča i preskoči prag od kuhinje, zažmiri i jurne u sobu.

— Pust' to . . . neka . . . ne vrđi . . . ja ē' drugo . . . 'oću . . . odi . . .

Govorio je isprekidano i zgrabio za rukav Baru, pa da će ju izvući iz sobe. Al Bara ni makac.

— Bez toga nikud . . . ajâ . . . nikud.

I dok mu nad glavom iskrile iskre, pucale grede, njemu nije preostalo ino, već zgrabi u onom smrtnom trzaju i bojazni, zagleda se poda se onim zamagljenim očima, koje su tada gledale već i kô osjećale, kako tvrda i koščata ruka smrti i sudbine ne da im živjeti, već otima i zadnju koricu kruha nemilosrdno i pakosno.

Kada su izvukli na pô isječeni i ofureni od topnih varnica stan, stropoštao se u divljem plamenu zadnji ostatak njihova rodnoga doma, i oni su stajali pod vedrim nebom goli kao prst, a ubijeni i utučeni od nenadane bijede.

— Bilo to strašno . . . ja šta 'š — sudbina, 'tio Bog 'nako, pa eto . . .

Sa crkvenoga tornja odbijalo jedanaest sati. Jedra se požurivala, a Kodaja se tresao kô od vrućice i oko mu se zakrivalo od boli. On je gledao do u sitnice, kako je tada bilo sve pusto i prazno oko njega, kako je Jedra — još nejačko dijete

— plakala od zime, a kiša je lijevala kô iz kabla na njih sirotane
 — bez rodnoga doma.

Drugi dan poslije toga prodao je polovinu zemlje i kupio drugu kuću. Naprtio sebi duga na legja i nikako da se otrese. Žetva jedva podmirila za kruh, a općina nemilosrdna.

Pa kad nadošla jesen, a ona zaplijenila sve za porez, pa i stan . . . sve.

I došlo mnogo svijeta, cijelo selo.

Svi došli.

Oni stajali — njih troje — ispod strehe, a ona gospoda sve se bane po kući i nose i tovare na kola, pa da će odvesti.

Isprva je bać' Kodaja molio i zaklinjao gospodu, da se smiluju, da će on platiti . . . neka se strpe.

— Ne možemo . . . to se potražuje od nas pod brojem — — od slavne oblasti — — na nalog slavne iste — — Evo pogledaj, tu piše . . . I komisija razlagala, da oni to moraju učiniti, budući da je novčani zavod podigao tužbu, a sud pukao: Imo se utjerati u roku od tri dana i obaviti javna dražba.

Bać' Kodaja onijemio. Oči izbuljio i onijemio, a desetogodišnja Jedra stisla se uz maju pa sve vrišti . . . vrišti, što ljudi od njih nose njihove stvari, a ni ne pitaju.

— Dè i', drag' apo, dè, ne daj . . .

U to su natovarili selski panduri i zadnju stvar.

— Bara potrči do kola.

— To ne dam, pa ma . . . ne dam.

I ona povuče naglo i stan spuzi s kola.

Priskoči povjerenik komisije.

— Bud' pametna . . . to se mora.

— Ne dam, pa ma m' odma ubili . . . ne dam i 'ko m' blizu, oči ču mu iskopati . . . 'oču, duše m'!

Videći povjerenik, da se tu mora sada »službeno« postupati, zapovjedi oštrim glasom, da se ureduje . . .

Onaj andrljasti i pakosni redar jedva dočekao i onim mesarskim ručetinama odgurne Baru i kô ris prebac i uz pomoć svoga druga stan, a kočijaš potjera konje.

— Da Bog dô — i Bara se spuzi niz strehu iskrivljenih usna i zakrvavljenih očiju . . . blijeda i ukočena . . . bez života.

— Za Boga — — —

— Maju — ô — — —

Bać' Kodaja prosuzi i čim je brže otiraо oči, tim su suze kapale sve brže. On je gledao, kako su kola odmicala u nepovrat, kuća pusta i prazna, a on sa Jedrom oplakuje i stvari i Baru, koju od tuge izdadoše sile — — —

U to sa crkve odbijala dvanaesta. Zaglušna buka i lupa stana naglo se prekine i Jedra se prekrsti glasno.

Bać' Kodaja zurio u zapećku i kimao staračkom glavom.

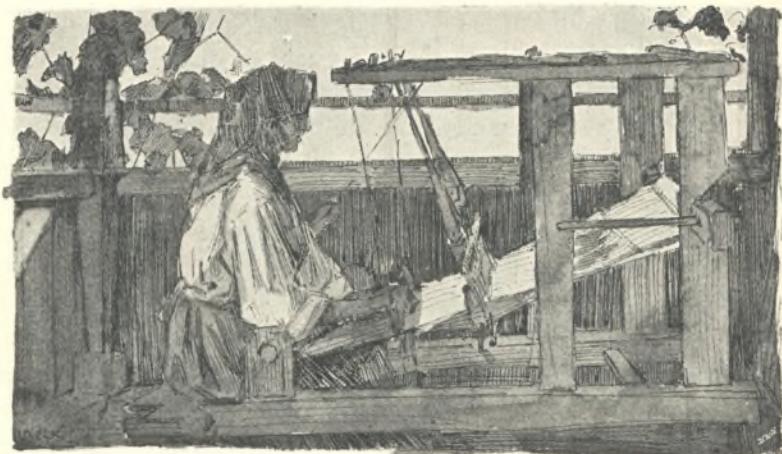
— Šta j', apo, šta j' za Boga opet?

On se trzne i kô na silu rastrijezni :

— Eto, sitio sam se . . . pokojne Bare . . . kako j'jadno zaglavila, a ti, eto . . . Kô da t' lipša sADBINA. Udal se, pa sadikar skrbiš eto i za se i za dičicu, za tvog muža i tvog apu . . . Pa eto . . . dalo m' se na žô za Barom . . . tako od misli. A ni' mi ništa . . . ništa. Ne boj' se, dite, Jedro . . . draga moja Jedro.

*

Sutra dan proslavili su sv. Luciju ko najveću svetkovinu, stan okitili martinjakom*) žutim, bijelim i crvenim, fuksijama kasnim i šuškavcem**.) Jedra i bać' Kodaja obukli se u svečano ruho, upalili kandilce i cijeli dan svetkovali u spomen pokojne Bare i hrastovoga — stana.

VLAĐIMIR BECIĆ :

ST. 7.

*) Kasno jesensko cvijeće slično »lijepoj Katî«.

**) Šuškavac = sunčanica.

ZA ODSUĆA

Ljetna i tiha noć . . . Blijede mjeseceve zrake prepleću se iza onih mliječnih oblaka i šuškaju sočnim zaprašenim jabukovim lišćem i samo lavež — onaj hraptavi i neugodni lavež pasa kida ovu mekanu tišinu — — —

Katica Kostajina onako zaogrnjena u neku čupavu vunenu maramu — kô prava sablast — samo što se dotakla nekoliko puta zemlje i ošuknula nogama po prašini, preleti oprezno preko puta iz vlastelinske kuće u svoj kiljer. Polako . . . sasma neopazice otvori vrata, pritvori naglo i baci se na razastrto čebe. Kako je bila još sva zažarena i topla u tijelu od strasnih cijelova i zagrljaja, stala se premetati s jedne na drugu stranu i onako u onom klonulom ugodnom čuvstvu, od kojega svaka žilica omločavi, a ipak drhće i trepti i uzburkana krv smiruje se polako... stala na silu zaklapati vjegje. Stiskala je kapke očiju a rukom dragala uzburkane grudi . . .

A mekana i tiha ljetna noć uvlačila se u selo, dok su mjeseceve zrake izrazitijom blijedoćom prodirale kroz malena okanca i rasvjetljivale svaki ugao malene izbe. U kiljeru Katice — jedre i mlade snaše — bilo je tako tiho, tiho . . . da se je čuo svaki njezin udisaj, svaki njezin dah, koji je izgarao od pripajene unutarnje vatruštine, koja i pali i peče i žeže . . .

— Zašto to danas . . . pa baš čitav bogovetni dan? 'Ko će' to znati osim mene i njega — 'kô?! . . . I dok je sve više i naglje nestajalo ono lagodno i bezbrižno čuvstvo, dotle se

uvlačio u njezinu dušu neki strah, koji ju stao sputavati i njoj se pričini kô da je muha i uletjela u paučinu, a pauk sada, gdje ju ima, stao brže još oko nje povlačiti one — ali ne tanane svilene niti — već: jako, debelo laneno konopljê, pa sada ona otuda ni makac . . . nikuda.

U takovim mislima postalo joj nesnosno u onoj zagušljivoj sobici, osjećala je sve veći umor u čitavomu tijelu i odjednoč pozlilo joj i opeta . . .

To ju dovede u časoviti očaj.

— Za Boga . . . Isuse . . . da nisam — — Ne, ne . . . Al' ako je ipak — â?! . . . A-a-kô . . . — i ona klone.

Ovako nepomično, bez misli i bez osjećaja probdjela je neko vrijeme. Ležala je onako razgaljenih prsiju, koje poigravahu prpošno i čudno, a kad se osvijestila i prijašnja jakost povratila, sjedne na postelji i prebaci gojne noge jednu preko druge, a lice zabuši u oba dlana.

— Ne, ne . . . Al' ako . . . pa—pa . . . ako i je . . . šta j' onda . . . — i nešto, što je do sada ležalo mrtvo i tvrdim snom uspavano u njezinoj duši, stalo se buditi i ušutkavati savjest. Uzdiglo se nad sve i zavladalo cijelim njezinim bićem . . . Pa neka, neka . . . šta m' kô može — â?! . . . I Katica kô ljutita tresne petom o zaslon kreveta tako jako, da je zatutnilo muklo i odjeknulo jako. U nekoliko časaka promijenila se jako. Ono se vedro lice namrgodilo i poprimilo nekakav otresiti izražaj i nešto, što je odagnalo svu njezinu žensku nježnost. Ćud joj postala opora i neosjetljiva, a čuvstvu kajanja ni traga.

— Pa i čemu, da ubijam sama svoj život? Mlada sam, pa treba da s' naužijem . . . tak' rade druge, a tako i Kostaja tamo negdje u kasarni. Tamo . . . svi tako, sam ne on . . . On je gospod'ni, pa nij' taki . . . Kod njega sve ljepše, a i samnom on milije . . . samo — — tu prekine naglo i nehotice stane svoje oblo tijelo ogledavati i u onom sumraku blijediti sve jače i napinjati vid, da li će uočiti kakav sumnjivi trag . . .

To ju sada stalo mučiti. I čim je više razmišljala o današnjemu danu, tim joj je dolazio u misli njezin Kostaja, za kojega ona ne osjećaše više ni mrvu ljubavi niti samilosti, a ipak je on njezin zakonito vjenčani muž. Jedva je proteklo tri mjeseca

— tri cigla mjeseca, a tolika promjena . . . I ona se baci u prošlost.

Bilo to baš nekoliko dana poslije Duhova — dan stavnje.

— Što će' ja onda . . . kuku mene . . . ak' tebe uzmu na tri godine . . . jadna moja mājo . . . ?! . . .

— Ne će' to biti, ajā; . . . nemoj golubice da s' žalostiš! Pusti' će oni, kad ja kažem, da me boli u nogama. Ta 'oće . . . valjda znadu za Boga i dušu . . .

U jutro rano krenuo kolima Kostaja sa ocem u grad. Katice udarila u plač, pa lije suze kō jesenska kiša. Oko dvanaest sati eto oca bez Kostaje.

— A 'di je — apo — šta j' — Ko—ko—stajom? . . . Šta j' — kaž' — apo — tako t' Boga . . .

A otac slegne samo ramenima, pa dalje ispreže konje.

Onda ga je ona onako grčevitim vriskom, ne mogavši dulje čekati, podrmlala za rame i objesila mu se oko vrata.

— Apo, dragi moj apo . . . je l' da su ga — —

— 'Esu.

— Pa ipak?! . . .

— Adā.

Pô sata kasnije imala cijela kuća s njome posla, da ju umire. Jedan pazio na vrata, drugi čuvario gjermu, da ne bi u bunar, a ona samo u plač, pa sve čupa kosu i razdire ruho. Tek predveče, kada se Kostaja povratio sa zakletve, smirila se nešto u njegovom naručju.

1. kolovoza on je otisao. Isprva je Kostaja pisao češće, a svaki put završio: Ak' Bog da, do Božića s' vidimo . . . Onda će' mo opet nekol'ko dana bit' u ljubavi svoji. Grli i ljubi te samo tvoj — — Kostaja.

Vrijeme odmicalo.

Jedina utjeha bijaše joj pismo. Ona njezina jaka narav primirila se na oko, ali srce, ono sedamnaestgodišnje srce . . .

I jedva počela berba, a ona — ne dobivši već više tjedana glasa iz grada — — pogje sama jednoga jutra do svoga Kostaje.

— Gad . . . gad i sto puta gad, gad . . . gâ—âd . . . izusti glasno i sva razbjeošnjena na onom krevetu. Ona plane kō munja i od nekadašnje tihe Katice postane ričuća lavica. To — to je krivo, da to . . . i ona se ponovno baci na jastuk

. . . U gradu je susrela Kostaja, a s njime nekakvu na gradsko odjevenu, dobrano u godinama već, žensku. Njega je jedva prepoznala u onom carskome odijelu. On se na brzu ruku snašao i šapnuo svojoj pratilici samo nekoliko riječi, a ova se uz cerekanje odstranila, dočim je Katica zabezknuto samo stajala.

— Kako j' kod kuće? Kako ti? 'Oš skoro kući — è?!

Ona na sve ni mukajet. Nešto ju stegnulo u grlu, pa u grudima i -- nije mogla. Šutila kô kamen i tako se s njime i rastala. Kada se vraćala kući, stala je teturati kô pijana, a u glavi sve šumi i vrije . . . samo da ne pukne. Kod kuće ispri-povijedi na brzu ruku, da je Kostaja zdrav, da sve pozdravlja, dok u njoj sve se kida i ledeni.

Poslije nekoliko dana eto pisma iz grada. Katica samo pre-križi naslov i na drugoj strani napiše: »Podaj ti to onoj cu-rendi, a ne meni!« Metne u drugi zamot i odšalje natrag. Drugi put opet, a treći put opet. Poslije on nije ni pisao, a ona o tom nikom ni bele . . .

Kad on tako, pa č' i ja — — —

Tako i bilo.

Jedne večeri, kada je bila u nadnici kod vlastelinstva, bila isplata. Svi odoše po plaću, a ona zaostala još u poslu.

A mrak bivao sve gušći i veseli činovnik opazivši ju u vrtu pogje ravno do nje. Išao je nesigurno i teturajući. Prepo-znavši ju, zafićuka obijesno, a onda se čuo samo zvonki pijev i refren neke slavonske pjesme, a on je zgodno upleo na koncu kitice njezino ime: Katice . . . Katice . . .

Ona je stajala nepomično.

— Budi pametna . . . eto vidiš . . . ja — i on joj se sve više približavao i jezik mu se zapletavao jače, a onaj topli dah iz ustiju strujio je na mahove tako toplo . . . tako zamamljivo.

Ona je bila kô opojena. Ni rječcu nije danula, već je pošla za njim . . . skrenula iz jednoga u drugi život — — —

Sutradan ustala kô i obično sva kô satrvena i slomljena. Oči joj bijahu podbuhle i široki crni kolobari pružili se do slijepočica, a pod srcem, duboko tarro pod srcem nešto joj šaptalo zamamljivo i vuklo u onu vlatelinsku kuću . . . I što je više

ginuo dan i stalo se zamračivati, to se ona osjećala — premajka od jedva nekoliko tek dana — življom i vedrijom. Pa kad bi onamo oko desete u noći do njezinoga kiljera dozujio pisutljivi zvuk fićuką, onda bi u njoj uzavrilo, krv bi šiknula iz žila u glavu i projezdila cijelim tijelom, a velika, neobuzdana strast je samia otvarala vrata od kiljera — — —

— Šta m' 'kô može . . . mlada sam. Pa i čemu, da ubijam sama svoj život?! . . .

• Ona kô munja preleti preko puta.

JOSIP ANSCHAU:

SA PAŠE.

GJUKA

Kad je bilo vrijeme da se posije, onda je obično došao u narodnoj surki s kapom na glavi i zatražio sjeme. Na badnjak b' donio malo pečenice kao milošće, a inače je rijetko zalazio u moj dom. Ja sam ga doduše više puta pozivao, neka dogje na čašicu razgovora, ali on ni blizu. Jedino kada bih poručio, da dogje, jer imam s njim važnoga divana, došao bi službeno i odmah ravno preda me!

— Eto, poslali ste . . . indi evo me . . . Što zapovidate?

Ako sam trebao kola, onda bi on već unaprijeda obećao da će me poslužiti.

— Kako ja ne b' vas, gospod'ne . . . adà, bome, našega učitelja. 'Oće Gjuka, oće . . .

— Ali zastalno!

— Zastalno . . .

— U pet sati želio bih da krenemo.

— U pet sati. Vaša želja — meni kô zapovid . . . U pet sati . . .

Svanulo. Ja pripravio malo dobre kapljice, obukao se, pa čekam. Odbija pet sati. Otvorim kapiju i nestrpljivo izgledam Gjuku . . . Kola još nema, a ni glasa kakovome drndanju. Prošlo već i pô šesta, a Gjuke nema. Kad u neke oko sedme, — ide Gjuka, ali bez kola.

— Ajoj, gospod'ne . . . a — joj — —

— Što je Gjuka, što se dogodilo?

— Zlo, gospod'ne, zlo . . . Već ako ćete, sitio se jutros, kad sam konje upregao, da nam valja po taracu, a konji nisu

potkovani, pa stao obilaziti kovače, ali ovi ne će pa ne će na dug, a u me novaca nema . . . A što čete, eto, gospod'ne . . . zlo. Već dajte mi jednu vorintu, pa 'oće kovačev kalfa; odma' ćemo se voziti, ama kô sveti Ilija . . . 'Oćete l' — à? . . .

Što sam mogao ino već da pristanem, premda sam pod tu cijenu mogao dobiti i dvoja kola bez moljakanja.

*

A pio naš Gjuka — pio »kô guja«. Nije mu mnogo trebalo i on se teturao kô rasklimani kotač. Pametniji u selu govorili mu: Neinoj, bud' pametan . . . Pij — ali pij kô čoek. Kad znaš, da t' dost, a ti nemoj više, čuvaj svoje zdravlje . . . Al Gjuka samo cmokne jezikom kô da guta špiru i opsuje: Tentala mu . . . a šta vi znate, kad je meni dosta . . . Ha — ha — ha.. Tentala mu . . .

*

Nadošao i mjesec srpanj. Žito urodilo, da ne može bolje. Ambari puni, a moj poličar Gjuka poručio po me, da dogjem mjeriti žito. Bijaše to tada, kad su mu bili već otkrojeni dani. O Petrovu bio naime na vašaru, pa vraćajući se kući, zakrene naglo s druma na staroputinu, kola na jednu stranu prevagnu, a kako je bio malo pripit, prevagne i on i padne pod konje bez svijesti. Ljudi se strkali, posadili ga na kola i dovezli kući. Li-ječili ga i bilo mu bolje poslije nekoliko dana, ali on se — štono se kaže: vukao i jedva dizao pete.

Došo ja k njemu i izmjerili mi žito. Pola meni, a pola njemu i još mu moradoh dati dva mjerova više za pozajmljeno sjeme. Obavili mi to sve u redu. Meni se prohtjelo odmah prodati moje žito, dok je još u cijeni, ali nema kola, a Gjuka ne će da vozi ni za živu glavu.

— Ne mogu, eto vidite: traljav mi život, ne vridi ni pô lule — —

Ja se snuždlio otkle kola? A prodati moram, jer žito u cijeni, a valaj treba i novaca . . .

— Dederte, Gjuka, poslužite me. Evo pô mjerova.

Ali on — o da ste ga vidjeli! — sav se usplahirio, razbjesnio; stao preda me i raskolačio oči.

— Šta, zar ja? . . . Pa od vas . . . našega učitelja . . . Jok! Ajà! . . . i okrenuvši se postrance kao da koga traži za-

vikne: Toma, — Toma — ej! . . . Preži . . . ma 'oču voziti učiteljevo žito u mlin . . . Toma — ej — — —

Kada smo natovarili jedno osamnaest punih vreća, stanem ja smisljati, a gdje će ja sjedjeti. Za sjedalo ne bijaše mjesta, a sjesti onako na vreće nije mi se dalo. Poznaju me tamo u gradu, a i — da budem iskren — bilo me stid . . .

A moj Gjuka sjeo već na jednu vreću i pita: 'Oć' mo li — à?! . . .

— Hoćemo — i meni ne bijaše druge, već i ja sio nuz njega na vreću. Kako mi je bilo pri duši, možete si pomisliti. Pa ono drndanje slijeva nadesno . . . Ali i ja se sjetim one: Poklonitomu konju ne gledaj zube.

Prodao srećno i turio banke u džep, pa će kući. Čuvši Gjuka, da je žito u cijeni, naspomene, da ima pod sijenom na kolima i on jedno četiri vreće.

Gjuka mudrova ovako: ponijet će on (učitelj) ni znati, pa ako cijena niska — ne će prodati; je li cijena dobra — reći će mu i prodati.

Tako i bilo.

Vraćajući se kući, jadikovao moj Gjuka, što nije povezao više svojega žita, kad je sada dobra cijena, a bogzna, ne će li do sutra pasti, i on kao razlučen žvigne bičem, a čilaši potegoste jače. Drn . . . drn . . . drn . . . samo je odzvanjalo muklo, a kad bi nabasali na kakovu jarugu ili duboki vagaš, prevrnili bi se oba u kolima i potresli i dušu. Ali ja sam se tješio: poslužuje*) me . . . poklonjenom konju ne . . .

Došli mi natrag u selo. Ja čisto zaboravio, da me onako dobro protresao, pa ga pohvalim:

— Evala vam, Gjuka, baš ste me poštено poslužili. Nego (i zapitam onako od običaja) što sam vam dužan?

— A što mi date, — brzo će on preko moga iščekivanja. Ja sam se začudio. Kad sam mu ono prije vožnje ponudio, mal da me nije ispsovao, a gle ti njega sada . . . Meglutim ja stisnuo zube, mašim se u džep i pružim mu krunu.

— Ajà . . . ne ćemo tako . . . ne ćemo . . . Ajà . . .

— Evo vam još jedna, i da pokažem, da me to srdi, iskocim iz kola. Ali on za mnom, pa će nježno i milo :

---

*) »poslužiti koga kolima« kaže naš hrvatski narod, kada koga besplatno vozi. Roditelji školske djece osobitom radošću to čine svojemu učitelju.

— Gospod'ne . . . oprostite . . . Znate: taka su vrimena. Ni brat bratu ne c' zabadava . . . taka s' vrimena . . . i naklonivši se duboko, skoči kao zec i potjera kući svoje čilaše . . .

Kad sam ga drugi put iza toga sreo, a ja c' da se našalim:

— Gjuka!

— A — â? . . .

— Hoćete li me voziti u grad? Imam posla

— 'Oću . . . kako ne b' ja vas, našega učitelja . . . 'oću, tako mi . . .

— A pošto?

— Šta? . . . Šta? . . . Zar ja? . . . Pa od Vas . . . o tentala mu . . . i on stao po svome, da »gdje bi on meni učinio što, pa još za plaću — on, Gjuka — — —«

Tri mjeseca iza toga — bila baš subota — i po mene poručio Gjuka da dogjem, pa da se pogodimo radi sjemena. Vrijeme je, da se posije žito. On da je jako slab, pa ne može do mene.

Moglo je biti oko devete, kad začujem da zvoni veliko crkveno zvono . . . bim—bâm, bim—bâm, bim . . . Umro netko. Pa baš tri puta. Mora da je odrasli muškarac, i ja upravim svoje korake malenoj potleušici.

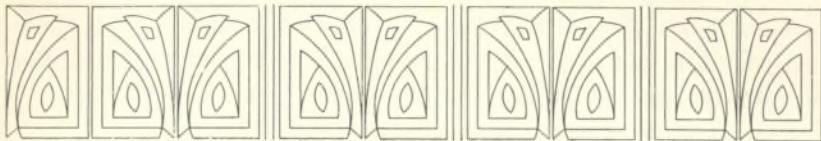
Umr'o Gjuka.

— Zar Gjuka?! — i ja se obeznamim. Nisam htio vjerovati. I nehotice sjetim se zadnje zgode i bilo mi je žao, da zaplačem.

. . . Na odugačkom stolu ležao Gjuka ukočen, leden. Onaj isti Gjuka sa posmjehom svegj na licu, kô da mi šapće: 'Oću . . . kako ne bi' ja vas . . . našega učitelja . . . 'oću . . . Tomo, ej! . . . preži . . .

Od žene njegove dočuo sam, da ga udarila kap.

SOJA

Sjeća se kô da je bilo jučer . . . eto: Ljeto, ono toplo ljeto uvuklo se i u njegovu nisku, neznatnu kućicu. Sunce pripiče, a okno samo da ne pukne od vrućine. A tekar prošla deveta o jutru . . . deveta, a tolika zapara. Oni tanki sunčani traci, što se motaju i igraju po užarenom uzduhu, provukli se i kroz njegov zahukani prozorčić, pružili se preko hrpe jastuka i velike perine, pa se žute . . . žute . . . — Bože i Gospode! — kô da je proliveno zlato. Baš tako.

Stalo u to odbijati s crkve pola na deveta, a naš Tuna Čauadžija uzvrpoljio se i stao nemirno poigravati na nožnim prstima . . . kô da je na iglama.

A vani lupaju s vrati. Šuškanje, šaputanje uz nemirilo još jače Tunu i on htjeo već da učini kraj toj neizvjesnosti, ali — — — Mê — mê — mê — êêê . . .

— A — â; dakle je došlo . . . i on porumeni preko ušiju. Dakle je došlo . . . progungjao nekoliko puta očito zadovoljan sam sobom. Sad samo što je? Je li dečko (to je u ovo zadnje vrijeme uvijek najprije mislio) ili je, ne, ne . . . ili je — cura. Pri tom je naškubio usne i sve čekao, da ga već jednom zovu, pa bilo što mu drago, samo da zna. Ovako živjeti još pô dana . . . gjaba ti na svemu.

Prvo dijete ili kako je on običao reći: prva pokora.

Čuo Tuna, da se to isprva samo dere i vrišći, da sve zidovi od kiljera pucaju. Pa treba to onda malo i pozibati, ako 'oš imati mira. He — he — he . . . Ali nij' to ni šala biti dâdo,

pa kada odraste ono — onako godina i pô staro — pa stane
čevrljati: apa, apa . . . pa samo: apa . . . duša ti se kô vosak
na vatri rastapa od milja. — He — he — hê . . .

— Tunice, Tunice Tanadžija!

— A — á? Šta j' ? Šta ? ! — —

A baba Draga tek što je pružila kroz otvoreno okance, izvuće već glavu i odšantuca u kiljer.

— Tunice, Tunice Tanadžija! . . . samo je piskutljivo kli-
caja. Od' brže . . . od' pa vidi . . . Tuni — cê . . .

A kad on unutra a babica:

— Eto — i namigne kô u šali — eto, da . . . dobio s' — curu pa baš curu

Tanadžija došao kô u nepriliku. Nije mislio u tomu trenu ništa, samo je gledao, kako se ono u koritu nešto crveno kôkuhanj rak koprca, a kiljerom odzvanja vršak i plač . . . vrvišći, vrišći, vrišći . . .

11

Malena Soja rasla kô kopriva. Pa kad ono Tuna sa soldaćije kući, a ona taman oko njega pa sve: apa, apa, apa . . . Nije on ni opazio, kako to curče sve jače, ljepše, veće, a on nekud od silnoga posla, pa i godinâ stâri, prelazi iz godine u godinu, a žena mu ne rodi sina, a ni cure.

Isprva mu bilo žao.

— Id' bolan, Tuno, . . . eto ja dobio sina Mitru To t' je dečko, valaj kô dren . . .

111

— Baja Tanadžija, moram ti se pofaliti . . . moram. Moja ti Nana rodila trećega . . . pa što misliš, adà; sin opet, radosna mi maja. Budne l' još taki devet — carska vreća dukata ne fali . . . Boga mi — ne fali — — — — — — — — — — —

Nadošla i jesen . . . šestnaesta Sojina jesen. Cure u selu oživile, postale nekud kô prave pravcate cure. A ona topla krv, koja u to doba šika na crvenim usnama i kroz tanane žilice, prepleće po mlijekočnom obrazu — postala još crvenija, toplijia.

Pa kad osvane subota, pa da se po starom adetu pred
crkvom pomeće: prava graja, osinjak.

Nema toga momka, koji će da se došulja do cura, pa da
ašikuje s njima . . . nema ga, ne. Samo Soja pomeće uz tarabu,
šuti, pa kad svrši ide ravno kući.

— Ma Sojo, šta t' je? 'es ti živa? Ona, da počaže, da joj nije ništa, samo otpovrne onako na silu:

— Nemoj . . . ta nj' baš tako . . . znaš . . .

— Je l' valjda Niketa — —

— Kaki Niketa! Nikica, Nikica, Nikica . . . Golubica bila . . . dušice . . . je l' tako, Sojko, a--â?! . . .

Ona se smela, pa brže kući.

Vidio to i Tuna ako i nosi na legjima trideset i šestu — ma nije on još mlohavi starac, da ne zna što j' to — kako se ono kaže — ljubezni, draga, dragi . . .

Postala ona još tiša u nedjelju poslije večernje. Druge cure otisle u kolo, na razgovor, na šetnju, a ona ravno kući . . .

— Apa . . . apa, eto: žuri se . . . dolaze . . . dolaze . . .

— I eto — kô da gleda — dolaze: stari Damja, pa nje-gova žena Aga, i baš u najsvečanijem rulu U maramici nose nešto zamotano i nekud blijegji no obično Kad Tuna čuo što i kako —

— Sojô . . . Sojô . . . Nos' rakije, nos' brže dë, Sojo . . . od radosti jedva divanio.

A onda druge nedjelje, kada je ona sjedila uz gjuvegiju, lijepoga Nikicu, pa sve ispod oka pogledavala na nj, na prsten, pa Nikicu, na onu šamiju, koju pripraviše čim dvanaesta od-kucne, onda . . .

Njemu se još i sada smrači u očima na toj pomisli, on zatetura i da ne upadne, hvata se grede, petnjaka i što mu je već najbliže.

Kad dvanaesta odbijala, odbijala i Nikici zadnja . . . udarila ga kap.

Soja da poludi. I da nije bilo toliko gosti, ona bi ravno u bunar ili u potok . . .

Ovako od sada: ni žena, ni djevojka.

KADA SE LJUBI . . .

I.

Kupili sijeno.

Tuna povlačio lijeno dugačke grablje i više prosipao, već što bi drvenim zupcima sakupio.

Žega sunca već utihla i trebalo se požuriti, da se dogotove bagljići.

— — Bagljići . . . ej, bagljići . . . i Tuni se sve činilo, da nisu kô lani. Nisu ne . . . nisu nikada. Kô j' to vidio toliko trpati u jedan, pa 'oš 'nako u éoškove? . . . Odahnu malo.

S onu stranu Karašice bilo je veselo.

Livada kućegospodara Koje Kovačevića, zvana »ciganica«, pružila se kô veliki nepregledni zeleni sag, utkan šarenim poljskim cvijećem, a korito bistre Karašice kô da ju umiva. Zaglušna vika obijesnih jedrih snašâ, pa stidljivih djevojaka i struganje grabalja preko busa pri sabiranju sijena odzvanjaše sve jače. Zastala bi, kada bi malo udarili u »važni« divan.

Tuna da baš ne zaostane u poslu, prignuo življe i kupio brže. Za čas dostiže on i najbrže, a dotle nadošla i kola.

Isprva je prebirao misli samo o sebi. Šutio je kô kamen, a srce mu samo da ne pukne i ne rastrga rasgaljena prsa. Prikrivajući bol potištenog srca, kimaše tobože glavom, kao da bagljići nisu kô lani.

— Nije, duše m' moje . . . nije pa — — izusti s uzdahom glasno, samo da dade oduška svojoj bolnoj duši. Da ga je tko zapitao zašto, ne bi znao odgovoriti. Šutio bi i dalje grčio pest

Zašto? To se on nikada ne pita, pa ni danas. Nu u ovom času osjeti, dâ dalje šutiti ne može.

— Nek oni kažu, što 'oće . . . ne bilo ih . . . Nisam ni ja, adâ, baš nikô u kući. Kaz't éu ja i starom u brk . . . 'oću, boga mi . . . pa bio makar svemu kraj. Nek bude! Što prije to bolje. Čekat' dulje nit' 'oću, nit' mogu. Nek i oni znadu, da boli . . . jako . . . tu — i Tuna se kô u besanici maši rukom za lijevu stranu prsiju. Tu — tu boli . . . osićam, da nešto vrije, ključa . . .

— Šta j', Tuno . . . ?

— Tuno — a — à . . . zaviknuše u isto vrijeme dvije brbljave snaše.

— Jal' pipaš tu — —

— Onu tvoju — —

— Golubicu Angju?! . . .

Tuna samo ošine okom jednu, pa drugu.

— No, Tuno . . .

— A 'di j' Angja?!

Kad su vigjele, da se on ljuti, a one udri još objesnije:

— Baš je lip bagljić — —

— Lipši j' već lane — —

— Nemojte, da — — jezik vam — — da Bog do — — Što?! . . . Nije pa — — i Tuna od jarosti nije mogao da saspe na njih sve što je htjeo, već tresnu grabljama o ledinu, da su svi zupci poispadali, a držak puknuo kô puška.

Nešto kasnije bilo mu žao, što je to učinio. Srce mu nije moglo podnijeti, da učini nešto, što po zakonu i pravdi božjoj nije lijepo. Istina, i ženske su tomu donekle krive. I Tuna duševno rasejan, a od posla umoran, povuče se na obalu Karašice, samo da ga obijesna mlagarija još na veće zlo ne navede.

Kako je bio u zadnje doba razdražljiv godila mu je samoća. Godila mu tim više što u tom čitavom društvu ne bijaše ono, za čim je žudio. Znao je dobro, da s njim zbijaju šalu i da mu se isprdavaju gdje samo mogu. To ga boli — —

— Da, da . . . o tom ne smi'm ni da pisnem . . . poturčili bi me. A šta j' ona njima skrivila — ona, moja dobra dušica Angja, koja valjda ni muvu još uvridila nije. Šta nju uvik tol'ko napadivaju? Uh! To — ô . . . ne — ne mogu više, ne — — I Tuna i opeta planuo. Vratne mu žile nabrekle, a uzavrela krv

stala sve igrati i paliti kô živa žeravka. Grudi mu se nadimale, a podkrvne oči zaklještire.

-- O Anglo . . . Anglo . . .

Tuna se još neko vrijeme borio, a kada kola i radenici kući krenuše, pogje i on za njima.

Približavao se selu i koracao teško, umorno. Promišljajući o današnjem danu, o radu, pa o sebi, sjećao se svegj Angje i bilo mu je nekud neobično žao, što nije današnji dan ispaо kao ono lanjske godine.

Bagljići . . . ti su ga mučili i najviše podsjećali na Angju.

— Da j' bila ona, bili lipši . . . bi, duše mi. A 'vako . . . Sjeti se bolno brbljavih snaša, kako mu posprdljivo spomenuše i Angju i bagljiće . . .

II.

Tunin otac Kojo, kućegospodar najimućnije zadruge, prije godinu dana, baš nekako u to doba, kupio sijeno. Rabote bilo dosta al on htjeo da se pokaže darežljiv, pa će svojim zadru-garima: Ljudi, sutra rano . . . Treba zasukati rukave, treba ura-niti pred ranje. Treba dâ. Pa onda, ajde dè . . . sirota j' ona i 'nako, pa nek' nešt' zasluži. Bit' će nam za dušu, 'oče . . . Zovni ti, dè, Tuno . . . Angju Adamovu u nadnicu. Zovni ju, da kupi s nama. Neka s' i ona malo proveseli.

Tuni zaigralo srce. Gledao on rado Angju — mà ona nikoga, a najmanje njega — gazdinskog Tunu. Jednom joj sav zbumjen istinski i slatko rekao: Anglo . . . nemoj tako . . . vi's . . . ja samo tebe . . . samo mi s' ti . . . mi—liš . . . Anglo . . .

— Ne virujem . . . ne mogu. Ti s' gazdinski, a ja sirota. To ne mož' nikad' biti . . . i ne će. Ne, ne . . . branila se Angja i protiva svoje volje.

Nemalo se začudila, kad ju pozvaše kô za sutra na ispo-maganje. Ta vijest ju sasvim iznenadi, ali u prvi mah obradova. Tuna sam došao po nju! Sutradan zorom, kada je trebala poći, stala se skanjivati. Sjetila se prvog susretaja, pa ono o njegovom soju i već htjede da ne ide Ali joj se opet pojavi onaj drugi pritajeni slatki glas, koji joj govoraše: idi, idi . . .

I ona pošla.

Bila baš u istom redu, gdje i Tuna. Kupili su neutrudivo. Tuni sve gorili obrazi, a oči samo da ne iskoče za Angjom. Govorio on s njome malo, ali za to tamo u grudima . . . Po-

slijе, kada se god sjetio toga dana, prostrujio bi kroz njegovo tijelo neki rajske osjećaj . . . nešto, što mu je podavalо snagu i novi život i u kojem mu se i najsuroviji čovjek činjaše nedužan kô janje.

Drugčije bijaše u Angjinoj duši. Ona je bila čvrsto uvjereni, da i ako joj se i mili Tuna — od toga može biti samo njoj ruglo i sramota, jer je ona siroče, neugledna, a on gazdinskega soja. On jedinac u Koje — onoga ponosnoga Koje, koji znade često ići selom i govoriti: — Šta vi — â?! Kô može sa mnom, da s' omjeri — â?! Ne rodi toga, ajà . . . Kojo gazda čoek . . . 'est, tako j' to bilo i tako ē' to biti . . . 'oće do vika — — —

Oko podneva doušili starom Koji, da njegov Tuna, kô da rado pogledava Angju i štono vele s njome ašikuje.

Za čudo ovaj put Kojo Kovačević samo se posprdo na smijao.

— Ha — ha — ha . . . pa zato j' momak. Valjda ne će u vranciškanere . . . Muško j', pa neka.

Nu kada se malo dublje u to zamislio, namrčio čelo.

— Zar ona golctinja, ona — — pa u moga Tunu . . . i on smrsnuo kroz zube nekoliko krupnih, i da nije bilo oko njega treznijih, bio bi odmah otjerao Angju. Svaku drugu samo ne nju . . .

O svem tom nije znala Angja ništa. Ni onda, kada joj je Tuna na polasku a nebo se već bijaše osulo zvijezdama, stisnuo krepkom svojom desnicom njezinu zdravu ruku.

— Anglo — duše mi, — moje mi maje . . . a glas mu podrhtavaše, dok toplim dahom gukaše Angji svegj iste riječi: Anglo . . . voli me . . . Anglo, mâje mi moje . . . vit' ćeš kô je vira, a kô nevira! Anglo . . .

Ona je doduše, pomišljajući na svoju odluku, odrješito odbijala svaku njegovu, ali srce . . .

III.

Moglo je biti već oko deset sati, kadno je Tuna stigao kući. Pomagači odoše davno kud koji, a zadrugari u svoje kiljere. Stari Kojo čekao sina.

— A—â . . . zar sada?!

Tuna pozdravi, pa će kô malo popostati na pragu. Osjetivši, da ga otac reže očima, ugje odlučno u kuću.

Kojo samo uzdigne glavu, pa se podlakti na stolu.

— Apo . . . ja . . .

— Indi?! A — â?! . . .

— Ja više ne mogu — —

— A šta ti više ne mo'š?! . . .

Tuna zašuti na čas, a onda pocrveni do ušiju.

— Dajte mi Angju . . . bez okolišavanja odrješito izusti

Ja tako više ne ēu i ne mogu — —

— Šta — â?! . . . Ti -- i . . . ?! Kojo se digne sa klupe. Kô gazda u ovoj kući, 'kô — â? Kad ja jedanput za uvik — bum . . . Kojo udari šakom po stolu — kažem: ne! onda tako mora biti. Ona golotinja ne ē' u moju kuću, dok je ove glave na ramenu. Ne ēe, pa ma ispustio dušu . . . I približivši se Tuni, stane ga kukastim kažiprstom lupkati po čelu: Nikada, jes' čuo, junače . . . Iz glave si izbi tu curendu, jal' ēu ja dručačije — — Nis' ti samo paur čoek, već i gazdinski sin . . . gazdinski!

Tuna ne odvratiti ništa, već zgrabi šešir, da će van.

— Jok valaj . . . stan 'oš malo! Eto . . . da . . . već ako 'ćeš, pa ēu — bud' pametan, nis' ti dite! — pa ēu t' isprositi Mikićevu Baricu. Cura j' to od oka . . . a i ne fali ni para ni ru'a . . . puna j' kuća i dobar soj. Indi, Tuna, sad mi kaži po duši! . . .

Tuna se zagledao u hrastove grede i pred suznom sjenom ukaže mu se dražesno lišće Angje.

— Indi? . . . nestrpljivo upita otac.

Tuna se trgne.

— Ne ē' ništa.

— Kako ništa? Kako — â?! . . . 'Es ti lud, smušen — šta li? — i Kojo plane. A da šta bi ti — šta?!

I dok je stari sve oštريje grmio, dohvati se Tuna vratiju i umače

* * *

Lutao je kô bez glave. U prsima mu se kô nešto kidalo i lomilo. Zaustavio se tek na drvenom mostu, koji vodi od paromlina preko duboke strane Karašice. Tu se Karašica kô ulje lijeno valja naprijed i požudno guta slab titraj trakova zlaćanih zvjezdica.

— Angjo . . . Angjo . . . odjeknu mu bolni glas. I bes-
svjesno se prislonivši o naslon mosta, odjednom se uprepasti.
Poskoči kao pomaran. Uzdrhtalim rukama trô si zamagljene
oči. Skoro da se smosta survao.

— Jest Angjo — ti s' to . . . ti . . . — zajauka nesretni
Tuna, prepoznavši iz vode provirujuće ruke svoje Angje.

— Zoveš me u svoj zagrljaj, moja Angjo . . . Evo me...
Još tužna jeka posljednjeg izdaha utopljenika razbijaše
noćnu tišinu, a valovi duboke vode podrhtavahu i šaputahu
dugo u noć neku čudnu priču o požrtvovnoj ljubavi — — —

JOSIP ANSCHAU:

VODENICE.

DVIJE DRUGE

Skutriše se na onoj mokroj ledini uz jarak pa se šćućurile kô u klupko od zime . . . Moglo je biti oko pô na treću, a već se uvlačio onaj nesnosni mir i lijeno vukao kroz selo, a za njim padala ona kô zamućena i zagasita zimnja magla. Ševe obijesno kljuvale po čvorastim grudama skoraviti busa na staroputini voznoga puta, prebirale po rasipanom sijenu . . . i samo od časa na čas odmniye onaj piskutljivi i reski ševin čurlik kô glas sitnoga zvonceta, kada se naglo zazvoni, a onda opet ustoja se monotona i nesnosna tišina, dok je ne prodrma i ne rastrese nanovo čurlik ili drndanje rasklimanih kola, kojih točkovi padaju iz vagaša u vagaš — —

— Pa 'el' t' ž'ô?!

Čupava Bela samo kimne glavom, a onda se pomakne na ledini.

— Pa 'el' to baš 'nako i bilo? 'Nako, kô bać Roko što baja — â?!

Čupava Bela i opeta samo slušaše, a u malenoj glavici premišljavaše. Silila se, da što bolje pronikne u svom istraživanju, a onda će ona već sve to razjasniti Petri.

— Znadem ja to sve . . . sve.

I ono o »ajduku«? —

— I ono o »ajduku« znam . . . indi. Ja s' ga i vid'la . . . 'esam bome. Ala izgleda . . . ala izgleda. Ma kažem t': kô spržena koka, kô da s' peko. Kažu, da j' to za ono prijašnje . . . da ga j' sveti Antun.

— Jà, jà — â . . .

I Petra sada samo povlagjivaše Beli, a ova se sve zacrvenjela i zažarila u licu od kazivanja. Onako usplashirenoj razvezao joj se jezik i sipala riječi sve na pregršt.

— A pravo m' buđi. Kô j' vidio krasti tugje dobro . . . krasti od sirotâ. Pravi j' to ajduk, ko da i ni' krštena duša.

— Jà, jà — à . . .

Magla bivala sve gušća, a ovo dvoje ni da se makne. I dok je Bela pretresivala do u sitnice svaku stvarcu, Petra je samo povlagjivala, a to je godilo pripovjedačici, i samo da joj ugodi, stala potapšivati svoju drûgu po ramenu i gladiti po licu.

— Kaz't éu ja tebi sve . . . i kak' to bilo i kak' sadikar jauče kô ljuta godina, pa ne smije api ni na oči . . . ni blizu. A da j' bio pametan, sve b' to drukčije bilo i ne b' ništa . . . ni zere oplakivo uz petnjake kô kaki dedak. Ju — u — ú . . .

Bela se nasmije od srca.

— Jà, jà — à . . . ju — u — ú . . .

Sada nastane prigušeni i isprekidani smijeh.

— M — ma — j — ja — u — ju — ú . . . (nije se mogla suzdržati od smijeha) kaž — kažem t — ti — — ju — u — ú . . . Ček — čekaj, sam' malo, dok s' smirim. Sad o'ma . . . eto.

II.

Sa župne crkve odbijalo pet sati. Uz crkvenu ogradu šuljao se Joša, dječarac od kojih osam godina, i u desnoj ruci nosio limenu kanticu za petrolej. Išao u dućan. Putem se kadšto spotakao tako kako o neravni tarac, da je ona limena kantica sve zazvečila. U takovom trenu mali zajaukne bolno i malo popostane, spusti kantu na zemlju i desnom rukom stane poravnjati lijevu.

Kad su ga Bela i Petra spazile, poskoče kao opureno s ledine i onako na pô ozeble pogju mu u susret.

— Kako t' — à?!

— Je l' boli jako?!

Joša se samo nasmije kô preko volje.

— Što b' bilo, zaš' da boli . . . ništa . . . eto. Al' bilo zato slatko ko ćećelema, jal kô alva . . . adà — — — — —

Mali Joša nosio već bijele plundre, povezao se lanenim konopom, a oko vrata nosio vunenu maramu. A inače ga zvali »ajduk«. Kad ga je zato učitelj u školi zapitao: zašto? — on slegao ramenima i onim buljatim očicama samo namigao.

— Znat', gospod'ne učitelju, znat . . . to j' bilo 'vako. Moj apa, istina j' to živa, on mene volio jako . . . jako. Sadikar me više ne mari, a i udara kud stigne . . . 'est baš 'vako. Tu m' neki dan istuko na mrtvo ime, a nizašto Nis' uradio ni bele. Samo što s' bio na pašnjaku i čuvo svinje, a ono t', molimo gospod'ne učitelju, tam' blizu ambar od bogatog Tadaje Kuruzi sve vire iza letava, a mo'e svinje gladne. I onda ja uz'o nekoliko klipova, pa na'ranio svinje . . . da s' okrepe. Et', zato me onda batinao. A pri'e me nosô i dragô i pivô lipu pismu, pa baš menika, i uvik dodavo: »Ajduće moj dragi« . . . Et' tako t', molimo, to bilo — — —

Jutros Joša uranio, pa čim otac i maja otišli na posao — on do banjka. Kako je htio peći jaja, a bio dosta onizak, popne se na banjak. Vatra buktila pod tronošcem, a u kotlu kipila voda. Joša tek što povukao vatraljem malo pepela, pa da će pržiti: — tronožak prevagne na nj, ruka mu se oklizne u žeravku, a onda još prelije kotлом svu vodu po sebi . . .

— Je l' t' боли?!

— Kako t' — â?!

Joša se i opeta nasmije i spusti kantu na zemlju, a desnom rukom privuče lijevu i odgrne rukav.

— Et' nà, pa vite . . .

— Jo — ooo — ô — j — —

Bela i Petra se prestraše i kriknu glasno.

— Od', ja to ne mogu gledat' . . .

— Men' je muka . . .

A Joša se nije ni ozirao na njihove izjave. Pružio on lijevu ruku punu opeklina, koja je izgledala kao sulja i gola badriljica, a s nje visjela koža i meso kô dronjci na poderanomu odijelu. On je i sâm sada još više se junacišo svom djelu, i pomnije ogledavao ruku. Osjećao je doduše neiskazanu jaku bol ali se tješio i sam sebe uvjeravao, da će to za koji dan proći, a onda će on i opeta pržiti jaja

— Otić' će to kô muva kad odleti . . . 'oče da. A onda . . . Joša i nehotice zaokruži okolo sebe, a onda ljutiš spusti ruku, zgrabi kantu sa zemlje i nešto smrši kroz zube.

— Kukavice . . . pobegle . . . val' se boje . . .

* * *

Kada je sutradan poslije podne stupio mjesni učitelj u razred, pred stolom stajala Bela i Petra.

— Molimo, Joša Cvangić ne č' doći više u školu . . . ajà. Baš sadikar od ruke . . . b—baš . . . i oboje prosuzi kô po dogovoru.

Uto se otvore vrata i zvonar zamoli za jednoga dječaka.

— Molim, treba da zvoni »cincila.«*)

DRAGUTIN RENARIĆ

VINJETA 5.

*) »Cincila« = maleno crkveno zvono, kojim se najavljuje smrt djeteta.

DIJETE PRIRODE

Onako zamusan u licu i na rukama, a obučen samo u dugačku hrapavu konopljenu košulju, koja je bila sva iskrpana crnim i zagasite boje zakrpama — trčkao je iz kuće u kuću gologlav i bosonog. Puni obraščići rumenili se tu i tamo, a gdjegdje i tamnjeli uznojene puti, na kojoj je od dana u dan sve to više sjedala ona žutkasta prašina ilovače. Obijesni derančić, odrpanac, mali brbljavi selski muktaš . . .

— Ti s' mala vuc'batina, slatki naš drišljo . . .

— Nis' to ja . . . a — â (to je izgovarao otegnuto i reskim sitnim glasićem, a pri tom mahao debelim prstićima). Ja s' Kuzm-â . . . hâ—â, da, da; . . . 'noga bać' Saje pokoga (pokojnoga) i strin' Jerine Gjene -- dite . . . indi.

— Jà, kad ti to 'vako lipo, onda š' dobit' kalotina. Na.

I tako je on obilazio od kuće do kuće. Kada se smračilo, onda je, tamo gdje je bio, usnuo.

A što je napokon njemu i trebalo? Malo — tek dobar pedalj zemlje. Slamu si je on već sâm izvukao iz plasta. U ljetu je po gotovo njemu bilo lijepo. Onda je bilo voća i na ulici — jela dosta, a za spavanje lako. Pod jesen obilazio oko župnikova oraha, kojega su se grane spustile sve preko ograde i velikoga jarka. Tu je on po cijele dane kupio orahe, katkada se zahitao busom, da i sâm kojega otepe, onda to sve skupio u košuljicu (kao da mu je bila opreg), pa onaj, koji bi mu u zamjenu dao malo gužvare ili lepinje — taj je dobio oraha. Punu košuljicu orahâ.

Da se odveć ne dugočasi, u ljetu je trčkao po Karašici, vijao selske guske, a inače poslije jakoga pljuska sio pred jarak -- ma koji -- i mijasio od blata pogaču ili pravio žemčike (to je bila za njega osobita vrst gužvare).

— Daj m, za orase parče gužvare, znaš 'nake kô jabuka što j' velika, gore ožarita od furune, a doli ravna kô dlan, pa bila od brašna. 'Naku t' meni daj gužvaru. To t' ja ondakar ijem (jedem) i bez leba — a — à . . .

U zimi mu bilo teže. Vani hladno, blato, kaljuže. Karašica zamrznuta, nema nikakovih putova, a on bez opanaka, pa to zebe i hlađi. Nije doduše Kuzma bio od šećera, pa da se raspuzi i od malo vode, ali kada se nema ništa na sebi osim izdrte košuljice — onda tu nema junaka. Pa barem da smije u školu. Tamo lijepo toplo, a on je i onako uvijek snatrio, kako bi тамо najradije i stanovao. On doduše još nije bio u njoj, ali je često zavirio kroz prozore i penjaо se na zid, pa je vidio samo nešto da mnogo toga visi po zidovima, a po sobi same dugačke klupe.

— Al' b' se ja tamo sigrô, pa naganjo s dicom. Oni Matom, što m' uvikar psuje oca, onim bešenjakom (obejšenjakom) Gjericom, što m' nikad ne da parče leba, ni ništa. Pa ondakar 'noga cigu Šandora. E-ê . . . 'noga b' ja zaganjô preko svih sto klupa (on je mislio, da najmanje mora biti jedno sto klupa u školi, kad u nju iz pet sela idu djeca i ženska i muška). Bi, duše m', 'noga bi ja: cigan, cigan tulule -- vodi babu u škule . . . 'Vako oni divane. Al' 'oču ja već jednom njega za šiju . . . ciginu ti čergu — —

* * *

Od malenoga Kuzme izrasao lijepi školar.

Kad je bio dan upisa, došao on sâm, dakako u većoj košulji.

— Doš' i ja, Kuzma, 'noga bać' Saje pokojnoge i — — Sam' nemam para za tablicu, pa pisaljku . . . To će' ja tebi odrediti . . . 'oš?!

Sad je on oživio. Učitelj bio neki starkelja, grbav u legjima, a na nosu s crnim očalima. Nije bio oženjen (biti će, da ga nijedna nije htjela), a vukao zvanje učiteljsko poslije svršene opančarije iz blaženoga vremena (tamo prije jedno četrdeset, ako nije samo manje za nekoliko godina), kad je još bila plaća:

dvanaest srebrnih cvanciga na godinu i par čižama sa kovrčastim i ulaštenim sarama . . . no da, i što još tko od svoje mile volje kao milošće doneše.

Kuzma stupio već prvoga dana megju najbolje. Učio nije — kô ni druga djeca — ništa, već kad je trebalo učitelju naložiti u kuhinji, trijebiti krumpire, donijeti lulu ili oprati zablaćene čižme, pa namočiti u otopljenu mast uljenice žižak — ej, tu je Kuzma bio majstor. U zimi je ostao preko objeda u školi i dijelio, odnosno primao od drugoga kuhanu jaja, skuhani grah, kojega su rezali »škljocom«, katkad i po koji krkeš*), a preko noći spavao na školskoj klupi. Kad je bio pazitelj, onda je obično istukao na mrtvo ime najprije Šandora, onda Matešu, pa Gjuricu . . .

U trećem razredu više učitelj nije mogao opstati s Kuzmom. On ga predloži seoskoj gospodi školskim odbornicima (oni se nazivaju sami »obornicima« još i dan danas) na isključenje, a razlog je bio, što je upraviteljevog sina Mikicu izgrebao noktima po rukama i licu i postao opasan po život dragoga upraviteljeva mezimca, koji je, nota bene, i sâm htio biti u školi ono, što mu je otac u općini.

— Jok, braco!

— Pif — paf — — samo je tutnjilo lijevo, pa desno. Mikica se previjao od boli, a Kuzmana nestalo, kô da je propao u crnu zemlju. Nema ga, pa nema . . .

Isprva se to vodio veliki divan u selu o Kuzmanu, a onda ušutilo i selo i seljaci . . . na sijelu i na prelu.

— Biia m' duša laka, ako j' gdi u šljiviku, a ako j' živ: nek' živi . . . neka.

* * *

Otkad sam u selu, imam čast poznavati, a i danas još — inače vrlo važnu ličnost, barem za mene — dopoldašnjega poštara.

To vam je maleni čovuljak od jedno četrdeset godina, belomusast u licu, a pod nosom strše jedno pet — šest žutih dlačica. O legjima — na čvrstom izbockanom remenu visi velika kožna torba, koju brižljivo strik' Žigoša poslije svakoga vagjenja pisama ključem zaključava.

---

^{*)} Krkeš = krhki kolač.

Bio si je savijestan svojega zvanja i dolazio oko dvanaeste, predao poštu, a tada zapitao:

— Treba l' te maraka, karata, mesa, šta iz apoteke, jal' . . . no da, što već gospod'n zapovida . . .

1. studenoga godine 190 . . . (tada se obično mijenja poštarska služba u manjem selu, ako se isti na njoj zahvaljuje) došao sav poguren i žalostan.

— Ev' sve šta j' bilo za vas . . . pa fala . . . ja s' danaske zadnji puta . . . Moji . . . ne dadu za tu malu plaću . . . (doviva obično 20 K mjesecno, a mora danomice dva puta prevaliti kojih 18 klm), a ipak men' jako ž'o.

* * *

Drugi dan došao drugi. Lijep, živ momak od jedno sedamnaest godina, a kô da je na iglama. Pa ja njemu još ni jednu, — a on meni već dobaci deset pripravljenih. A one oči sve igraju čudno i žegu i pale, demonski dršću.

I mi se pogodili. Posluživati će i mene redovito (premda imamo jednoga, koji redovito služi za živež i ine stvari). I tako to ide i danas, samo što se baš najpriјaznije ne gledamo. On mene kako tako, ali ja njega . . . pa onda kao da se bojim za svoju kožu, a to je i slobodno i dobro, dok još ima vremena.

Bilo nazad nekoliko dana. Nedjelja je . . . Prije večernje.

Ja se zamotao u svoj ogrtač, pa u crkvu.

Pred ogradom stoji Žigoša.

— No kako je, kako . . .

A on samo prijazno kimne glavom, dok se onaj »Falj'n Is's« jedva i čuo. Ali onda se odjednom kao zažario i povuče me za ogrtač.

— Gospod'ne . . . gospodn'e.

Vidio sam mu na licu, da mi ima nešto važnoga kazati.

— Gospodn'e . . . pa zar 'oš dolazi poštar u vašu kuću?

— Dolazi.

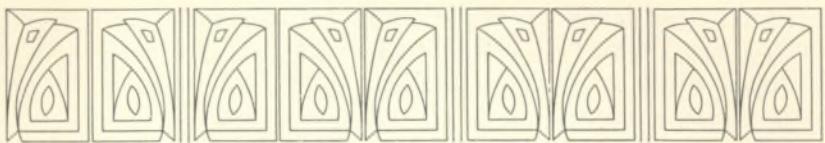
To ga je porazilo. Nije iščekivao jesni odgovor. To ga uostalom nije ni najmanje smelo, već on progungja jače i kô bojažljivo :

— Pa taj juče ubio cigana . . . cigana Šandora . . . znat' 'noga iz našega 'atara. Proburazio ga najpre . . . a onda . . . kažu, da će' ga sudit' na vešala . . . ako j' baš tako bilo. Onda j' revolverom iskido, jal' je revolver sâm . . . cilo pleće i cigo izdan'o o'ma. Prokleta j' to duša, taj Kuzma — —

Htio je još nešto kazati, ali je glas zvona na skup nadjačao Žigôša.

A ja sam toga dana drhtajućim prstima svirao večernjicu i hvatao preko reda i mol i dur. Biti će, da sam se uzrujao . . .

PRVA KOMŠINICA

Bako, bako . . . mi njoj češće, a ona samo zakima važno glavom i poravna crnu maramu oko vrata.

— Idem . . . idem tamo Petrovićevima, adà . . . i šta b' kod kuće uvikar, gdi samo brundaju i 'oće sa mnom da s' inate . . . Pa onda onaj podmukli Mata . . . to će' biti prava lupača kad odraste i 'oće, vidjet ćete . . . taj će' svrš't na višalima. Pa onda opet Imroš . . . o—ooo—ô . . . kaž'te, molim vas, vi našem meštru . . . Znate: Imroš 'oš ide u opetovnu školu, pa nek' on njega malo pritegne . . . Znate . . . — i baka se maši pod opreg, pa izvuće veliku šarenu maramu i stane otirati suze. Znate: drago, drago . . . opet me tuko . . . 'est baš juče pred veće, pa 'oš sa bičem. Ne bilo mu imenu ni traga, ni glasa do krsnoga imena . . . ne bilo. I taj će s Matom na višala . . . sam' ako ne b' bilo 'oš gore — — — — — — — —

. . . Dok ju nismo poznavali, mi smo ju tješili i zapredali razgovor:

— Pa biti će bolje, bako, strpite se . . .

Ali ona na to kô da i ne čuje.

I čim mi njoj više i ona nama.

Jednoga dana, a bilo to polovicom rujna. Mi u bašti, a iz komšiluka dopire isprekidano staračko zapomaganje i plač.

— Da nije baka?

Jedva mi izrekli, a baka ravno našoj ogradi.

— Viš, eto baš sadikar . . . tuko me Mato i Imroš . . . A istina živa i ravna kô dlan. Jutros rano obojica bili u vašoj

bašti, pa tresli jabuke. Napunili pun kiljer. A men' to ž'o, da oni od vas kradu. Nij' to ni Bogu drago . . . I zato sam im kaz'la, da č' to ja vama kaz'ti . . . pa eto. A i 'nako ne čujem skoro ništa, a sadikar me baš udario po uvu.

Baka nam se sažalila. Onako slabunjava već na prvi pogled učinila bi na svakoga svojom bijedom sućustveni utisak i ma da čovjek ima od kamena srce, moralo bi se razmekšati nad njezinom zlom kobi. Možda je to i bio uzrok, da smo ju odsele prijaznije susretali. Još iste večeri došla je i zamolila u nas malo tinte.

— To kažu, da pomaže od gluhoće, a ja ne čujem, ama ni kad najveće zvono zvoni . . . ništa. A tinta, to č' pomoći, samo ak' imate . . .

Više puta znalo proteći po nedjelju dana, a naše bake ni na blizu našoj kući. Njezini sadrugari dašto o tome nisu vodili brigu.

— Šenuta j' baka . . . — i žena kuće-gospodara zadruge migne po nekoliko puta svojim živim očima. Šenuta j' ona i ni vrag s njome ne b' izišo na kraj . . . ne moš ti š njome ništa, kad to nije pametno . . .

— Ali ipak, ona je stara, pa trebalo bi imati obzira, a ne kao vaš Mata i Imra . . .

— Ni' to tako, ajà . . . baka j' gluva kô top, a djeca kô djeca. A ona b' uvik isterivala pravdu . . . e da bome, ne mož togu biti i ne će . . .

A imala ta Jula jezik kô britva. Još jednu da sam prigovorio radi bake, bilo bi trista vraga. Ja zato učutao.

Baka je i nadalje snošljivo gutala i gutala, a njezin dedak kašljucao na klupi pred kućom i vukao se kô živi mrtvac.

— Sam' da njega nema . . . to j' moja pokora, to j' mene ubilo — — A nij' on siroma sâm ni kriv, već baš ta Jula i njen Tomja. To s' guje . . . ti znadu iz čoeka isisavati krv . . . ti, ti . . .

Mi smo dakako samo slušali. Da joj što i kažemo, što to hasni, kad ona ništa ne čuje.

Uza svu njezinu tugu, ona je bila uvijek vesela. Znala se katkada i raznježiti, a tada bi od milinja znala i zaplakati. Taj plač nije ni najmanje sličio onomu plaču, kada bi sva slomljena znala doći da se potuži, kako ju Mata i Imroš tuče, ne, ne; taj plač sličio je srebrenomu zvoncu, koje kô da za nečim žali, što

u istinu nije nikada ni posjedovalo i kao da znade, da je sjećanje i dozivanje toga nečesa, za čime ono žali, uzaludno. Po gotovo sada, gdje koraca jednom nogom u grob. I kolikogod nas je put vidjela, kako mi u ljubavi sprovodimo život vedar i pun nade u bolju budućnost, uvijek nas je pozdravila sva razdragana istom rečenicom. Na jedno deset koračaja u razdaleč, ona je već širila ruke i kao da će nas zagrliti.

— Am' kô dvi golubičice . . . kô dvi grlice . . . Ej, drago, drago . . .

Onda bi stala. Ono vedro staračko lice naoblaci se za čas, vore iskoče jako, oko se zamuti i usnice poplave. I — kô da ju nešto ošinulo, ona se okrene naglo i izčezne ispred naših očiju.

A baš takovi susretaji dogadjali su se često i to ju je kô da odbijalo od nas. Mi smo jasno vidjeći, da ju to još — ta tugja sreća — jače rastužuje. Dakle u njoj još nije utihnuo onaj plamen razžarene i vruće mladosti? Dakle to još kaškada plane?

— To j' otuda, što s' nisam naživila. Čoek moj prvi bio već starac, a ja mlada cura, pa znate vi, kako j' tudikar onda —

A moglo je baki biti već dobranih osamdeset na legjima. Kô djevojka imala dosta imetka, a nikoga tko bi s njome rukovodio. Julin otac kao neki najbolji prijatelj, nagovarao nju gdje je samo mogao, neka se ona priuda u njegovu kuću za njegova braća Matasita.

— Bit će tudikar tebi lipo . . . živiti ćeš kô bubreg u loju.

— A šta onda? Šta s' ja znala, kako j' to u drugom selu, kad su me moji roditelji odranili na salašu gdi nema ni žive duše . . .

I tako se ona priuda svojim imetakom.

Kako je Matasita bio slabunjav i čovjek već u godinama, držao svoju mladu ženu kô pticu u kavezu. Nije smjela ni u polje, ni na sokak, ni u crkvu — ni nikuda.

— A ja plači, pa plači . . . Lila sam suze kô gra', a on meni nikada ni blizu. I to s' kaže onda, da sam bila udata? To — a?! . . .

Onda je Matasita umro. Od njegova brata kćeri stale se jedna za drugom udavati i sve ostale u kući. Zadrugara bilo više već zemlje. Matasitin brat Tamja stao sad oko nje milalititi tako dugo, dok nije sav svoj imetak prepisala njegovim kćerima uz uvjet, da žive s Tamjom doživotno u kući.

A sad nastala graja. Dan na dan eto poruke od popa, da će podići sud, ako se ne rastanu, jer ovako nevjenčano živjeti po crkvenom zakonu nije slobodno. Umjiesala se onda i općina,

Ona je sirota lila suze, a on starkelja Tamja smijulio se u potaji . . . smijulio i napokon postao gospodar nad njom cijelom — — — — —

Već stao pršiti onaj krupni ponjavasti snijeg i staroputina selska raširila se u same kaljuže i mlake. Prama groblju odmicao na kolima mrtvački lijes, a kraj njega čučila — baka. Sjedila je sva nagrešpana, koju je život nemilo izubijao, a da joj nije dao okusiti ni mrve slasti . . .

Još iste večeri došla sva zaplakana i stala braniti svoga
Tomiju . . .

— Bog mu podo pokoj duši . . . Živila sam s njim kô i Matasitom samo 'nako, da s' kaže . . . Bila sam mu žena po ričima . . . al' neka — — Nij' Tomja tome ni kriv . . . nije. Svit — ovaj svit i ljudi su krivi, a ne on . . . Ne, ne — —

Svit — ljudi su krivi . . . zvonilo mi dugo još u ušima . . .
jako dugo.

ZAMRZNUTA BUSA

Vani je sniježilo i reski vjetar sipao s krovova sve na hrpe onog bodljikavoga i skoravitoga snijega i ledene iglice . . .

Lepu već po nekoliko puta zovnuše, da dodje na večeru.

Ona je te pozive kô preslušala i suškala i nadalje po svom malenom kiljelu, premetalja iz ruke u ruku već po stoti put iste predmete, slagala u ladice ormara, a onda opet šetala uzduš i poprijeko.

Onaj lijeni mir i danas ona dovabita sveta tišini, koja se mnogima činila zaista svetom. Lepi je bila kud i kamo nesnošljivija no u obične dane.

— Pa baš danas . . . danas, kada je godišnjica i opeta jedna narogjenja Spasa — —

— Le — po — ô . . . Le — po — ô . . .

Sada već nije mogla dulje otezati, zove sâm starešina zadruge, pa da mu se ne odazove, bilo bi opet trista vraka. A čemu da bude, kada to sve i onako ništa ne bi promjenilo na stvari, kad joj to ne bi išlo ni u džep, ni iz džepa . . .

— 'Di s' 'vako dugo . . . 'di — i — î?!. . .

Lepa zahvati za kvaku od vratiju i iskorači.

— Ev' . . . ev'; . . . o'ma Ć' — —

Njezin korak poprimio neki nesigurni i klecavi hod, postajkivala i pomicala se tek od prijeke nužde, sileći se kô samo onda, kada koga tjeraju na silu, a ovaj ne će; pa da onda ipak pogje: bubnu ga u legja i on na silu zakorači . . .

Onaj puteljak preko dvorišta od kiljera do kuhinje otegao joj se i ona je zaboravila, da stupa. Stane. Sniježne pahuljice

bockale su ju po licu i uvlačile u pahuljastu, kovrčastu kosu oko vrata i slijepočica, a vjetar je fijukao svoju zimsku pjesmu i uvlačio se pod kožu u svaku kost.

— Ma, tako t' . . . šta s' daš moliti — — Lepo — ô . . . Onda se požurila i ode.

. . . Prednja soba bijaše rasvijetljena i žuta voštanica buktila onim narančastim svjetlom i sipala sjaj po bijelo okrećenim zidovima. One ukrštavane grede na stropu, onako izlizane i crne od starine, nakićene bijelim nitima site, po gdjekuda i pozlaćenim bršljanovim listom, ovako rasvijetljene kô da se pomlađiše svečano, a nijemo se cakle . . . cakle . . .

Lepa popostala uz petnjake.

Momčad i ljudi veselo nosili snopove slame i nestrpljivo isčekivali pred vratima. Onda su odbijali sati sa crkvenoga tornja i zvono odmah zatutnji na »Pozdravljenje« . . . Starešina otvoru vrata i dok mu u jednoj ruci svijeća — drugom grabi slamu, a ženskadija pripomaže i razastire po sobi.

Lepa se ni ne miče. Gleda svojim crnim očima kô ukočena tu bezbrigu svojih vršnjakinja i čudnim posmjehom na usti. Njoj se to činilo sve nekud čudnim i mislila, čemu oni to rade danas, kad inače kubure svakojako? Čemu Boga zavaravati, kad dan nad dan čuje iz njihovih ustiju samo porugu, klevetanje, kletve?! . . .

Zadrugari se međutim nisu na Lepu ni osvrtali, već svaki je radio mašinalno svoj posao nekom brižljivošću i veseljem. Oči im igrale kô ona stakalca na crkvenom svjećnjaku, pa kada starešina Ignjata zastrugnuo opankom po slami svi učitali.

— Čestit vam Božić i Nova godina bila! Svi živi i zdravi i ja s vami!

Ignjata sve se zažario u licu, glas mu podrhtavao, a onda zaokruži po družini pobožno i nekim dostojanstvom.

— Bože daj — j . . . odjekne kô dogovoreno i svi sklopiše ruke. I dok je reduša na crijevu donijela žeravki, posipavala tamnjanim i izmirnom i onda kadila, dотle svi sklopiše ruke i šaptali molitvu.

Ignjata je gungjao na pola glasno, a zadrugari samo držali i spuštali usnice.

Poslije večere polijegali na slami, a oženjeni ljudi posjedali oko stola i udarali u duraka.

Lepa po običaju odbrza u svoj kiljer.

Onako nehajna za sve, pobacala odijelo po stôcu i legne u postelju. Od časa na čas posizala pod krevet i izvlačila staklenu oku — nekoliko gutljaja — onda opeta oprezno zastrugne onaj nabijeni pod i boca samo tucne uz zid.

Te noći gutnula više no u obične dane i prespavala ponoćku kô zaklana

* * *

Ado Ignjate Peroševa poslije kartanja mjesto na ponoćku ravno do Gjenkine Rosite.

— A — â . . . golubice — ê . . . Čestit Božić! Jes' saina samcata, jal 'oš kô u kući . . . Rosito, milice — â? ! . . .

Ado kô oživio. Ravno politi Rositi i poljubi ju u lice, a onda izvuče hrpu pozlaćenih zatikača igala, medenih kolača i vijenac smokava.

— Pa to t' menika . . . Ado.

— Jà . . . na i to.

I Ado izvuče iz prsluku šarenu novčarku sa nešto petaka pozlaćenih zlatnom pozlatom.

— Ju — ûh . . . ju — ûh . . .

Rosita ciknula glasno i baci se Adi oko vrata.

— Sid', de tudikar mi na krilo . . . de, 'vako . . .

* * *

Lepa Adina spavala čvrsto . . . slatko i sama u svome kiljeru. Ostavljena . . . izgubljena — šta li ?!

A dok joj je bilo oko sedam godina, ona je živila životom lijepim i ako je bio pun briga i skrbi. Otac joj umro za rana, a mati kô da je bila od vajkada nedotupavna i čudi čudne. Kuća bila puna čeljadi, imetka bilo nešto i u krupnom, samo njena maja što drugi sgrade u mjesecu, ona u pô dana razruši. Imala novaca dosta, a ovamo kupovala u dućandžije na dug, dug ne plaćala i svaki čas dolazila gospoda, pa zapisiju ovu ili onu stvar, koja ne bijaše ni plaćena, a Lepa dijete — sedam godina.

Kroz jednu godinu dana nijesu više dolazila gospoda u kuću, da zapisuju predmeta, već je maja od zgode do zgode dolazila iz općine zaplakanih očiju. Šutke sjedala uz banjak i samo jaukala i dozivala pokojnoga apu, da dogje po nju, pa

da joj olakša. Na Lepu se nije ni osvrtala, tek kad je trebala da ide u dućan, oprezno ju opomenula, da prije, nego će poći, neka ide u gostionicu, tamo nek promijeni novac u sitno i tim da plati, što već treba da doneše.

Jednoga dana i opeta došla sva zaplakana i saopćila Lepi, da će se sutra seliti iz ove kuće, tako su odredila gospoda, pa da će uzeti u najam kuću.

— Od sadikar nemamo ništa, a i to č' da nam muntaju. Pa neka. Ni' mi ni ž'đ... nek', nek' muntaju, bilo im za dušu.

Lepa zaplače.

— A šta j' tebi, zašt' ti da m' cmindriš. Ni briga t' za to . . . Ne čmo mi skapati od gladi; . . . pobrinula s' ja i za to . . .

— A kako č' ja — ja . . . ka — kak — — i Lepa sve mucajuća prekinula u grčevitom plaćeu govor.

— Ma, Lepo — kô prijekornim će glasom majka.

— Ка — как' ёу с' я оңда у — удағи?

Majci zakrijese oči. Onaj lukavi pogled očiju zasine jače, a obraz se ožari.

— Čut', Lepo . . . éut; . . . kaz't éu ja tebika . . . oéu.
Et' gle, tu u perini . . . tu.

Majka oprezno otkrije petaru i pokaže Lepi, gdje je sakrila novac. To će ostati nama, ne zna to nitko . . . ajà — — —

Kad je Lepi nastupila dvanaesta, onda je već sve znala i dočula od same maje. Sve su im doduše prodali, ali majka je mnogo toga godimice nakupovala na dug stvari, poplaćivala nije nikada. Od kuće se dug namirio, a njoj ostale stvari. A to je dobro došlo. Prodala i to, a od gotovine plaćala stan i životarili . . . , a selo vjerovalo, da je ona spremila krišom mnogo novaca — punu perinu — — — — — — — — — — —

— Pa ti ne's?? . . . Al' s' luda . . . luda, da.

Lepa nikako da ponikne u misli svojih drugâ. Više puta se prekorivala i sama uvjeravala, da je to zaista najveća ludost ovako samotovati, dok druge žive po volji i uživaju. Pa onda ona vječna trzavica i neizvjestnost! To ju je izjedalo do dna srca.

A bila je i mlada i lijepa i jedra i puna . . . Mnogi je momak pogledavao na njezino okance samo da ju vidi, da se naužije u pustom gledanju i da udovolji vatrenoj želji, kad zaključa i zavrije ona topla i crvena slavonska krv, koja sve pod

noktima zasvribi jagodice i ruke same od sebe kuštraju od uzbudjenosti i kosu i miluju tijelo . . .

Lepa za sve to nije znala. Ni onda, kada su joj druge predbacivale njezino svetačko samotovanje, pripovijedale njihov pustopašni, već od dvanaeste godine život — ona nije vjerovala . . . nije smjela.

U vječnoj borbi i brizi, kako će sutra sprovesti dan, ako im rogjaci ne pomognu, kako će se svršiti njihovo kukavno trpljenje, koje samo ona četiri zida znadu, dok pred svijetom pokazuje se i ona i maja kô da plivaju u izobilju.

Najnesnosnije i neugodno joj bijaše od onoga dana, otkad se dnevica nalukavao na njihov prozor gazdinskoga Ignjate, sin Ado.

— Ne č' ja da znam za nj', kad smo sirote . . . ne č' da se osramotim poslije svatova — —

— Id' ludo, ne budali . . . Ako s' ti sirota, ma s' lipa i — kako b' ono kaz'la — da, ta . . . Ado j' kô lud za tobom, pa č' sve učinit za te . . . 'oće. A onda, kad j' već i blagoslov tu, pa s' pred oltarom — kad j' već došlo do toga, ondakar s' ne boj . . . bit'će t' lipa . . . i tebi i meni, da.

Lepa kolebala. A kada je tajno dočula, da je Ado veliki lukavac i kobac, koji samo čeka i vreba . . . nije htjela ni da čuje. On joj sâm ne bijaše uz to ni najmanje počudan, premda bijaše i lijep i bogat. Ona si je želila drugâ — kad već to biti mora — ozbiljnog, trijeznog i sebi ravnoga, pa makar s njime kidala čekićem ono kamenje za posipavanje druma.

U tom izčekivanju još rjegje izilazila iz kuće i više samotovala. Pa kad je slučajno uočila se kojim momkom, protrnula i zadrhtala kô šiba na vodi.

Ado to odmah to primijetio.

Pa kad je jednom opazio, kako je izašla iz Lepine kuće njezina maja, pa skrenula staroputinom u drugo selo, on ravno u kuću.

— Hval'jn Is's . . .

— A — am — men — —

Lepa zacrvnila do ušiju, a došavši Ado, onako prpošan i pun vatre bliže do nje, osjeti kako joj krv stine, a srce prestaje kucati. U taj tren zaželila samo jedno : biti obijestna, a uz to hladna kô kamen, pa da ništa ne osjeća i da se nikoga ne boji, već svi nje.

-- Lepo . . . nek' tako . . . evo vi's . . . ja . . . i on se vragoljasto maši njenie ruke, a ta je bila vrela i pekla kô žeravka.

A on joj sve slagje gukao, šaputao i ona šutke, bez i jedne riječi, kojom bi pokazala, da joj to ili godi ili ne godi — prepuščavala se draganju i slatkom milovanju Ade.

Ado uzavrio. Ovo nepokvareno djevojče punih i okruglih obraza, koje još nitko nije taknuo osim njega, pričinilo mu se tako slako, tako krasno, tako zamamljivo, da je i nehotice zaželio, da bude samo njegova na vijeke . . .

— Bud' moja, Lepo . . . budi!

Lepa problijedi.

Dakle je istina? On me u istinu želi, voli? Samo mene i hoće . . .

— A nema l' bolji, lipši . . . bogatijih u selu, Ado . . .

— Ev' ruke . . . poštenja m' moga . . . ti — sam ti —

Nije prošlo ni pô godine, a u Ignjatinoj kući došlo do nemila prizora. Provalio kô onaj gusti dim, kad stane sukljati na oblake i cijelu okolicu zadimi. Odmah poslije prvih dana susretale starije snaše Lepu nepovjerljivo i kô posprdno. U potaji su šaputali, a katkada i glasno gungjali Lepi u lice, da je ona prostakuša, naduta svetica . . .

— 'Vako oni menika, a ti šutiš, pa ni bele . . . i ona zaplače.

— Ja, šta m' briga . . . da.

— Ado — Ado — ô . . .

— A — â?! — i Ado ravno, pa ode iz kiljera.

— Nemoj, tako t' Boga . . . ostani . . . ja s' bojim . . . sama s' . . . Ado.

Lepa zakorači, pa da će ga zadržati.

— Pust', idem . . .

— Dè, al prije . . . obrani me . . . men' ž'o . . .

— Šta ž'o — â?! Šut' pa čuti . . . eto.

Ado ode.

Drugi dan isto, treći opet, a ovamo zadrugari šaputali nešto o Rositi, mladoj udovi . . .

— Blebetuše . . . laž . . . lažete . . . cr — — — da Bog dô!

Onda došao Ignjata i ukorio Lepu.

— Ti s' imaš pokoravati starijim', a ne 'vako divan'ti. Ti s' tu i 'nako od milosti, a ove s' napun'li punu kuću . . . indi.

Kad je došao Ado, i Lepa sva potištena da će ga zagrliti i izjadati se, on onako topao još i vruć od Rositinih cijelova, odgurne Lepu i tek na silu dobaci :

— Nis' ti za mene . . . ajà. Rosita j' drugčeja žena . . . živa kô riba i nasmijani' usti, a i gazdinska . . . Jà, a ti s' uvik kô uplakani petak, pa onda kô šuša . . . nis' ti za mene . . .

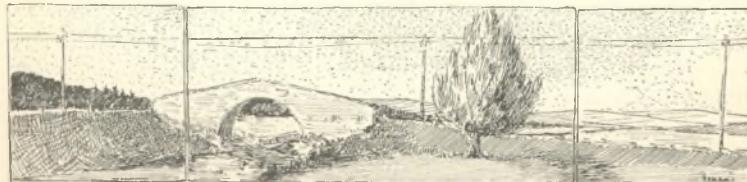
Pô sata kasnije pobacala sve stvari iz kiljera i kô bijesna poletila iz kuće nekom doseljeniku, od kojega odbjegla od udaraca žena.

Potrajalo nekoliko dana.

Ado prizvao u kuću Rositu i neka zlorada obavijest napunila cijelu kuću, sve do onoga dana, dok nije pukao sud u prilog Lepe. Nju doveli oružnici pod silu natrag, a Rositu sramotno istjerali iz Ignatijeve kuće. — — — — —

Lepa sad živila po svojoj miloj volji. Radila je kô na silu i postarala se za ovo kratko vrijeme i izgubila svu svoju ljetopu. Družina se nije na nju ni ozirala, Ado zalazio krišom Rositi, a Lepa tratila vrijeme i život se vukao kraj nje i prolazio monotono: pun tupe nebrige, mrtvila . . .

Njezin život sličio zamrznutoj busi, kojoj bijaše svejedno . . . sasvim svejedno: padne li u vagaš, pa smrska ju i razdrobi oštri točak ili se rastopi na njoj ona voda, a ona da se raspuzi po sniježnoj mlaki u blato . . . prljavo ilovasto blato.

DRAGUTIN RENARIĆ:

VINJETA 2.

VOJĀKUŠĀ

Vilja Jozetinova bijaše najstarija kćerka u kući. Kao ostale djevojke u selu, tako je i ona više danā svetkovala, no što je sprovela u radu.

— Neka s' namladuje . . .

Njezina ju majka svakome i svuda hvalila, da njezine ruke vrijede zlata i bila čvrsto uvjerena, da je njezina Vilja djevojka, kakovih je malo u cijeloj općini.

— Pa i lipa j' ona jako, jako . . .

Ona je uvijek zadnju riječ ponavljala, htijući tako što jače istaknuti veličinu i vrijednost onoga, što hvali ili kudi. Ovo potonje bijaše obično kada je govorila o drugima.

— Pa 'est . . . da, da. Ona njezina kosa. To j' prava milina, kad ju zapletem u raginice*) . . . mnogo, mnogo raginicâ, a napreda ostavim redovnih zališoća**) . . . A da j' vidiš samo u tilu . . . Mliko, mliko samo . . . lipota.

II.

U dôlu sela, dobrano udaljeno od Jozetine kuće, šćućurila se jednoprozorna kućarica drvenim dimnjakom i slammnatim krovom. Kuća puna čeljadi: pet sinova, dvije djevojčice i otac i majka — dva slabasna dedaka.

Mâreta, kô gazda, ponosio se djecom, a od nekoga vremena umovao, kako bi on svoje dobro unovčio, pa da pod

*) Tanke pletenice.

**) Redovi ili redovni zališoći naziva se sprijeda počešljana kosa u djevojke, koju naš hrvatski narod znade vrlo lijepo valovito zakovrčati.

stare dane malo bolje proživi, a i djeca, da se toliko ne moraju mučiti rabotama.

Nudio imućnijim zadrugama, da kupe, pa da ostane u rukama domaćih.

— Kupi, dè men' 'voliko ne treba.

— Skupo j', mnogo . . . imam t' ja dosta zemlje, a i šta c' mi više. I to t' teško sve obraditi.

Pukim slučajem desio se tu neki risar i ubrzo pogodio.

— Hat . . . et — to . . . novci . . . odma plati . . .

Ovamo-onamo i oni se sporazume. Po mjesesa kasnije morao se Maretina seliti iz svojega doma, ustupiti svu zemlju kupcu, a on uzeo za svoju obitelj cijelu kuću u najam baš tik Jozetine.

III.

Jedva što je prošlo ono nekoliko nedjelja prije i poslije Božića u novom domu, nadošlo vrijeme, kada momci darivaju djevojke lijepim maramama za buduće šamije, pa sitnarijama za kosu : pripinjaćama, vislicama, cvjetićima, milošima*).

Vilja je toliko toga dobivala, da nije znala kuda bi s tim stvarima. Onda ono neprestano nadmetavanje i narivavanje sa strane majka i rogjaka momaka, koji je počeše snubiti, sililo ju dan na dan, da već jednom i ona kaže svoju odlučujuću, pa da i ona imade momka kao i njezine druge, komu će se povjeravati i -- ašikovati.

Jerkov Šimata i Maretin Svilaja bijahu najozbiljnije buduće gjuvegije. I dok je prvi bio uza svu svoju grdoću iz odlične i bogate zadruge, Svilaja bijaše crne i kuštrave kose, siromašno, ali umiljato momče. Ono malo novca od prodane zemlje i kuće trošilo se na stanarinu, namirivali dugovi, kupovao živež i ostale potrebštine . . . trošilo se polako, ali ustrajno i tako, da je njihovo ime »gazda« od dana u dan iščežavalо kô i dim kada se jače razgori zapretana vatra.

Kod Jerkovih bijaše sasvim drukčije. Puna kuća, svega u izobilju.

Tomu je osobito Valjina majka navraćala pažnju.

-- Toga s' ti drži . . . to vridi, a ne lipota . . . a ne lipota.

*) Pripinjache = umjetno cvijeće na igli nasagjeno; vislice = dugačke kovne niti nasagjene na igli; cvjetici = raznoliko cvijeće (obično ružice) nasagjene na igli; miloši = cvjetni zatikači, koji se samo zatikavaju u kosu povrh slijepočica.

EPILOG

— Proteklo jedva šest miseci . . . est . . . indi.

Crnomanjasti mladić samo kimne nekoliko puta, a onda, mljasnuvši jezikom, koji se stao već zapletavati i udarati o nepce, nastavi dalje nekim sladogorkim glasom i kô nebrigom . . .

— Pa to j' baš sadikar . . . ovaj čas. I to j' da se priopvida . . . Pa dè, da s' kucnemo . . . živ'la sloboda . . . ž—živ-la-â . . . Ej, diko moja — â ej — — — — —

Prisutni kod stola prihvate otegnuti refrem i onako na pô promuklim glasom nastave dalje. Jedva što su i započeli pjevati, već je prekinuo pregjašnji govornik, obučen na pô po vojnički:

— E — hej . . . dě 'di s' ja ono presto — à?!. . .
Šest miseci — da . . . Vi-vi-lja-â . . .

Vrata se od gospodine otvore i unutra bane Vilja sva u crno obučena.*)

-- Svi—la—ja! Pa ti—î? Kućí . . . ?!

— 'Est — ja — da.

* * *

Svilaja, pa ovaj odgovor porazio Vilju. Ona ostala sva zapanjenja. Bujica misli navali joj u glavu, koja je šumila kao oni brzozavni stupovi. U tom trenu da ju je tko zapitao kako se zove, što je — ne bi znala na ništa odgovoriti. Osjećala je isprva samo čuvstvo nekakvoga pritajenoga straha, da je možda svemu tomu kriva ona sama i što ju je baš danas nosilo ovamo? Ovaj korak poremetio njezin cijeli dojakošnji lijepi život, kojega je htjela da se spravom nauživa.

I dok je Svilaja i nadalje bučio nekakovima lupačama, koji su svakoj njegovoj samo povlagljivali — Vilja je stajala svegj pri ulazu na istom mjestu. Kako je zakoraknula, tako je ostala. Izaći nije se usudila, jer bi se cijelo selo strkalo, a pristupiti k stolu nije imala lica. Bilo joj je doduše vrlo neugodno i ona odluči čekati . . . čekati, možda ju tko izbavi iz ovoga neugodnoga položaja . . .

— A pred njezinom dušom prolazile slike i jasne i nejasne uspomene i sjećanja. I pričinilo joj se, da je opeta djevojka . . .

^{*)} Kad muž ode u vojnike, onda žena gjasi t. j. nosi crninu od žalosti za njime.

jaka, lijepa i puna djevojka, a momci sve se jagme, sve obilaze njezino okno.

— Pa dè, kaž' . . . dušice. Neka 'vako . . . ja ne mogu više . . . ne mogu. Poludit ču . . . 'oču, duše m' . . .

Onda je došao glavom Svilaja . . . lijepi i crnooki Svilaja.

— Volim te . . . Viljo . . . milo mo'e . . . 'oš bit moja? Siroma' s' al poštena m' duša . . . poštena . . .

Ni njemu nije ništa odgovorila.

Došao tada i treći i četvrti momak, peti i drugi još. Kako tko došao, tako je i otišao. I dok su druge djevojke potajno samovale, uzdisale i plakale — kraj Viljinoga prozora bilo uvijek ašikgija. Svi su nju obožavali, svi joj udvaraše, a njezinoj to duši godi, a nešto pritajenoga u njoj raste . . . diže se . . . razbuktiva . . . Više puta se znalo dogoditi, da je njezina osora od naravi čud popustila, a to je osobito onda bivalo, kada je razgovarala Svilajom, i njoj budne kô žao, da na njegove toliko lijepih riječi ni ne odgovara.

— Pa da m' kažem, da m' je mio, da — — ne, ne; bolje za sada 'vako. I tada bi se i opeta kô predomislila, a siroma Svilaja sve se svijao od ljubavne boli i u potaji od žalbe otirao suze.

— Tvrda s' kô kamen . . . idem . . . ubi' ču se . . . oču. A volim te ipak jako . . . jako . . . Ubi' ču se . . . oču.

Ovo ju kao potreslo.

— Nemoj tako t' Boga . . . mil s' — — —

— Šta s' kaz'la — šta?! Dè 'oš jednom — dè, tako t' —

Vilja se čisto zažarila u licu. Lijepa rumen prosu joj se po punanim obrazima, a oči se čudno zakrijese, a u prsima kô da se prolilo nešto ljupkoga, prelesnoga . . .

— — Neka živi! Pa indi, i moji neprijatelji i selo i špan i vojska — â . . .

Vilja se kô prene oda sna. Zaglušna ona vika od stola poremetila joj redoslijed misli i njoj se pričinilo kô da je čula neko poznato . . . milo ime. Na silu je potiskavala tu nadošlu pomisao i htjela da nastavi maštanje . . . ono o Svilaji . . . Pa kako ga je dan na dan mučila, a on uvijek govorio, da će se ubiti, dok nije jednoga dana i tu ugodnu zabavu prekinula i... Da, da; bila na nadnici . . . prvi puta. A on lijep, otmjnen gospodin. Pa kako je samo lijepo znao govoriti. Ljepše već seljački momci. Pa ono . . . ono njegovo lijepo držanje. Milota,

prava milota. Pa kad ju je potreptao po ramenima, pa podragao po licu, pa . . . O kako mu je samo dah bio mirišljiv i ugodan. Istina, ona je toga radi mnogo trpjela. Ali, što je napokon ono roditeljsko psovanje i poruge prema onakvome užitku.

— Ha — ha . . . ala je onaj Šimata pucao od ljutine, a opeta Svilaja dvostruko me zavolio. Kô da gledam . . . Pa ona bura, čitava galama . . .

— Njezina maja, otac i svi ukućani salijetali ju, da primi jabuku od Šimata, a ona ne htjede.

— Ne ču, pa eto . . . gadan je.

— A — â . . . gospo . . . A bi l' gospod'na — â?!

— Bi, pa bi; baš.

Šimata je Jerkov međutim već u srcu svršio sa Viljom.

— Kad ona oko gospode, ondakar ja nju ne trebam. Jok.

Svilaja kô i prije, stari Svilaja. I čim su ga više odvraćali od Vilje, on je više nju volio.

— Nju jal' nikoju. Nju, pa ma kakva bila . . . eto.

U sebi je dakako drukčije mislio i nije se ni u snu mogao sprijateljiti spomisli, da ona nije onakova, kakovu si on zamišlja.

I zaprosio ju i — dobio.

Jedva što su prošle medene nedjelje, a Svilaju uzeše u vojnike.

Nikako mu to nije išlo u glavu, da će on služiti caru, a kod kuće ostaviti mladu snašu, koja mu se u ovo potonje vrijeme često tužila, da se osjeća majkom . . .

— Pust' ženu, pa ondakar i dite . . . sve najmilije, a ja tamo da kukam . . . ja . . .

Po cijele dane nije ništa ni jeo, ni razgovarao, već bi se znao zavući na tavan i sakriti gdje u sijeno i samo plakati . . . gorko, čemerno.

— Ne mog' ja tamo . . . pa da pustim Vilju . . . milo svoje . . . nju . . . ne mogu . . . nikako.

— — O ona . . . gad . . . pa ja . . . ja — â — Svilaja . . . nikada . . . kad ju vidim . . . nako pokvarenu . . . ubi' ču . . . u — û — bi — ču . . .

Svilaja onda uzeo čašu, tresnio njom o pod, da je sve zvonilo. Tako je došao u razjarenost, da nije štedio ni svoje drugove kod stola, koji ga jedva umiriše.

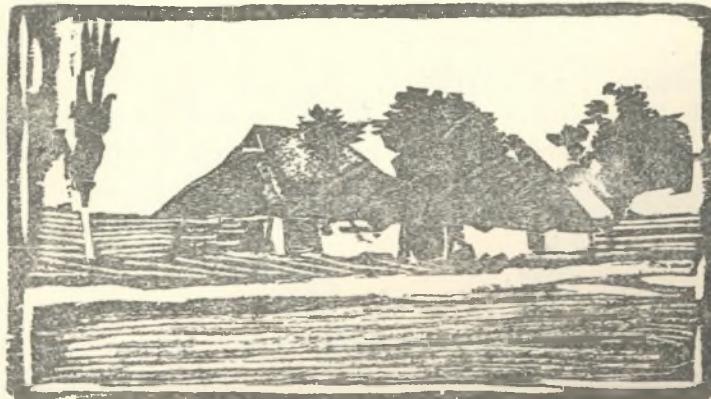
Vilja, koja je do sada nijemo sanjarila, uvidi, da Svilaja nije više trijezan i da je morao saznati sve o načinu njezina

življenja za svoga odsuća i da se sada vraća kao vojnički bjegunac namjerom, da nešto učini, nešto strašnoga, velikoga... Problijedi kô krpa i nehotice se maši za kvaku... Oprezno i okretno otvori vrata, a neka zlorada pomisao sune joj u glavu.

— Pokast' ču ja tebi, a ne ti meni...

* * *

Kada su zatim stupili u gostionicu dva oružnika sa nataknutim bodovima i »u ime zakona« uapsili vojničkoga bjegunca Svilaju Petražagju, — na suprotnoj strani seoskoga puta nasmijalala se paklenским smijehom mlada snaša sva u crnini, a onda ubrzo nestala iza krošnjatih kestenova, koji su tada šaputali tugaljivu i strašnu priču nevjere i boli dugo... dugo u noći...

DRAGUTIN RENARIĆ:

VINJETA 6.

MALI I MALA

Čekaj . . . tebe č' već vučitelj . . . 'oče, da — — —

A Bojan, kad bi tako njegov otac grmio, treptao sve brže i brže onim crnim vjegjama, a najposlije udario u čemerni jecaj . . . sve grcao u suzama.

U domu Boje bilo slično. Bez razlike dobe i časti ponavljalo uvijek isto i stereotipnu prijetnju:

— Tamo č' on tebeka . . . tamo. Bi' češ ti mekan kô pamuk, samo dok paneš u njegove šake . . . samo.

*

Sudbina htjede i oboje dospjelo u istu klupu. Sjediti onako po taktu i adetu nijesu doduše znali, a niti što je to disciplina. Bojan kô dečki drugi odmah pronikao i došao do zaključka, da je tu u školi mnogo i mnogo ljepše već u njegovom domu, a Boja, koja je od naravi bila više tiha i mirna, čudila se dobroti učiteljevoj. Ona je dosele bila uvjerenja o protivnom, ali od sada . . .

— Sasma j' to drugi čoek.

— Ja . . . indi — potvrdi Bojan, pa da pokaže svoj jogunluk skoči na klupu i konac konca, primjera radi: Gospodin učitelj ukorio Bojana i da mora za kaznu ostati u zatvoru do dvanaest sati. Dva sata dulje, to ti je za takova mališa kô dvije prijestupne godine.

*

Svršila se obuka. Obijest i prpošnost zavlada u školi i djeca veselo spremaju svoje stvari. Svi — samo Bojan se zgurio u klupi, čelo namrštio, a neka oporost i bijesna bol, koja ga

osramoćivala i podregjivala u kazni pred vršnjacima, još jače sjedne na njegove mlade grudi.

Svi se poregjaše u red i treba da pogju iz školskoga dvorišta.

Boja popostane. Još jednom otrči i pogleda na otvorena školska vrata, pa na Bojana, a onda vrisne i pane u grčeviti plač.

— Jo—ooo—j . . . jo—ooo—j m—mene—ê . . .

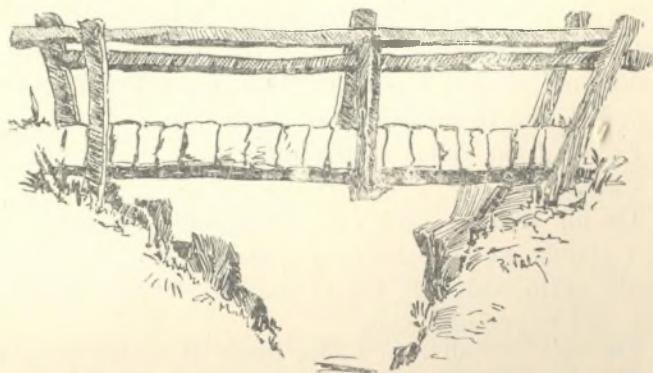
— Što je dijete? Što je za Boga?! Pa ti si dobra cura — što je?!. . .

Al Boja samo ti se trese u suzama.

— Men' ž'o . . . Bojana . . . i — i — i ja b' . . . š — s njime . . . u — u reštu — — — — — — — — — — —

Poljubio sam toga angjelka i žalio u tom času, što nijesam i sâm dijete -- onaj kažnjeni Bojan.

O blaženo djetinstvo !

RUDOLF VALIĆ :

BRVNO.

KROZ GUSTO GRANJE . . .

A pjesma — sjetna i tugaljiva i puna toploga čuvstva prodirala je tiho . . . sasma tiho, a njezine su grudi lako podrhtavale. Bilo joj je, kanda u njoj oživljava svaka žilica od nešto prelesnoga, što raste i buja. Ljetna je sparina sve više nestajala, a uvlačio se onaj debeli hlad pun mirisa od pokošene otave i osušenoga strna. Mir — duboki i nepomućeni mir — kružio je i samo su Dravini mutni vali žuborili svoju staru hladnu pjesmu to davnoj prošlosti raskidane obale . . .

A pjesma je drhtala toplo . . . tako toplo, dok je markirani refrem na mahove odzvanjao nešto slabije i ako toplije od cijele pjesme — —

— — Oj lakše, lakše — kroz gusto granje . . .

* * *

Zlata — ljepušasto djevojče, jedro i puno, od osamnaest godina, čija su prsa bila nešto razgaljena od današnje sparine — postajala sve nestrpljivija, zašutila davno i sada stala kopkati po suhome pijesku, a u dušu stalo joj se uvlačiti nešto kô slutnja, strah i ona plaho pogledavala na selo.

— Pa 'di j' on danas tako dugo? . . .

Pa onda:

— Da nij' ovo . . . ne, ne . . . ne mož' to biti — — Da nij' . . . i slutnja se za slutnjom redala. Ona je doduše na svaku znala nešto nadodati, što bi jakošću svojom znalo ušutkati svaki njoj nepočudni glas.

— Da nij' . . . ali . . . i ona pogje u susret svom Kojici dragom.

Išla je lijeno i otezala svaki korak. Došavši do mlinu, koji je bio na megjašu kamenitoga druma, krene natrag.

— Valjda će on okolo, pa b' ga mimošla. Da nij' on možda već tamo . . . i laki smiješak prelje joj usne i ona veselo i brzo zatrepti vjegjama, ispod kojih se krijesile velike crne oči, koje su igrale obijesno i pune vatre . . . one tople vatre, koja kad šikne i žeže i peče i pali do nokata . . .

Kojice i opeta nije bilo.

Zlata se zamisli, a kako se crveni sutan ražario nad vodom, a onaj vrbik zamračivao sve više, spopane ju strah i ona sva klonula na pô od iščekivanja naumi poći u selo.

— Ne č' on danas valjda ni doći. A šta b' to bilo? Da nije . . . i druga, velika slutnja i straha i ljubomora šaputala, kako je možda Kojica kuda skrenuo . . . onako na stranu . . .

Zlata je doduše bila čvrsto uvjerena o njegovoj ljubavi, da on ne misli ludovati u ašikovanju kô drugi momci, koji kad koju curu zalude — ostave i pogju drugoj. Ne, ne, toga Kojica — onaj Kojica Mitrajićevac, koji već od maloči zalazi knjima u dvorište — ne će i ne smije učiniti sada, gdje ona živi samo za njega.

U to se primicala neka sjena. Iz daljine se činila velikih raskrebečenih nogu i ruku, a što bliže sve izrazitija ljudska spodoba.

— — To j' on . . . Kojica . . . i Zlata zažmiri od veselja

Kada je otvorila oči — a to mračak bez onoga rumenoga neba, pun vlage, koja je dopirala od Drave, zacrnio vrbik i bez — Kojice.

— — Da s' nije on tu 'di sakrio, pa da me uplaši . . .

* * *

Na uskoj stazi pred baščinama krikne Zlata:

— Ja—o—o — jo—ô—j . . . za — Bo—ga—â . . .

Samo muklo brundanje i hrkanje prekidao njezin krik.

— A—ha—â . . . kroz nos odvratiti iz jarka Kojica, koji se stao kô buditi od dugoga sna i okrene se teško na drugu stranu — — —

Spavao tako dobrano još nekoliko sati, a onda se probudio. Zablaćenim rukama otiraо krmelje i žmirkao bojazljivo od traka mladoga mjeseca. Prvo što mu bijaše: pogleda oko sebe. Pridigne se. Zakorači nesigurno, klimavo. A glava samo

Iza prozornoga okna Zlata je upoznala odmah da se to Kojica šulja iza baščina ravno k njoj. I kolikogod ga je ona od večeri željkovala i već odlučila u sebi oprostiti mu sve — sada, gdje vidi kako koraca, prividi joj se, da ga svegj gleda kraj onoga jarka. Ona je stala kô drvena i problijedila kô krpa. Već je pružila ruku i htjela zahvatiti kvaku pa da vikne:

— Kojice . . . evo tu te čekam . . . ne boj se ništa . . . ja te volim . . . volim jako i oprosti' ĉu t' sve — sam' dogji . . . ah dogji moj Kojice, Koji—ce—ē.

Već se nagnula i skupila jednom rukom skute, koji su drhtavo i požudno priljubljivali se gojnoj i mliječnoj njezinoj puti i drugom otvarala polako, a onda se trgnula naglo. U njoj prekipi žestoki bijes i ona tresne, odrine nogom vrata. Lúpa odjekne kroz sanenu tišinu, a ona klone sva razgaljena na nabijeni pod. Drhtala je kô šiba na vodi i na pomisli, da je njezin Kojica bio s lupačama i pijančevao tamо . . . tamо, gdje su one pokvarene ženskinje, koje se doteple bogzna otkuda i koje se prodaju za . . .

— Pa valjda i on s njima . . . a sad da dogje k meni poljubio b' istim onim usnama moja i . . . ne, ne . . . ne ĉ' to biti više . . . ni—ka—da—ā . . . — i jedva što je mogla odanuti od pritajene ljubavne boli, zaškripi kvaka i Kojica onako teturajući i podbuhlja lica bane na prag.

— Zlata . . . Zlata me—de—na—ā . . . m—mo—ja—ā . . . a onaj zagušljivi i neugodni zadah odijela od pokvarenoga uzduha i dima gostionice i iz ustiju kiseljasti miris od špire i vina udari ravno Zlati u lice.

U tome trenu njoj se Kojica pričini tako odurnim i gadnim. Sgnjušao joj se i ona ga prezirno pogleda i omjeri oštro. A on se žario i žario, lice mu crvenilo, a zamaglene oči stale igrati bijesno . . . vatreno.

— Zlata . . . Zla—ta—ā . . . i Kojica drhtavim rukama naglo posegne, da ju obujmi i cjlune usta — — zatetura naglo, omakne nogom i skotrlja se kô klupko.

Krik — jaki i bijesni krik pun boli i žući i ugušene ljubavi, pa onda koturanje Kojice iz kiljera preko praga i za njim lupa vratiju, da je sve zatutnjilo, odjekne muklo, a onda mir — dugi i nepomućeni mir . . . Vani se čulo zlovoljno gungjanje i

kako se Kojica napreže i teško koraca preko busa iz dvorišta na ulicu, a Zlata je stajala kô kip bez života, iza vratiju svojega kiljera, sva utučena.

U njoj se kidala nit za niti i iščezavalo svako nježno osjećanje, a uvlačilo oporo, tvrdo i ledeno, što napunja dušu nekom nehajnošću, nebrigom . . .

Onako niješta stajala dugo, dugo . . . I onda je počelo svanjivati i nebom puknuo široki i svijetli rez, koji je bivao sve širi, veći.

Pijetli se obijesno javljali kričavim kukurijekanjem, život zadrugara oživio, a onaj vrbik stajao pust i prazan — i kô opit od jučerašnje pjesme.

A bila mu to jedina vedra uspomena, jer Zlata od toga dana nije više ovamo zalazila.

SVEUČILIŠTE
JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSJEKU
GRADSKA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA OSIJEK

1

DRAGUTIN RENARIĆ:

VRBIK.

SADRŽAJ.

PROZA

	Strana
Predgovor Dr. Frana Ilеšićа	7
Djed i unuk	11
Strn	17
Mjesečevo svjetlo	23
Badnjak	29
Sita	35
Dedak Vanja	41
Prije večernje	44
U kvaru	48
Na mujuru	54
Veliki petak	57
Uskrsna zvona	62
Tri slike	69
Jorgovanovo cvijeće	73
Zeđena grančica	79
Djeca	82
Stan	87
Za odsuća	92
Gjuka	97
Soja	101
Kada se ljubi	104
Dvije druge	110
Dijete prirode	114
Prva komšinica	119
Zamrznuta busa	123
Vojakuša	130
Mali i mala	136
Kroz gusto granje	138

ILUSTRACIJE

	Strana	
A n s c h a u Josip (Osiek):	God u Šljivoševcima	9
	Sa paše	96
	Vodenice	109
B e c ić Vladimir (Monakov):	Stan	91
R e n a r ić Dragut. (Križevci):	Vinjeta 1.	1
	Vinjeta 3.	6
	Vinjeta 4.	10
	Vinjeta 5.	113
	Vinjeta 6.	118
	Zima	122
	Vinjeta 2.	135
	Vinjeta 7.	129
	Vrbik	152
V a l ić Rudolf (Prag):	Kukuruzi i tikvice	3
	Krušna peć	16
	Brvno	22
	Tiho zaklonište	28
	U snijegu	34
	Vinjeta 1.	40
	Studija	43
	Vinjeta 2.	47
	Strašilo	53
	Propelo	61
	Ognjište	72
	Vinjeta 3.	81
	Brvno	137

PRETPLATNICI

Brčka: Stipo Grgić knjižara.

Crkvenica: Milan Laska, Dragica Sova, Blagoje T. Nedić.

Djakovo: Vinko Dečak, Pero Marinović, Pavo Kurtić, Josip Hefner, Marijan pl. Hržić, Ivan Poljak, Ivan Huponja, Mirko Krvarić, Pavo Šarić, Adam Albrecht, Josip Šalić, Bartol Miletić, Martin Wiget, Rudolf Dostal, Dane ml. Reichsman.

Dalj: Pavao Josipović, Hrvatska čitaonica.

Feričanci: Mirko Seljan, Andrija Fišer.

Graz: Rude Furtinger, Petar Gregorić, Vilim pl. Kušević, Mirko Bernaret, Franjo Paar.

Gorica: Sonja Simčić.

Harkanovci: Ante Evetović.

Ivanie grad: Tomislav Domitrović.

Kaniža: Stjepan Jozanović.

Morović: Ivan Mikić.

Našice: O. Bruno Kovačević.

Osik-Lika: Ferdo Trtanj.

Osiek: Franjo Lemarić, Alois Brachfeld, Josip Wiesner, Josipa pl. Glembay Franjo Sudarevie, Ivan Pavošević, Geza Krnić, Milan Šoštarić, Mato Matašić.

Fran Vrblijančević, Pero Mihinić, Mirko Barac, Ivan Abranović, Zimmerman, Dr. Josip Belović, Gustav Kugler, Josip Vratislav, Anastazija Novak.

Oriovac: Stjepan Pintarić.

Pakrac: Franjo Halamnek.

Punitovci: Svetozar Manojlović.

Podcrkavje: Josip Terci, Antun Bacher, Vladimir Majstorović, Drag. Janji.

Petrinja: Zlata Kočonda.

Rieka: M. Barać.

Subotica: Dr. Vranje Sudarević.

Stražeman: Franjo Marinović.

Sisak: G. Čupak.

---

*) Imena sakupljača preplatnika štampana su razmaknutim slovima.

Sarvaš: Dragutin Bartolović.

Šibenik: Stjepan Zjačić, Zvonimir Rakomarić, Jeronim Sollyšik, Ivan Žepina, Ivo Dulibić, Adam Babec, Viktor Bognolo, Alfred Frainc, Ivan Gumion, Luka Eregević, Jakov Galc.

Sušine—Gjugjenovac: Ferdo Meder, Ilija F. Maroević, Mato Pritišinac, Ivan Mitrović, Imro Bachovar.

Šljivoševci: Stjepan Pavšić, Marko Miletić, Oto Navratil (3).

Valpovo: Josip Mesić (2), Adam Koch, Marija Pelc, Jelisava Mihić, Hrvatska čitaonica, Niža pučka škola: Ivanovci, Veliškovci i Bocanjevci, Ilija Stojšić, Josip Galinović, Uhlo Liebling, Dr. Filip Lazarus, Mihovil Blažinčić, Ivan Peteg, Pavo Šimić.

Zagreb: Gjuro Trpinac knjižara, Ivan Trnski pukovnik.
Mirko Breyer knjižara.

Zemun: Andro Herzog, Častnička knjižnica 3/28 domobr. ţbaona, Podčestnička knjižnica 3/28 domobr. baona, M. Fribec, Gj. Troha, Gj. Šimonović.

Varaž. *Toplice*: Stjepan Novak.

886.2-3

MAG

2

1

1907.

DISAK I NAKLADA
PRVE HRVATSKE
DIONIČKE TISKARE
U OSIEKU.